

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Omnia Latina Scripta Matthiæ Flacij Illyrici

Flacius, Matthias

Magdeburgæ

VD16 F 1296

10. Liber de ueris & falsis Adiaphoris.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36647

Dominusq; spiritu suo tua & omnium
piorum consilia dirigat ad Ecclesiæ sa-
lutem, & æternam sui nominis glori-
am, Amen. Hamburgi Anno a nato
Christo 1549.

AMPLISS. ATQVE
prud. uiris D. Coss. Patricijs, & Senato-
ribus Ciuitatis Lub. in agnita I. C.
religione constantiam M.

F. Illyr.

ARISTOTELES CIVI-
lem societatem, ac inprimis cœ-
tum, quem ciuitatem, uocamus,
magnopere laudat. Ostendit genus hu-
manum natura ad societatem condi-
tum. Ac quanquam omnes societates
boni alicuius gratia institutæ sint, ho-
miniq; commoda aliqua quærant, ta-
men ciuitatem, utpote absolutissimam
ac optimam societatem, præcipue ad
bonum aliquod, idq; summum recta
contendere, in ea enim societate homi-
nes potissimum beatos fieri posse. Sta-
tuit itaq; optime de humano genere
meritum eum, qui talem societatem in-
ter homines instituit.

S 3

Hæc

Hæc porro societas qua nam, suprema, & ut Philosophi loquuntur, Architectonica scientia regi debeat, magna fuit semper, estq; hodierna die inter summos uiros contentio. Litigauit enim multum de ea quæstione Socrates cum sui temporis sophistis, cum ipse Philosophiam huic muneri, illi uero Rhetoricen præficerent. Præterierunt quoq; multi tum ingenij uim ac dexteritatem quandam naturalem, tum experientiam ac usum rerum omni eruditioni in hoc officio. Obtinuit tamen inter sanos tandem ea sententia, quod ad rectam ciuitatis gubernationem cum primis necessaria sit ea philosophiæ pars, quæ de moribus differit & complectitur ethicen, politicen & œconomicen.

Quare cum primis celebre est illud Platonis dictum, qui affirmauit, tum demum beatas fore ciuitates, cum uel principes philosophabuntur, uel philosophi imperabunt. Ea; de causa & Aristoteles politicam scientiam Architectonicam appellat, id est, ut ipse explicat, talem, quæ alijs scientijs ac artibus,

tibus,
ministr
fœlicita
& usu c
rissima
Nam
tonius
simi fa
regna a

Id
antiqu
tates ab
litia de
losoph
compl
tas rect
am fœl
ta est, u
mani i

populo
A
dentia
tia, qu
appell
illam
bi, su
mani g

tibus, ueluti ancillis quibusdam ac ministris ad ciuium, totiusq; ciuitatis foelicitatem efficiendam utatur. Quin & usu compertum esse existimatur, uerissimam esse Platonis sententiam. Nam Salomon, Augustus, & M. Antonius philosophus, homines eruditissimi sapientissime ac foelicissime sua regna administraffe dicuntur.

Id igitur cum & ipsa experientia antiquitas euinceret, coactae sunt ciuitates ab eruditissimis uiris legum ac politicae descriptionem petere, eamq; philosophiae partem utcumq; suis legibus complecti. Quod quanto quaeq; ciuitas rectius & eruditius effecit tanto etiam foelicius & commodius administrata est, ut exemplum Athenarum & Romani imperij, aliorumq; *εὐνομημένων* populorum declarat.

AD hanc uero imperatricem Prudentiam accedit alia quaedam sapientia, quae theologia seu doctrina de Deo appellatur, quae non quidem priorem illam reijcit sed tamen subijcere eam sibi, supremaq; ciuitatis ac omnino humani generis rectx esse uult penitus.

Primum enim negat homines sine se, etiam in hac uita bene agere posse, propterea quod non satis sit nosse utilia nocentiaq; in secundis causis, eaq; utcumq; sequi aut fugere scire, nisi etiam summam causam cognoscamus, eaq; quæ nobis inde bona, malaue prouenire possunt, quærere & fugere sciamus, Omnes enim posteriores causas in primæ illius potestate prorsus esse.

Negat Hagei. 1. & 2. prodesse multam annonam congregare sine benedictione primæ causæ, id est, Domini. Comedere eos inquit, & non saturari. Negat Esaiæ. 22. satis esse prudenter imminetia pericula prospicere, loca parum firma urbis obseruare, solerterq; communire, nisi etiam factorem Deum urbis illius agnoscant, eumq; sibi placent. Negat & Psalmus, posse urbem humana uigilantia conseruari, nisi Dominus pro ea excubauerit. Negat subinde apud prophetas prodesse conciliare societates potentum regum, nisi id de uoluntate DOMINI fiat, imo etiam obesse ait. Dicit talia ad

lia ad
quibus
manu
arundo
peracu

Pr
Deo o
meram
sape p
uisse, f
uasse u
nis, C
dicere
Dei rep
pientia

Ec
ne secu
thas in
posse p
Eliseus
tus, an
Bened
beato
secund
les tur
lius D
ta esse

ha adiumenta esse arundineos baculos
quibus si quis innitatur, frangi ea, ac in
manum innitentis infigi. Est enim
arundo & fragilis, & cum fracta, est
peracuta.

Probat etiam ab experientia, sine
Deo omnem humanam sapientiam
meram stultitiam & exitium esse, quare
sape prudentissima consilia non uita-
uiffe, sed attraxiffe mala, non conser-
uasse urbes, sed euertiffe, ut Demosthe-
nis, Ciceronis, &c. Quare uerissime
dicere Ieremiam, capit. 8. Ecce uerbum
Dei repudiarunt, & quam tandem sa-
pientiam habere possunt?

Econtra docet primam causam si-
ne secundis opitulari posse, ut Iona-
thas inquit, Deum perinde opitulari
posse per paucos, ac per multos, sicut
Elifeus omnibus secundis causis destitu-
tus, angelorum praesidium nanciscitur.
Benedictionem itaq; Domini diuites,
beatosq; efficere homines, non causas
secundas. Animaduenterunt & genti-
les tum ratione tum experientia, in so-
lius Dei manu ac potestate omnia si-
ta esse. Quare Homerus admodum

pulchro figmento aureæ catenæ id ue-
nuste depingit. Ait enim apud eum
Iupiter, si ipsi adnexa aurea catena
irati omnes dij deaq; se in terram de-
trahere conentur, nihil agant. At, si
ipse eos ad se trahere uelit, possit non
tantum ipsos, sed & aquam ac terram
sursum subleuare, & cœlo alligatos sus-
pendere.

Deinde docet eadem illa cœlestis
sapientia, genus humanum non tan-
tum ad hanc breuem, calamitosamq;
uitam procreatum esse, sed ad aliam
quandam æternam, quæ post hanc se-
quutura sit: In qua alijs quidem tan-
ta mala, alijs uero talia & tanta bona
præparata sint, quanta nec oculus ui-
dit, nec auris audiuit, nec ulla mens
concipere possit, ad quam præsens hæc
tantum iter quoddam & profectio sit,
per hanc nos ad illam, tanquam pere-
grinos, per alienam regionem in patri-
am contendere.

Postremo constantissime affirmat
se solam ueram rationem concilian-
di primam illam causam, ab eaq; cum
præsentia bona, tū futuram illā fœlici-
tatem

tatem
bus id a
nitus cu
esse. Se
tam. M
monitr
nes, art
uitam a
accom
bi magr
large
bus ing
uitæ fe

HV

admon
mis Ma
tiantur
tamen
nium n
expone
tan Pr
mancip
uetus A

N

cam, o
nis ita
ea, quæ

tatem consequendi ostendere: omnibus id alijs sapientijs & facultatibus penitus cum ignotum, tum impossibile esse. Se solam esse uiam, ueritatem, & uitam. Monet igitur omnes serio, ut se monitricem sequantur, omnesq; actiones, artes & scientias, ac deniq; totam uitam ad ipsius præscripta dirigant & accommodent. Obtemperantibus sibi magna præmia in hac & futura uita large pollicetur: contra inobedientibus ingentia mala præsentis & futuræ uitæ feueriter minatur.

HVIC cœlestis doctrinæ salutari admonitioni cur tum alijs, tum imprimis Magistratus & potentes non assentiantur, multæ quidem sunt causæ, nos tamen iam duas tantum (quæ & omnium malorum principales causæ sunt) exponemus: Quarum altera est Satan Princeps mundi huius, altera est mancipium & discipulus eius noster uetus Adam.

Nam, ut prius de posteriore dicam, omnes homines ex peccato originis ita natura comparati sunt, ut primū ea, quæ Dei sunt, nō percipiant, sintq; eis stultitia.

stultitia, id est, neque intelligant, neque
magni pendant primam causam præ
secundis, longeque pluris bonam uale-
tudinem, opes & potentiam, quam Dei
fauorem aut indignationem faciant.
Sentiunt, teste Psalmo 144. beatam esse
eam gentem, cui opes affluunt, liberi &
omnes res prosperæ pacatæque sunt, &
non eam, cuius Dominus est Deus eius.

Non dubitat Senacherib, quin du-
centorum millium exercitu armatus
facillime oppressurus sit Ezekiam, qui
uix duo millia militum habebat: con-
temnit Dominum, eumque non posse
liberare Hierusalem iudicat. Dicit auxi-
lium Dei, & spem in illud, esse uerbum
labiorum, id est, inanissima uerba, &
uanissimas spes. Sed quæ uanæ fuerint
eius cogitationes, res ipsa postea liqui-
do indicauit.

Quanto itaque quisque secundis istis
causis, id est, bona ualitudine, opibus,
astutia & potentia magis abundat, tan-
to primam illam causam minoris fa-
cit. Inde fit, ut iuxta Christi testimoni-
um, difficile sit diuites in regnum cœ-
lorum intrare. Tanta est hominum
stultitia

stultitia, ut uirga & securis gloriari
apud eos ausit contra agitantem se,
plurifq; uirgam, qua percutiuntur, quã
brachium, a quo percutiuntur, faciant.
Iudicant eum non audire, qui aurem
fecit, eum non uidere, qui oculum fa-
bricauit, eum nolunt timere, qui uola-
a aquas metitur, & cœlum ac terram pal-
mo ponderat.

Secundo, eodem malo ita perdit
sunt, ut futuram uitam, cœlestiaq; bona
nec intelligant, nec curent, & maxima
ex parte non credant, seq; hic interitu-
ros, ac in nihilum resoluendos prorsus,
ut bruta, sentiant. Qui uero etiam
utcumq; eam credunt, tamen ita parui
faciunt, ut plane horribile cogitatu sit.
Nempe mortem omnes scimus uentu-
ram esse, & quam parum eam curamus,
aut de ea cogitamus. Omnes ferme
nos ita comparamus, quasi perpetuo
hic uicturi. Aeternam uero illam ui-
tam, & tum illam ingentem, perpetu-
amq; fœlicitatem, quam Deus pijs pol-
licetur, tum etiam tristissima illa, per-
petuaq; supplicia, quæ Deus Satanæ &
omnibus impijs minatur, ita parui faci-
mus,

de eis cogitamus, ut, si mœræ fabulæ
essent, uix eas minoris facere possemus.
Quare ferme omnes homines magno
consensu sententiam illam humanæ
rationis, apud Ecclesiasten 8. & Uliſſis
odisseæ 9. quam Homerus hisce uerbis
expressit, amplectuntur.

οὐ γὰρ ἔγω γε γένη φήμι τέλει χαριέστερον
(εἶναι,

ἢ ὅταν εὐφροσύνη μεν ἔχη κατὰ δῆμον ἅ
(παντα,

Δαυτιμόρες δ' ἀρὰ δώματ' ἀκασάρονται ἀοιδῶν,
ἡμενοὶ ἐξείης, παρὰ δ' ἐπλήθωσι τράπεζαι
σίτου καὶ κραιῶν, μέθυ δ' ἐκ κρητῆρος ἀφύσων
οἰνοχόος φορέουσι, καὶ ἐγχείη δεπείουσι,
τότο τί μοι κάλλιστον ἐνὶ φρεσὶν εἶδεται εἶναι.

Id est, nihil esse melius, quam suauē
& lætam uitam. Et illud Ecclesiastis 9.
Meliores esse canē uiuum, quam leonē
mortuum, Odiseæ 11, sic expressum.

μη δῆμοι θάνατόν γε παρὰ οὐδ' ἀφιδίμῳ
(δυσασῶν

βυλοῖ μιν ἢ ἐπάρστος ἐὼν θητενέμεν ἄλλω
ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρω, ὃ μὴ βίωτος πολὺς εἶναι.
ἢ πᾶσι νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν,

Sic igitur ex sua iam naturali malicia
sentit mancipium istud Diaboli, noster
uetus

fabula
temus,
nagno
mana
Vlisis
uerbis
ἐπισημοῦ
(εἶναι,
μορ ἄ
παντα,
καὶ αὐτοῦ
ἐξου
φύσων
ἰπ,
καὶ εἰναι,
suauē
stis 9,
leonē
m.
διμὸς
δυσσεῦς
ἄλλο
ἔιν.
σαρ,
alicia
nofter
uetus

uetus Adam. Accedit porro Satan,
quem alteram cum omnium aliorum
malorum, tum etiam huius (id est, con-
temptus uerbi diuini) causam esse di-
ximus, qui odio Dei, inuidia salutis hu-
mani generis ac ingenti quadam am-
bitione concitatus, ueterem Adamum
in illa sua sententia multiplicibus mo-
dis diligenter confirmat.

Hinc igitur fit, ut cum cœlestis do-
ctrina uenit ad homines, sibi eos au-
scultare uult, omnesq; per obedientiam
fidei Deo subijcere conatur, parum
æquis auribus, cum ab omnibus alijs,
tum imprimis a potentibus sapienti-
busq; excipiatur. Iudicant enim, se non
egere ea doctrina, nec omnino ijs bonis
quæ illa pollicetur. Proinde tanquam
rem plane inutilem, quam ipsi etiam
stultitiam extremam esse iudicant, con-
temnunt & abijciunt.

Sapientia quidem parauit splen-
didissimum & lautissimum conuiuium,
inuitat omnes ad hoc conuiuium sum-
ma benignissimi animi alacritate. Sed
inuitati ipsam cum suo conuiuio con-
temnunt, plurifq; faciunt quæuis alia sua
nego-

negotia, alius abit ad uisendum agrum,
alius boues, alius ad ducendam uxo-
rem. Atq; ita abit unusquisq; in uiam
suam, contempta & despecta uoce sa-
pientiae cœlestis, ad summa bona eos
benignissime inuitantis.

VERVM sæpe non tantum non
auditur, contemnitur ac inutilis existi-
matur hæc sapientia, Sed etiam, tan-
quam pestilentissima lues, summo odio
habetur, ac undiquaq; omni uiolentia
& crudelitate pellitur: quod inde ac-
cidit, quia fit nonnunquam, ut uidea-
tur obesse bonis uentris, & tranquilli-
tati communi. Nam, dum reprehendit
consuetudines inueteratas, & qual-
cunq; Ciuitatis actiones, uoluntati di-
uinæ repugnantes, dumq; quandam
hominum partem in suam sententi-
am traducit, qui & ipsi incipiunt ab
alijs in aliquibus dissentire, uidetur tur-
bare politiam, & aliqua innouare,
quod imprimis cauendum sibi esse po-
litici homines iudicant. Sic & Chri-
stum accusant quod turbauerit Iudæ-
am inde a Galilea usq;.

Quin & seditionis accusatur, quia
si ue-

si uelit ordinarijs magistratibus regnum eripere: Sed non eripit mortalia regna, qui dat cœlestia. Quare Christo & eius doctrinæ, utpote ipsorum politiam perturbanti, eorumq; pessimas uoluntates reprehendenti irascuntur: Nolunt hunc regem supra se regnare, nec eius iugum aut uincula ipsius legum pati. Fremunt igitur, concurrant & conspirant contra eum, & ueluti furore perciti, nihil non tentant, donec tandem in breui exardescat ira eius, & iubeat omnes illos inobedientes ciues coram se iugulari.

Adhæc accedit ille fortis armatus, qui quandoquidem uidet, se oppugnari per Euangelium, tantas turbas ciet, & nihil non mouet, ut plane Cœlum ruiturum uideatur, nisi ista noua doctrina aboleatur. Iudæi quoq; uerebantur, ne, si Christum non crucifixerint, ueniant Romani, & totam gentem funditus perdant. Quin & permitte Deo multa mala hominibus infert, quæ, quanquam uaria sint, & plæraq; etiam ob nostra peccata accidant, omnium tamen culpam Euangelio tribuere

T

tribuere

tribuere Diabolus, calumniandi sum-
mus artifex per impios homines audet,
& scite nouit.

Omniū malorum, ut bellorum,
famis, pestis, quibus Romani post Chri-
stum ob eorum scelera, Idolatrias &
persequutionem piorum affligeban-
tur, causa erat (ut ethnici mentiebantur)
Euangelium Christi. Cur Iudæi
per annos iam 1500, tam multiplici-
bus miseris uexentur, aiunt ipsi esse in
causa peccata Christi, qui ex eorum
gente natus sit, & eorum, qui Christum
sequuti sunt. Omniū miseriarum,
quæ hisce temporibus acciderunt, causa
fuit Euangelium Christi, ut nostri Pa-
pistæ blasphemant, & non eorum im-
pietas, crudelitas & tyrannica domi-
nandi libido. Etiam cur Vngaria per
Turcas afflictâ sit, quod tamen cœpit
fieri longe antequam, Euangelium ad
Vngaros peruenit.

Omnia igitur mala ex Christi do-
ctrina uenire facile Satan per suos mi-
nistros ueteri nostro Adamo persuadet.
Qui, quoniam præsentem uentris, non
futurâ animæ salutē intelligit & curat,
ne su-

ne suos porcos amittat (quod iam pas-
sim impijs exemplis probatur) ex ani-
mo cupit Christo liberari : Atq; ideo
tum fraudibus, tum ui hoc serio agit,
ut Christum procul aliquo in ultra
marinas regiones a se ableget. Semper
pecunus iste mundus pluris facit ali-
quot porcorum damnum, quam aut
unius aut etiam multarum animarum
æternam salutem.

HIS igitur præcipue causis motus
mundus non solum Euangelio Christi
super se imperium tradere non uult, sed
etiam crudelissime id, ac plane furiose
persequitur fraudibus ac ui, mendacijs
& cedibus. Verū homines ratione recta
præditi primum agnoscere debent tum
de experientia, tum ex uerbo Dei nos in
hac uita sine primæ causæ, id est, Dei
præsenti auxilio non tantum foeliciter
uiuere, sed nec plane uiuere posse, in ipso
enim sumus, uiuimus & mouemur. Si
igitur uel in hac uita bene uiuere uelint,
Deum eis ante omnia conciliandū esse.

Deinde etiam cum rationibus, tum
imprimis uerbo Dei conuinci se patiā-
tur, restare & aliā uitā, in qua nobis per-

T 2 petuo

petuo uel fœlicis, uel miserrime uiuen-
dum sit, cuiusq; nobis cura prima, ac
summa merito esse deberet: Nec faci-
ant, sicut diues ille, qui quotidie splen-
dide epulabatur, de æterna autem uita
nihil cogitabat. Aut, sicuti alter ille
uere stultus, qui magnam frugum co-
piam conuexerat, cogitabatq; se suauiter
longissimo tempore uicturum, de
altera uita plane nihil sollicitus, cum
tamen mors ei iam pro foribus adesset.

Atq; ob hasce causas omnes homi-
nes cum infimi, tum summi deberent
pati, se erudiri hac cœlesti doctrina, &
eius autorem Christum alacriter exci-
pere & osculari, eiq; in timore ac tre-
more seruire. Nam magistratus saepe
speciatim, ut se huic regi, eiusq; legibus
subijciant, admonentur, ut in Psal.
aperite principes portas uestras, & in-
trabit rex gloriæ, item, & nunc reges
sapite, & erudimini iudices terræ. Petit
igitur in his & similibus locis Deus ab
omnibus gubernatoribus, ut patiantur
theologiam Architectonicam doctri-
nam totius humani generis esse, ac ipsi
etiam politicæ scientiæ imperare, præi-
re, & præcepta tradere. HIC

HIC obijciat forte mihi aliquis,
me confundere uitæ ordines, & nouum
Papatum instituere, siquidem & Papa
uult non tantum Ecclesiam regere, sed
etiam ipsis regibus, ac imperatoribus,
quos & feudatarios suos uocat, impe-
rare. Atqui non confundo ordines.
Nolo enim Theologiam suas metas
transgredi, eaq; sibi usurpare, quæ po-
liticæ prudentiæ sunt.

Sicut. n. Magistrat⁹, quãq; singulis ar-
tificibus, ut sarctori, sutori, pistori, &c.
sigillatim mandata tradere non debet,
quomodo sua opera uel inchoare uel
perficere pulcherrime queant: Et ta-
men quædam eis generalia præcepta
optimo iure proponit, ut scilicet uide-
ant, quo sic suum opificium tractent,
ne uel toti ciuitati, uel singulis ciuibus
detrimento sint, sed potius bono, pub-
licumq; commodum summe promo-
ueant: ne tamen propterea sutori aut
sarctori suum officium præripere gu-
bernator, sed proprium administrare
dicitur.

Sic igitur & Euangelista Christi,
quanquam non debet politicis legibus

ac gubernatoribus sigillatim præscribere, quando, aut quomodo sua politica negocia agere, aut tractare debeant, multo autem minus eorum opes, dominium aut gladium sibi (ut Papa fecit) rapere: Tamen eis generalia quædam præcepta summo ac optimo iure præscribere potest ac debet. Nempe, ut uideant, quo omnia sua iura ac leges, deliberationes & actiones sic instituant, ut primum gloriæ Dei, & saluti hominum æternæ seruiant: Deinde uero (quatenus illæso hoc primo fine fieri potest) procurent etiam ciuicum ac propria præsentis uitæ commoda. Hæc enim esse boni & foeliciter reaturi magistratus uera officia.

Id uero nulla alia ratione fieri posse, nisi, si serio, & ex animo ueram doctrinam de Deo amplectantur, eamque summo studio tum apud se, tum apud alios promoueat, constanterque coram impio mundo confiteantur. Sicut & Esaias inquit, Reges erunt nutritij tui. Et porro quoniam doctrina hæc maximum quendam hostem habeat, qui ipsam & eius ueros sectatores

tores
cadib
ne, si
contr
la doc
defici
uitæ p
quoq
ria fir
nia qu
cū ser
guber
dunt
non p
ripiu
uero a
non i

berna
stratu
aut p
coele
recip
temp
eoru
id fa
sinit

tores

tores per malos homines mendacijs ac
cædibus persequatur, uidendum eis esse,
ne, si quod infortunium is inimicus
contra ipsos excitauerit, propterea ab il-
la doctrina, & ab eius doctore Christo
deficiant. Solentur se certissimis futuræ
uitæ promissionibus, & quod in hac
quoq; ualle miseriarum omnia necessa-
ria sint eis, regnum cælorum ante om-
nia quæretibus, accessura. Ad hæc igitur
cū serij Theologi omnes politias, & earū
gubernatores sedulo hortantur, reprehē-
duntq; cōtraria facientes uehementer,
non peccant, nec alienū officiū sibi ar-
ripiunt, sed suū fideliter præstant. Si qd
uero a quopiā, concionatore nimiū fit,
non id doctrinæ, sed personæ uitiū est.

SED politici homines & gu-
bernatores (quod citra piorum magi-
stratum contumeliam dictum sit)
aut propalam persequuntur ueritatem
cælestem, aut tamdiu, & eatenus eam
recipiunt & fouent, donec eorum
temporarijs commodis seruit, & ueluti
eorum porcos pascere iuuat. Cum uero
id facere ob aliquas circumstantias de-
sinit, nec tã pascere quã perdere porcos

T 4 uidetur

uidetur, aut abijciunt eam penitus, aut certe ad suas cupiditates inflectunt.

Plane, sicut olim Iudæi, donec Christus eos pascebat, habebant eum pro sancto Propheta, sequebantur eum etiam in desertum, & ultra mare, uolebantq; eum facere regem: Verum cum uiderent eum esse captum, omnibusq; eius sectatoribus summum periculum imminere, omnes aut diffugiebant, aut etiã clamabãt, crucifige crucifige. Sic cū primū prædicatum est Euangelium, quia Papæ, ac eius spiritualium tyrannis nimis grauis erat, non tantum animæ, sed etiam corpori & fortunis, dum tam uarijs artibus ac multifarijs modis regiones exugerent, ac omnem omnium regionum pecuniam ad se coaceruarent. Adhæc & multipliciter suis illis mandatis papalibus, iniustis excommunicationibus, appellationibus, item & suis proprijs iuribus, priuilegijs & magistratibus perturbabant politiam. Nolebant enim esse subiecti superioribus potestatibus, nec pari iure cum alijs ciuibus uiuere, præterea & statum politicarum personarum

sal.

tanqu
Cont
predi
peccat
los ho
liticun
magifi
quam
Grata
multic
C
crucen
produ
manis
arte qu
tendur
suader
Euang
fabric
Aut, si
se isti
bere.
talem
indut
spinar
Antic
eorum

us, aut
nt.
donec
nt eum
ur eum
e, uole
m cum
nibusq;
iculum
nt, aut
fige. Sic
gelium,
tyran
m ani
is, dum
modis
omni
coacer
ter suis
stis ex
lationi
s, priui
babant
se sub
nec pa
prate
narum
sal

tanquam prophanum uituperabant.
Contra uero Euangelium erat simplex
prædicatio pœnitentiæ & remissionis
peccatorum, nullas magnas opes, nul
los honores sibi flagitabat, statum po
liticum laudabat, omnes homines
magistratibus iusta imperantibus, tan
quam ordinationi diuinæ subijciebat,
Grata erat ea doctrina gubernatoribus,
multiq; eam libenter accipiebant.

Cæterum, cum iam uideant adesse
crucem pro foribus ob doctrinam, aut
produnt Pontificibus, Pharisæis & Ro
manis Christum propalam, aut certe
arte quadam ad eundem scopum con
tendunt. Minis enim & muneribus per
suadent suos (Non iam certe Christi)
Euangelistas, ut eis talem Christum
fabricent, qualis ipsis commodus sit.
Aut, si ipsi id facere nesciant, patiantur
seisti Christo leges & regulas præscri
bere. Se enim eum ita reformaturos, ac
talem albam uestem & purpuream ei
induturos, taliq; eum adiaphoricarum
spinarum corona exornaturos, ut tum
Antichristus, tum impij, tum & pater
eorum Satan sint eum magis risuri,

T s

quam

quam persequuntur, aut ipsis talis
CHRISTI prædicatoribus ullam
molestiam illaturi, seq̄ sua diuina sa-
pientia scandalum crucis facile peni-
tus euacuaturus esse.

Id nihilominus totum non prode-
rit, nam Pontifices, Sacerdotes, Scribæ
& Pharisei etiam cum uiderint Chri-
stum ita misere afflictum, & deformiter
ornatum, tamen nondum hoc eius ma-
lo contenti erunt. Adhuc sine inter-
missione clamabunt, crucifige, crucifi-
ge, & si dimittis hunc, non es amicus
Cæsaris, donec tandem crucifigatur.

Sicq̄ partim minis, partim blan-
ditijs & muneribus uicti isti Balaami
permittunt suis Balaac, eorumq̄ aulia-
eis Achitophelibus, ut leges Christo,
eiusq̄ Ecclesiæ ferant, neq̄ tamen se ab
asina sua argui patiuntur. Atq̄ ita
Christi religioni impia Achitophelo-
rum sapientia, tanquam magistra, sum-
maq̄ moderatrix præficitur: Inuertit-
turq̄ illa Christi hypothesis, Quærite
primum regnum cælorum, eius iustiti-
am & pacem, tum reliqua omnia adijci-
entur uobis, in hanc Achitophelo-
rum,

rum, C
& mun
cœlesti
uobis.

V
uertatu
homin
bo Dei
erant,
leges fe
pro lib
rum, o
flectere

Se
Christu
aut per
propos
re sine
dacio,
erga lib
am An

An
celebri
cium
dem Io
quo ad
cū Mo

rum, Quærite primum pacem uentris
& mundi, fauoremq; potentum, tum
cœlestia ultro suo tempore accedent
uobis.

Vnde fit, ut penitus rerum ordo in-
uertatur, Nam prophanae aulae & impij
homines, quia a ministris Christi uer-
bo Dei erudiendi, castigandi & regendi
erant, iam assuefiunt Ecclesiae Christi
leges ferre, & religionem Iesu Christi
pro libidine ad sua commoda hono-
rum, opum, & potentiae audacter in-
flectere.

Sed ulciscetur se profecto adhuc
Christus de eis etiam in hac uita. Nam
aut permittet eis efficacem illusionem
proponi, ut quoniam noluerunt crede-
re sinceræ Dei ueritati, credant men-
dacio, ut ita ob suam ingratitude[m]
erga libertatem Euangelij in Aegypti-
am Antichristi tyrānidem reducantur.

Ante annos circiter 40. accidit in
celebri urbe, ut aliquot præcipuorum
ciuium uxores adeo a monachis eius-
dem loci seducerentur, ut, cum uiri ali-
quo ad suas negotiationes abirent, illæ
cū Monachis rasæ & cucullatæ etiā pere-
gre pro-

gre proficiscerentur. Post aliquod tem-
pus, cum unus ex maritis uxoris suæ cal-
uicium animaduertisset, minis ac ui ei-
tum criminis, tum etiam sotiarum con-
fessionem extorquet. Explorata dili-
genter re, inuitat omnes illos ciues ac
eorum uxores, læti prandent, sub finem
prandij inquit hospes ad cæteros. Quod
ego facio, facite & uos, ac simul capiti
coniugis uittas detrahit. Ibi omnes ra-
fæ monachæ inueniuntur. Quanta
tunc illic lætitia oborta sit, quamq; id-
rum ipsis, tum ipsorum liberis hone-
stum fuerit, facile est intelligere. Rem-
ueram narro, posset urbs & ciues no-
minari, si liceret. Tales impuri spiritu-
ales patres olim in magna aliqua urbe
quadringenti amanter & reuerenter sa-
ginati sunt, ubi iam uix 10. aut 20. pij &
docti concionatores tollerantur. Imo
adhuc mundus illa aurea sæcula exoptat,
& haud dubie iusto Dei iudicio ea
per suam impiam sapientiam tandem
consequetur.

Aut certe, si religionem obscurari
Deus pati non uolet, Gygantes istos
ομάχες, uerbiq; diuini contemptores
tragicis

tragicis
sæculum
& simili
ter oppri-
tus rem-
temptus
gionem
di audac
impunit
VE
diti, siue
impie an-
sapientia
cere, no-
Euangel
ad suas o-
uores qu-
modare
posint:
mortem
tem, præ-
rare, quo
gloriam
Ac sci
imprimi
catores u-
tentis De

tragicis pœnis opprimeret, ut olim prius
sæculum, Assyrios, Babilonios, Iudæos,
& similes ueræ pietatis hostes horribili-
ter oppresit. Nunquam sane impuni-
tus remansit iste cyclopicus Dei con-
temptus, & ista Diabolica ueram reli-
gionem corrumpendi, idolaq; fingen-
di audacia, ne iam quidem haud dubie
impunitus relinquatur.

VERVM pij omnes, siue sunt sub-
diti, siue Domini, detestari debent istã
impie audacem filiorum seculi huius
sapientiam, qui uolunt Christum do-
cere, non ab eo discere, ministerium
Euangelij & Sacramentorum Christi
ad suas opes, honores & potentum fa-
uores quærendos ac seruandos accom-
modare, ut hic magni & potentes esse
possint: Et non se, suamq; uitam ac
mortem, opes ac honores ad uolunta-
tem, præscriptamq; filij Dei attempe-
rare, quo in illo cœlesti regno æternam
gloriam demum consequi possint.

Ac scire debent, cum omnes alij, tum
imprimis Euangelij Iesu Christi prædi-
catores unicam esse æternam omnipo-
tentis Dei creatoris cœli & terræ uerita-
tem,

tem, quam omnes oporteat (qui in
æternum exitium abijci non uolunt)
primum incorruptam ex animo am-
plecti & seruare, ad eam se, suaq; omnia
inflexere, & accommodare, eamq; pa-
ti esse suam supremam Architectoni-
cam, magistram & reatricem scientiam.
Deinde etiam necesse sit eosdem illam,
cū res postulat, corā regibus & principi-
b⁹ constāter, & sine simulatione cōfite-
ri, ac pro ipsa patienter eā crucē perferte,
q̄ Domin⁹ ipsorū humeris imposuerit.

Quare ministri Christi in timore
Dei cognoscant ueritatem cœlestis do-
ctrinæ, agnoscant etiam suæ functionis
amplitudinem, quod sint legati omni-
potentis Dei, Filium eius generi huma-
no annunciantes, ut per eum omnes
credentes ab æterno exitio erepti, in
æternam salutem transferantur, & Di-
abolus, mors, peccatum & mundus su-
peretur. Agnita autem ueritate doctri-
næ Euangelij, suiq; officij magnitudine
in tremore & timore Dei, fideliter stre-
nueq; suo officio fungantur. Nec sibi
(cum pie docent) patiantur a prophanis
hominibus ex impia carnis sapientia in-
reli-

religionem
remouere

Ipsi
nitentia
uel ad
uel imp
tradant
spiritu
sint eis
æneus,
rem fro
ci homi
uertantu
mines in
ne Chri
tur. Nam
inquit, d

Sed
uita fug
olim Pa
cis, & An
ministra
bus præ
Cæsari d
Sic cont
mi, ne (fi
osi, polit

religione Christi leges de doctrina, cæ
remonij sue ferri.

Ipsi potius illos prædicatione pœ
nitentiæ uerberent ac prosternant, eosq;
uel ad Christum pœnitentes adducant,
uel impœnitentes Satanae affligendos
tradant. Corroborentur Euangelistæ
spiritu potentiæ omnipotentis Dei, &
sint eis ueluti columna ferrea, & murus
æneus, ponantq; frontem suam durio
rem fronte illorum, ut tandem politi
ci homines ad pios Christi doctores cõ
uertantur, & non illi ad politicos ho
mines impie porcos suos cum amissio
ne Christi retinere cupientes reuertan
tur. Nam tales sapientuli uere, ut Ezek.
inquit, domus rebellis sunt.

Sed stulti homines semper, dum
uitia fugiunt, in contraria ruunt. Sicuti
olim Papa, Monetarius cum suis rusti
cis, & Anabaptistæ etiam politicam ad
ministrationem legitimis magistrati
bus præriperunt, nec uel ea tantum
Cæsari dare uoluerunt, q̄ fuerunt Cæsaris:
Sic contra nostri Adiaphoristici Balaa
mi, ne (sicut ille senex dixerat) sint fediti
osi, politico magistratui etiã religionẽ
fingere,

fingere, ac refingere, & subinde noua
Interim scriptitare, nouasq; leges mise-
ris pastoribus & Ecclesijs ferre permit-
tunt. Atq; ita Cæsari etiam ea, quæ
Christi sunt dare non uerentur. Adeo
Diabolus istum ueterem Adamū trans-
uersum ad extrema agit, ut nunquam
eum per medium regię uerbi diuini
uiæ cōstanter incedere patiatur.

Imitentur pij Doctores Perri, alio-
rumq; Apostolorum, Prophetarum &
martyrum constantiam, qui a magi-
stratibus iussi aut intermittere prædica-
tionē Christi, aut etiam reuocare, ac erri-
me se eis opposuerunt. Cum igitur cla-
mant politici homines, in tali rerum
statu, ac in tali re magistratibus paren-
dum esse, respondeant Doctores, Deo
magis quam hominibus obediendum
esse. Cum illi dicunt, uenturos Roma-
nos, respondeant isti, magis timendum
esse eum, qui corpus & animam perde-
re potest, quandoq; uult, quam eos,
qui tantum corpus, cum eis Deus per-
mittit. Hortentur omnes uehementis-
sime ad constantiam in agnita uerita-
te, seditionis autores non sint.

Stant

St
ti ante
bent D
minis
& fulm
cadere
ci cœc
audito
omnia
lint. M
afina A
terea du
satius e
gladiu
HA
uolui,
impij h
a Christ
gariq; u
clesiam
suas cu
furentu
iam Eu
latum,
corrum
Po
qui cum

Stant Doctores uerbi diuini, ueluti ante rupem Synaicam, post se habent Deum cum suo uerbo horribiliter minis & maledictionibus fulgurantem & fulminantem. Quare non possunt cedere urgentibus hominibus, nisi cœci cœcorumq; duces se ipsos una cum auditoribus suis in iram Dei, ignem omnia consumentem, præcipitare uelint. Non angelus Asinæ Balaam, sed asina Angelo cedere, quantumuis propterea duriter cedatur, debet. Longe fatius est eam uerbera Balaam, quam gladium angeli Dei perpeti.

HAEC ideo iam commemorare uolui, quod nunc Gigantea audacia impij homines in gubernationibus nō a Christo per uerbum eius doceri, castigariq; uolunt, sed ipsi Christum & Ecclesiam regere, eiusq; religionem ad suas cupiditates inflectere & refingere furentur præsumunt. Quasi uero ideo iam Euangelium Ihesu Christi sit reuelatum, ut impij Iudæid prodendo & corrupendo opes & honores capent.

Porro eximij Christi Euangelistæ, qui cum ob diuina dona & rerum an-

V

tracta

teactarum magnitudinem, tum & ob
ipſius ſuæ functionis amplitudinem
eriam regibus ac principibus ueneran-
di eſſe, eiſq; graui quadam, formidabi-
liq; constantia omnipotentis Dei uo-
luntatem, minas ac promiſſiones de-
nunciare deberent: Ita ſe iam ab eiſ-
dem minis, muneribus ac blâdicijs uina-
ci emolliriq; patiuntur, ut neminem eis
noua dogmata condere, leges ferre, &
religionem Ieſu Chriſti fingere ac re-
fingere amplius pudeat, illiq; ad om-
nia uel conſueant, uel etiam ſuum ſuf-
fragium adiungant.

QVONIAM igitur hæc antiqui
ſerpentis & ueteris Adami ſapientia
cum per alias uias, tum & ſub inani
quorundam Pſeudoadiaphororû præ-
textu religionem Chriſti fugiendæ con-
feſſionis & crucis gratia, turpiter ad
impias Antichriſti abominationes, non
ſine ingenti ſcandalo, contumelia
Chriſti & multiplici impietate, tranſ-
format, unde porro multæ perturba-
tiones optime conſtitutarum Eccleſia-
rum, & piorû Doctôrû triſtiſſimæ diſ-
iunctiones cõſequuntur: conatus ſum to-
tam

ram eam controuersiam, pro mearum
uirium, donorumq; tenuitate explica-
re. Quo imperitiores possent uidere,
quid in presentibus controuersijs ue-
rum aut falsum sit, quidue pie uel sequi
uel fugere possint ac debeant.

VOBIS autem amplissimi uiri
ideo potissimum scriptum hoc dicere
uolui, ut indicarem quantopere cupi-
am, & etiam sperem Euangelium Chri-
sti saltem in ista ultima Germaniæ ora
incorruptum permanere.

Deus autem pater Domini nostri
Iesu Christi uos, me & omnes suos in
agnita filij sui ueritate ad sui nominis
gloriam nostramq; salutem
conseruet, Amen.

Magdeburgæ calendis De-
cembris,

PRAEFATIO.

Saepe relegens gloriosam, miracu-
lisq; plenissimam Israelitarum ex
Aegypto educationem, ac mecum,
tum ingentia Dei beneficia populo illi
praestita ac promissiones, tum populi

V 2 sum-

summam ingratitude[m] cœlestem
na fastidientis, ac ad Aegyptias captas
& onera redire cupientis perpendens,
putavi fuisse quandam inauditam ali-
isq[ue] gentibus insuetam maliciam, eam-
q[ue] toto pectore execratus & detestatus
sum.

Quis enim sanæ mentis homo tan-
tam peruersitatem non detestaretur?
Qui cogitaret primum, fuisse eum po-
pulum tam graui seruitute, multipli-
ciq[ue] miseria oppressum, ut tum labores
coacti sint ferre intollerabiles, tum ma-
sculam prole[m] sibi enecari, deniq[ue] haud
dubie & ueram religionem propemo-
dum penitus deleri. Deinde perpendat
eum in tali tristissimo statu existentem
diuinitus liberari, gloriosissime tantis
miraculis ex Aegypto educi, cœlesti ci-
bo pasci, certam promissionem foelicif-
simi soli, aliorumq[ue] multorum bono-
rum accipere. Adhæc etiam uera Dei
creatoris cœli & terræ religione ornari,
ac præsentem ubiq[ue] Deum habere. Po-
stremo cernat gentem eam adeo scele-
rate furere, ut contemptis conculcatiq[ue]
omnibus eis inenarrabilibus Dei bene-
ficijs

ficijs a
riacæ
ter exc
ret. M
eis De
penitu
V
præfer
ciæ pr
enim,
Deū p
gelio
christi
Israel
quide
erat c
Nos u
sudor
sagin
libidi
am ar
mata
tume
in at
A
tantū
per d

ficij ad illas ingentes miseras Aegyptiacae illius seruitutis redire uehementer exoptaret, easq; etiam laudare aude-
ret. Non immerito igitur toties adeo
eis Deus iratus fuit, ut totum populum
penitus delere uoluerit.

Verum iam illis comparatione
praesentis nostrorum hominum mali-
ciae propemodum irasci desino. Vincit
enim, profecto uincit longe nostra erga
Deum pro instaurato Iesu Christi Euan-
gelio, tamq; gloriosa e seruitute Anti-
christi liberatione, ingratitude populi
Israelitici ingritudinem. Nam tota
quidem miseria seruitutis Israelitarum
erat corporea magis quam spiritualis:
Nos uero, praeterquam quod & bonis &
sudoribus nostris Antichristi ministros
saginauimus, eorumq; turpitudini ac
libidini, pro nefas, fuimus expositi, eti-
am anima Diabolo ob eorum impia dog-
mata seruire coacti sumus, & Deum con-
tumelia affecimus, atq; ita nosmetipsos
in aeternum exitium praecipitauimus.

Adhaec illi quidem promissionem
tantum terrae Canaan acceperat & adhuc
per difficilima itinera, uariasq; in de-

V 3   seruo

ferto difficultates errabant. Nos uero iam in ipsam ueram religionem perducti sumus, iam remissionem peccatorum, Spiritum S. & adoptionem, ut simus filij Dei, nacti sumus. Nihilominus tamen partim leuibus itineris huius, ad regnum Cœlorum tendentis, molestijs defatigati, partim Diabolica quadam iudicij peruersitate fascinati, ijs tantis Euangelij Iesu Christi beneficijs contemptis & conculcatis, ollarum carniū & Aegyptiarum caparū recordamur, illas ex animo concupiscimus & in Antichristi ferream seruitutis fornacē redire furēter exoptamus.

Ollæ carniū sunt pax & tranquillitas uentris, quam in papatu maiorem fuisse somniamus, quam iam sit. Verum quidem est, Euangelium Iesu Christi secum crucem asferre: attamen & impij nihilo mitiora patiuntur, quod tum ex ueteribus historijs, tum & horū 30. annorum euidenter probari potest. Quo tempore non leuius, imo etiam grauius afflictæ sunt gentes instaurati Euangelij tunc temporis adhuc expectes, quam quæ eam doctrinam habuerunt.

erunt. Satius autem est teste Petro pati
pie uiuentes quam impie agentes. Sed
tamen, etiam si esset aliqua maior pio-
rum miseria in hac uita quam impio-
rum, non ideo deberemus ita pecuinæ
sententiæ esse, ut uellemus, quo præsentis
uitæ tēporaria mala euitarem⁹, in æter-
num exitiū nosmetipsos præcipitare,

Cæpæ autem sunt papisticae cære-
monia & traditiones. Iam enim multi
simplicitatis Euangelij pertæsi, Iudaica-
rum ethnicarumq; Papæ cæremoniarū
pompa ac splendorem admirantes,
impudenter disciplinam ac ordinē ad-
uersariorū prædicant. Miror sane, quod
audeant papisticam disciplinā laudare,
cum probe sciamus inter eos (ut tace-
am de spiritualibus cultibus primiq;
præcepti uirtutibus, quas illi plane ig-
norauerunt) adeo cum alia scelera tum
imprimis libidines regnasse, ut Sodo-
morū disciplinam magis, quam Chri-
stianam habuisse uerissime dici possint.
Certe eorum spirituales, quorum ma-
ximam turbam habuerunt, propalam
epicuream uitam egerunt, & hodierna
die agunt. Scholas nō tantū neglexerāt

V 4 sed

sed etiam oppreſſerunt, neglectus eſt & Catechiſmus ac tota uerbi Dei prædicationo, atq; ita & iuuentus & maturior ætas cum in literarum tum imprimis in uerbi diuini inſtitutione plane neglecta fuit.

Iudicia matrimonialia non ſunt ſeuere ab eis adminiſtrata, imo ſuis flagitioſis turpitudinibus & flagrantibus libidinibus non tantum leges matrimoniales, ſed etiam ipſa matrimonia penitus prophanarunt. Deniq; notiſſimum eſt nullum fuiſſe tantum ſcelus, quin pro pecunia a papa eiꝰq; ſpiritualibus diſpenſatum ſit. Quid illa ſcelerata turba ſpiritualium Antichriſti diſciplinam curaret, cum ipſa met in luſtris omnium turpitudinum ſine intermiſſione uolueretur? Notiſſimum eſt hunc præſentem Papam Paul. 3 turpi ſororis lenocinio ab eo Papa, qui tunc fuit, cardinalatum impetraſſe. Excommunicatione ſcelerata, quod notiſſimum eſt, ad ſtabiliendam ſuam Tyrannidem abuſi ſunt, non ad coercedos impœnitentes. Si enim eos excommunicare uoluiffent, ſeipſos neceſſario

ceſſario
qui in
runt.
ueteris
uel ter
runt,

eſt tali
Eccleſi
in ſcri

C

net, ne
do apu

ſit lon

Vna c

papiſt

eſſe p

omnes

ſpiritu

mi fue

poſiti

canis a

ro Arc

dinale

Patria

pulch

ſtituit

inter ſ

cessario primum excommunicassent,
qui in perpetuis turpitudinibus iacue-
runt. Corruit igitur omnis disciplina
ueteris Ecclesiæ apud Papistas, uixq;
uel tenuissima uestigia eius reliqua fue-
runt. In nostris uero cœtibus, si non
est talis & tanta, quanta in primitiua
Ecclesia fuit, aliqua tamen est, ut postea
in scripto ostendetur.

Cæterum quod ad ordinem atti-
net, non uideo sane, quis salutaris or-
do apud eos fuerit, qui apud nos non
sit longe melior, ut postea probabitur.
Vna quædam ordinis pars fuit apud
papistas, quæ apud nos nec est, nec pie
esse potest, hæc nempe, quod primo
omnes (ut ipsi eos uocant) sæculares
spiritualibus etiam infimis subiectissi-
mi fuerunt & ueluti pedibus eorum sup-
positi : deinde ipsi sacrificuli suis de-
canis & Episcoporum uicarijs : illi por-
ro Archiepiscopis & Cardinalibus; Car-
dinales uero demum Archiepiscopi &
Patriarchæ summo Antichristo. Ita
pulchre Diabolus regnum illud con-
stituit, compegit & colligauit partes
inter se arctissime, alios alijs summe sub-
iecit,

iecit, adeo, ut omnes homines isti suo
uicario extrema seruitute deuinxerit, ita
ut etiam Cæsares ei pedes osculari co-
gerentur, omnes eum extreme honora-
rent & ditarent, ipse porro totum su-
um regnum & potentiam ad lucrandas
quam plurimas animas Satanæ, ad ho-
norandum eum, & contumelia affici-
endum Christum conuerteret.

Sed ita profecto est, Hypocritæ ue-
ræ pietatis hostes semper cernunt festu-
cam in piorum oculis, suas uero trabes
cernere non uolunt: sicubi aliqua con-
tentio inter pios pastores, aut etiam si-
multas exoritur, quales inter Apostolos
quoque exortæ sunt, uehementer id exag-
gerant, ac excusioni Antichristi ferrei
iugi eiusque decretalium imputant: nec
interea cernere uolunt perpetuas illas
lites, quæ in Romana curia, & alibi in-
ter spirituales uoluuntur, quæque tam
multos Episcopos & Pastores a suis
gregibus abstractos Romæ detinent.
Item tam multas cædes & uenena, qui-
bus se mutuo canonici, Abbates, Epi-
scopi, Archiepiscopi, Cardinales, quin
etiam sanctissimi illi Antichristi tol-
lunt,

lunt, q
ut nega

Hu
bent, qu
timus,
potest,
fusio ef
omnes
tibus su
ordinib
gelistas
Ecclesia

AT
quamq
habuer
Primu
tæ gene
quæ pol
tulit, qu
centem
reliquas
danas:
uulnera
genere
autem
deform

lunt, quæq; longe notiora sunt, quam
ut negari possint,

Hunc igitur Papistæ ordinem ha-
bent, quem nos nec habemus, nec expe-
timus, neq; quisquam sanus expetere
potest, aut debet: horribilis enim con-
fusio est ordinis Dei, qui uult primum
omnes animas superioribus magistra-
tibus subiectas esse, Deinde & singulis
ordinibus suum locum tribui, Euan-
gelistasq; non Dominos, sed ministros
Ecclesiæ esse.

AT uero Deus bone quam multas,
quamq; magnarum rerum confusiones
habuerunt, & adhuc habent Papistæ:
Primum enim turbauit non parum ui-
tæ genera Papa per suū monachatum,
quæ politicis uitæ generibus longe præ-
tulit, quasi sanctiorem magisq; Deo pla-
centem, eam dixit esse uitam spiritualē,
reliquas appellauit sæculares & mun-
danas: Atq; ita multorum conscientias
uulnerauit, qui se in parum pio uitæ
genere existere timuerunt. Præsertim
autem magistratum & coniugium ita
deformauit, ut propemodū impia uitæ
genera

genera illa esse existimarentur, ac multi de salute in illis ordinibus existentes desperarint: Quare relictis sibi diuinitus mandatis functionibus tandem se in monasteria intruserunt, ubi dixerunt se uelle Deo seruire, nam prius iudicauerunt se huic sæculo seruiuisse.

Secundo, conturbauit etiam Ecclesiasticam poliriam, nam plane, sicut & olim apud Corinthios accidebat, unusquisque sibi seorsim in angulo missando communicauit, simul plures in templo nugati sunt, aliquando uiginti diuersi inter se missas garriuerunt. Aliquando magnæ (ut uocant) Missæ plures simul in eodẽ templo cantatæ sunt, ita ut esset mera sonorum confusio, & ueluti promiscuus quidam pecudum balatus, mugitus & ululatus. Non intellectis itidem linguis garriuerunt & omnia in suis templis peregerunt, sicut & Corinthij. At qui talem Ecclesiæ formam appellat Paulus confusionẽ, quam negat a Deo uenire. Venit igitur a Diabolo, in cuius regno est horror & sempiterna confusio.

Tertio, confudit Antichristus cum suis

suis fili
politico
gaueru
tualis o
pertrax
parũ re
t9, cõtir
tic9. N
teriorib
stratus
riatur P
imperia
dicat ec
hanc co
pemod
tractant
ab eis pe
Indican
mento
tot bella
excitata
anus eo
Ho
dines &
cuit, ex
num ge
faceamu

suis filiis regimen Ecclesiasticum & politicum, sibi utriusque gladii ius arrogauerunt, sub prætextu potestatis spiritualis omnia sibi uendicarunt & ad se pertraxerunt. Quamprimū aliquis eis uel parū restitit, continuo fuit excōmunicatus, cōtinuo audiuit hæreticus & scismaticus. Non solū noluerunt potestatibus superioribus subiecti esse, sed etiam magistratus sibi subiecerunt, quinetiam gloriatur Papa penes se esse regna mundi & imperia ab alijs ad alios transferre. Indicat eorum spirituale ius (ut uocant) hanc confusionem ordinum, ubi propemodū mœre politica & corporalia tractantur, indicant direptæ & spoliatae ab eis per ipsorum fraudes tot regiones. Indicant tot fœdera rupta, subditi iuramento suorum magistratuum soluti, tot bella per spirituales cum gesta, tum excitata & tam multus sanguis Christianus eorum scelere effusus.

Horribiliter igitur Antichristus ordines & regimina confundit & commiscuit, ex qua re ingentia mala ad humanum genus peruenerunt. Ut enim alia taceamus, hoc certe unicum nec satis exponi

poni, nec deplorari potest, quod, dum
Papa, Episcopi, Abbates & alij spiritu-
ales politico regimini uacauerunt, neces-
sario Ecclesiasticum neglexerunt,

Postremo, Etsi hæc confusiones
magnæ ac admodum pestilentes fue-
runt, illa tamen longe nocentior, quod
legem & Euangelium Antichristus cū
suis apostolis confudit. Lex eis non ad
hoc data fuit, ut reuelaret peccatum,
sed ut iustificaret & saluaret. Euange-
lium non fuit eis gratuita promissio re-
missionis peccatorum & uitæ æternæ,
sed fuit noua lex, quam, qui fecisset, es-
set uicturus in ea, differens in eo a prio-
ri, quod esset uehementior, exactioremque
obedientiam flagitaret, quam uetus.
Christus non fuit eis seruator, sed sæue-
rissimus iudex. Ex qua re totius theo-
logiæ confusio & conscientiarum hor-
ribilis carnificina, contumelia nomi-
nis diuini & infinitarum animarum
æternam exitium secutum est.

Confudit & doctrinam cœlestem
cum mandatis hominum: perinde ob-
ligauit ad æternum exitium transgredi-
entes Episcoporum sanctiones, ac trans-
gredi-

gredi
dit &
Quin
philo
ex A
homi
eius n
eorū,
salute
poter
cuit)
suaru
Chri

M
quad
dis m
furari
& eius
decalo
tionis

H
nem e
lux rel
liditat
ftis m
ad Ae
miseri

gredientes mandata diuina. Confu-
dit & Theologiam cum Philosophia.
Quin etiam humanas traditiones &
philosophiã uerbo Dei prætulit. Nam
ex Aristotelis Ethicis & metaphysicis
homines de æterna salute cõsequenda
eius mancipia docuerunt: Ut tum libri
eorũ, tum conciones testantur. Aeternã
salutem rectius & fœlicius consequi
poterant Monachi (ut Antichristus do-
cuit) & monachæ, per obseruationem
suarum traditiuncularum, quam, alijs
Christiani per suum Christianismum.

Maius scelus fuit die ueneris aut in
quadagesima comedere carnes aut nu-
dis manibus calicem attingere, quam
furari. Opera traditiuncularum Papæ
& eius spiritualium adeo sunt prælata
decalogo, ut pro operibus supereroga-
tionis, perfectionisq; haberentur.

Hanc si quis sibi disciplinã & ordi-
nem expetit, postquam iam Euangelij
lux refulsit, ille sane non parum sto-
lilitate & prauitate Israelitas in cœle-
stis mannæ copia cæpas expetentes ac
ad Aegyptiacam potius seruitutem &
miserias redire, quam ad terram
pro-

pro-

promissionis proficisci præoptantes,
superabit.

Hæc uolui breuiter dicere de Papi-
stica disciplina & ordine, ut ostende-
rem, quam apud papistas nihil discipli-
næ & boni ordinis supersit: Ac quan-
topere ij tum ipsimet errent, tum alios
seducant, qui iam nobis papisticam
disciplinam & ordinem perfricta fron-
te laudare audent. Sed quoniam nunc
uehementes controuersia de ritibus seu
cæremonijs in Ecclesia motæ sunt, ne-
cessarium putauit esse hanc totam con-
trouersiam diligenter explicari: ut sci-
rent imperitiores, quid uera aut falsa
Adiaphora sint, quæq; & quatenus uel
recipi uel non recipi pie possint.

Hanc operam speraui aliquandiu
alios doctiores Ecclesiæ præstituros esse,
atq; ideo ego huic tam arduo operi ma-
num admouere nolui. Decuisset enim
cum alios, tum imprimis Vitenbergen-
ses Theologos (sicut Hamburgenses
concionatores eos obsecrarunt & ob-
testati sunt) hanc materiam in istis cer-
taminibus diligentissime explicatam,
Ecclesiæ proponere: Nam ipsi & donis

ac au

ac auto
hanc ex
ex part
nisi ips
hibiti
frustra
euangel
alij mu
mus, ta
peritoru
uel silen
demnat
balbuti
Christi
Nolite
Non en
Spiritus
Par
tres part
iuuante
pijsq; Ec
sis & eff
tam de
eaq; ad
mam ex
tendam
causas re

ac autoritate ceteros antecellunt, &
hanc exitialem controuersiam magna
ex parte mouerunt. Profecto enim,
nisi ipsi huic pessimæ causæ patroni ad
hibiti fuissent, Isebius & D. Interim
frustra sua Interimistica Adiaphora
euangelizassent. Verum, cum ego &
alij multi pij id diu frustra expectasse-
mus, tandem constitui in tanto legis-
peritorum, Sacerdotum & scribarum
uel silentio, uel etiam Christi odio con-
demnationeq; aliquid mihi de ea re
balbutiendum esse, confidens in illam
Christi Domini nostri promissionem:
Nolite solliciti esse, quid loquamini.
Non enim estis uos, qui loquimini, sed
Spiritus patris est, qui loquitur per uos.

Partiar igitur hoc totum opus in
tres partes, in quarum prima Christo
iuuante dicam, de ueris adiaphoris,
pijsq; Ecclesiæ cæremonijs, eorum cau-
sis & effectibus. In secunda parte di-
cam de præsentibus pseudadiaphoris,
eaq; ad uerorum adiaphororum for-
mam exigam, atq; ita Deo iuuante os-
tendam ea nec efficientes, nec finales
causas rerū uerè medianū habere. Quare

X nullo

nullo modo pro pijs adiaphoris habenda esse, nec pie accipi posse. In postrema pauca quædam argumenta adiaphoristarum dissoluam, nam alia pluraq; in secunda parte confutabuntur.

Progrediar autem in hac tota descriptione methodice secundum quæstiones, quæ in simplicibus (ut uocant) thematibus explicandis tractantur. Cû igitur hunc laborem studio iuuandi Ecclesiam, quod Deus nouit, susceperim, peto ab omnibus pijs, ut nostrum qualemcunq; conatum boni cõsulant, donec aliquis alius tum donis, tum auctoritate ampliori instructus, aliquid eruditius, Ecclesiæq; utilius in hoc genere elaborauerit. Sed ad rem.

PRIMA PARS, IN QUA
AGITUR DE VERIS
Adiaphoris.

Quid significat uox Adiaphoron?

Vox

net) ne
non ser
ri seru

Su

ES
ri
al
aphori
to, & r
libem a
ci cibus
dies, au
cipere f
non ac
plis do

Vn
Sra t

VOX ἀδιάφορον, latine indif-
ferens, germanice mittel/
ding / significat talē quam-
piam rem, quā (quod qui-
dem ad eius naturam atti-
net) non multum referat seruari, aut
non seruari, hoc uel illo modo tracta-
ri seruari & agi.

Sunt ne in Ecclesia aliqua Adiaphora?

Essetalia aliqua in Ecclesia, eiusq;
ritibus, facile probari potest cum
aliunde, tum ex Paulo, qui de Adi-
aphoris quibusdam agit 1. Cor. 7. 8. 9.
10. & 14. Item Rom. 14. ut uiuere cœ-
libem aut coniugem, modo caste, ues-
ci cibus, aut abstinere, non obseruare
dies, aut obseruare sine superstitione, ac-
cipere stipendium ab auditoribus aut
non accipere. Certa ratione in tem-
plis docere, audire ac Psallere.

Quid sunt Ecclesiastica Adiaphora?

Sunt autem Ecclesiastica Adiapho-
ra tum ritus & actiones quædam,
tum

tum rituum circumstantiæ in templis
& religione, a Deo in specie nec man-
data nec prohibita, quibus libere uti-
tur Ecclesia, sine opinione cultus aut
aliqua superstitione, ad hoc, ut secun-
dum Pauli præceptum omnia ordine,
decenter, & ad ædificationem in cœ-
tu Dei fiant. Quidam enim sacri-
tus Ecclesiæ sunt diuinitus, idq; in spe-
cie mandati, ut prædicatio uerbi, bap-
tismus, cœna Domini & Absolutio,
Quidam uero ritus & quædam rituum
circumstantiæ non sunt diuinitus in spe-
cie mandati, ut quo genere uestis indutus
sacerdos peragat publicos ritus, quo lo-
co, tempore. Item genus cantilenarum

Quæ sunt species Adia- phorum?

Talia Adiaphora ad religionem per-
tinentia, alia sunt publica alia pri-
uata. Publica sunt, quæ publice in
publico cœtu piorum peraguntur, ut
sunt in templis cantilenæ, musica, lecti-
ones, personæ, loca, tempora, persona-
rum uestes, campanarum pulsus.

Priuata Adiaphora sunt, quæ per-
sonæ

sonæ fir-
certa ter-
tempus
am cib-
te, quat-
alicius
Por-
ra nom-
rentur.
Ecclesia
extra ca-
sunt am-
lia, in
suam re-
aphoris
modo a
illis alijs
pie con-
seruiun-
ædifica-
commu-
fiastica
uia, qu-
onem r-
li casur-
rum o-
Sabbat

sonæ singulæ seruant, ut sunt, ieiunia,
certa tempora orationis, abstinere ad
tempus ab uxore, & delicatioribus eti-
am cibis, aut ciborum quantita-
te, quatenus id fit orationis gratia &
alicuius pij exercitij.

Possunt & alia quædam Adiapho-
ra nominari, quæ politica recte uoca-
rentur. Ea, cum non sint ædificationis
Ecclesiæ gratia instituta, penitus nobis
extra casum scandali libera sunt, qualia
sunt amictus, cibus, habitatio & simi-
lia, in quibus tamen monachi totam
suam religionem collocant. In istis adi-
aphoris licet nobis agere, ut uolumus,
modo absit petulantia & scandalū, in
illis alijs non itidem. Ea enim, cū semel
pie constituta sunt & rectæ ædificationi
seruiunt, non licet temere in alia minus
ædificantia etiam extra casum scandali
commutare. Sunt tamen & inter Eccle-
siastica adiaphora quædam ualde le-
uia, quæ, cum non sint ad ædificati-
onem necessaria, possunt extra scanda-
li casum uariari, talis est dierum festo-
rum obseruatio, poterat enim olim
Sabbatum ex die saturni in diem lunæ

X 3 uel

uel aliam perinde transferri, ut in diem
solis, Item dies Paschatis uel eadem die
cum Iudæis, uel alia celebrari, item de
fermentato uel azimo communicare,
quare non recte fecerunt Ecclesiæ, quod
de tam leuibus Adiaphoris extra casum
scandali & confessionis contenderunt,
Tale paruum Adiaphoron posset dici
iam leuis dissimilitudo cæremoniarij
& aliquarum ministerij circumstanti-
arum in Ecclesijs bene institutis, pro-
pter quam paruam dissimilitudinem
paruaq; Adiaphora nullo modo se mu-
tuo Ecclesiæ reprehendere debent, uel
etiam ab impijs reprehendi possunt,
semper enim talis dissimilitudo in Ec-
clesia fuit, & adhuc hodierna die in
papatu est.

Hæc Adiaphora in genere quidem
a Deo mandata & instituta sunt. Vult
enim Deus omnia ordine, & ut ædifi-
cationi piorum, ac gloriæ ipsius quam
maxime aptum est, fieri: Caterû in spe-
cie ista instituere & circumscribere ius
est penes totâ Ecclesiam. Omnia enim
sunt Ecclesiæ 1. Cor. 3. Mandare autem
Ecclesia sua libera, spontanea & pia uo-
luntate

luntate
moniar
quos ui
illūinat
Et ipsâ
monijs i
doctrin
nitur, se
a ferme
uobis a
Oues m
est ulli
tales cæ
sæ con
luntate
Ecclesiæ
res quo
sæ test
Item, u
sit, non
fieri.
tæ & A
cum p
ne con
iussi in
Pe
ij, siue E

luntate talem adiaphororum & cære-
moniarum institutionem debet ijs,
quos uidet diuinitus donis ornatos &
illuminatos esse, ac talia diiudicare posse.
Et ipsam tamen Ecclesiam de illis ipsis care-
monijs iudicare oportet, sicut & de tota
doctrina, quæ ei a Doctoribus propo-
nitur, scriptum est enim, Cauete uobis
a fermento Phariseorum, Item Cauete
uobis a Pseudoprophetis &c. Item,
Oues meæ uocem meam audiunt, Non
est ullius unius hominis uel paucorum
tales cæremonias instituere sine Eccle-
siæ consensu, multo minus contra uo-
luntatem Ecclesie, Omnia enim sunt
Ecclesie, ut superius dictum est: Docto-
res quoq; nõ domini, sed ministri Eccle-
siæ (teste Paulo) ei a Christo donati sũt.
Item, ut libertas Ecclesie magis testata
sit, non oportet eam seruam hominum
fieri. Excipi tamen possunt Prophe-
tæ & Apostoli, qui, si quæ suo arbitrio,
cum primum ordinant Ecclesias, si-
ne consensu Ecclesie, diuino mandato
iussi instituunt, cõtradici eis nõ potest.
Peccant igitur grauissime omnes
ij, siue Episcopi sunt, siue alij homines, q

sine consensu Ecclesiæ, uel etiam contra consensum, Tyrannica quadam licentia, aliquid in Ecclesia Christi instituire audent, etiamsi non sit impium.

Obseruandum igitur est, tres esse causas efficientes Adiaphororum. Primum est generale Dei mandatum, qui uult omnia in Ecclesia decenter, ordine, & ad ædificationem fieri, quiq; ordinis & non confusionis Deus est. Secunda causa est libera & pia uoluntas Ecclesiæ. Libera, ut plane non sit ab ullo coacta. Pia, id est, ad uoluntatem Dei accommodata, quæ tantum gloriam Dei, & piorum ædificationem spectet, non ulla humana commoda per talia Adiaphora uenetur. Tertia causa sunt pij & intelligentes homines, quibus Ecclesia talem Adiaphororum institutionem mandat.

Atq; hæc de causis efficientibus. De causa autem materiali Adiaphororum nihil est necesse dicere. Sunt enim cæremoniæ seu ritus & rituum circumstantiæ. Causa formalis in finali magna ex parte pertractabitur.

Qui

Qui effectus seu finales causæ
Adiaphororum ?

Porro finalis causa talium cæremoni-
arum debet esse ea, quam Paulus
1. Cor. 14. præscribit, ut omnia de-
center, ordine, & ad ædificationem fi-
ant. Quæcunq; ordine fiunt, ea etiam
decenter fiunt, & quæ ordine ac decen-
ter fiunt, ea etiam ad ædificationem
spectant, ita ut sub ædificationis no-
mine tota finalis cæremoniarum causa
contineri uideatur, dicemus tamen de
singulis separatim ac primum de or-
dine.

ORDINE fiunt res, cum suæ quæ-
q; loco & tempore totius actionis par-
tes collocantur. Ordinis ratio in Ec-
clesia haberi potest in personis, tempo-
ribus, actionibus & alijs circumstantijs.
In personis, ut alios esse Doctores, alios
auditores, item alios Ecclesiæ mini-
stros alijs secundum ætatem, eruditio-
nem & alia aliqua dona esse superiores,
quod ad Ecclesiasticam politiam atti-
net (& nõ q; ad ius clauis, sicut Papistæ
maius remittendi peccata ius Papæ, q;

X S

alijs

Qui

alijs Sacerdotibus tribuunt) ut etiam
Paulus superiores facit Episcopos dia-
conis. Item inferiores ministros per
certos quosdam gradus subinde ad gra-
uiores & ampliores functiones & ali-
qua maiora commoda promoueri.
Cuius rei Paulus facit mentionem, cum
inquit, bonum sibi gradum acquirunt,
Ne, sicut ille dixerat, prius ad clauum
fedeant, quam remigauerint. Ex hac
occasione Papistici septem ordines tan-
dem in mœram superstitionem de-
generarunt.

Ordo in tempore est, ut primum
quod attinet ad totum annum, utile
est tum memoriæ rerum gestarum gra-
tia, tum ut pro ratione temporis & fru-
gum de Dei beneficijs homines admo-
neantur, alijs temporibus alias lectiones
ex sacris literis Ecclesiæ proponi. Item
quædam anni tempora frequentiorib9
concionibus ornari, atq; ideo ab alijs
operibus auditores uacare, ut circa nati-
uitatem & passionem Domini.

Secundo, quod attinet ad hebdo-
madam, ut alijs diebus habeantur ue-
luti celebriores quædam conciones, me-
lioresq;

lioresq;
minic
tota D
diebus
tum e
T
meridi
tractat
næ, ex
pertin
care ho
tudine
Quare
horis r
In
ut pri
deinde
postea
est, fia
nes, it
tis pra
subseq
tio ph
Credo
literis.
& Pos
& cõn

lioresq; Doctores doceant, ut die Do-
minica, quæ ideo sic appellatur, quod
tota Domino dicata fuit. Item & alijs
diebus, quibus uulgius minus impedi-
tum est.

Tertio, quod attinet ad diem, ante
meridianæ horæ potius tribuendæ sūt
tractationi uerbi diuini quam uesperti-
næ, excepto die Sabbati, ubi sub ues-
pertinum tempus magis uidentur ua-
care homines, & alioqui ueteri consue-
tudine illud tempus festo adiūctū fuit.
Quare uidendum etiam, ut melioribus
horis meliores Doctores doceant.

In actione ordo recte adhibetur,
ut primum signum campana detur,
deinde canantur aliqua piæ cantilenæ,
postea, cum iam populus frequentior
est, fiant noto sermone aliqua oratio-
nes, ita ut populus suis ardentibus uo-
tis præcinentis concionatoris uocem
subsequatur, ac fide dicat, Amen. Ter-
tio p̄fiteatur popul⁹ suā fidem canēdo
Credo. Quarto legatur aliquid ex sacris
litteris, q̄ statim in concione explicetur
& Postremo post cōcionē piæ cātilenæ
& cōmunio fiat, cū adsūt, qui cōmmu-
nicare

nicare

nicare uolunt. Et post communionem gratiarum actio, & populi benedictio. Hic actionis ordo suis rationibus probari potest.

Videndum autem est, ne plures actiones in coetu Dei simul fiant, quae se mutuo impediunt, ut apud Corinthios factum est, cum plures simul ad populum loquuti sunt. Item cum diuersi coenam Domini sumpserunt, alijs quidem ebrijs, alijs uero adhuc esurientibus. Item ut iam alicubi plures simul cantilenae canuntur. In papatu fuit talis *ἀνομασία* ualde frequens. Simul enim plures, easque diuersissimas missas & officia in eodem templo cecinerunt. Haecenus de ordine, iam de decencia.

DECENTER tunc aliqua fiunt in Ecclesia, quando cum grauitate & dignitate quadam mixta cum pietate omnia peraguntur. Ut, decet potius uiros in Ecclesia loqui, & omnes functiones obire, quam foeminas, sicut & Paulus praescribit. Item seniores potius quam iuniores, de die potius quam noctu, & mane potius quam uesperis, ob quam causam Ecclesia coenam **DOMINI** in
ante-

ionem
dictio,
us pro,
audito
plures
, quæ
Corin-
nihil ad
m di-
t, alijs
rienti-
simul
uit ta-
Simul
missas
erunt,
ntia.
unt in
e dig-
e om-
uitros
ntio-
Pau-
us quã
ta, &
quam
ini in
ante

antemeridianum tempus transtulit. Et
in publico loco potius quam in secre-
to. Musica graui, simplici, non lasciu-
ua, & tam mire uaria, ut iam fit.

Sint & uestes cum alibi, tum impri-
mis in templo, cum aliorum, tum præ-
cipue ministrorum tales, quæ apud eã
gentem, ubi est Ecclesia, maxime de-
coræ seu honestæ iudicantur. Quare
si quis olim Ethnicorum sacrorum, &
iam Papisticorum uestes in Ecclesias,
ubi illarum uestium usus semel aboli-
tus est, reuocare uellet, is contra deco-
rum faceret. Videreturq; actionem
alicuius fabulæ potius instituere, & spe-
ciosa spectacula exhibere uelle, quam
ueneranda tremèdi Dei misteria tracta-
re. Campanarum pulsus sit potius bre-
uis & simplex, quam prolixus, & mul-
tiplex. Nec sane nimium illa tam mul-
tiplex organorum melodia Ecclesiasti-
cam grauitatem decet.

Templum quoq; sit decens,
quod non esse impeditum & occupa-
tum altaribus, imaginibus & alijs nu-
gis, quo minus doctoris uox ad om-
nes penetrare, ipseq; doctor ab om-
nibus

nibus (quod etiam aliquatenus institutio postulat) cerni possit, non tam decentia, quam extrema necessitas instructionis flagitant.

Imagines in Templis (cum Idolatriæ occasio non sunt) fortassis ferendæ sunt, quod nonnihil tum ornant templum, tum etiam docent ac monent imperitiores. Verum modus in ea re adhibendus esset, satius enim esset uiua Dei Tempia ornare illis sumptibus, quam lapidea. Esset etiam in picturis grauitas & frugalitas adhibenda: Sæpe ita exquisita forma & ornatu pingunt sanctos ac sanctas, ut si amatores & scorta pingerent nimirum esset, ut Albertus Archiepiscopus Moguntinus curauit aliquando in Templo quodam scortum suum depingi pro diua uirgine. Multipliciter obest ea indecentia, inuitat multos ad imitationem luxus, adhæc cum concio audienda est, uerbumq; Dei meditandum, tales lasciuæ picturæ facile auditorum animos alio auocant, eisq; sæpe parum piarum cogitationū occasionem præbent.

Est

Est etiam uehementer indeco-
rum in Templo pingi personas ad-
huc uiuentes, nullaq; præstantia cæte-
ris præcellentes, idq; tam conspicuas:
Adde & eorum insignia, & titulos ad-
scribi, qua ratione plane ex templo
Domini, domoq; orationis diuitum
& ambitiosorum hominum Theatrum
efficitur. Hæc multiplex pestis in Pa-
pistarum templis ualde regnauit, &
iam apud nos quoq; grassari incipit,
esset igitur graui piorum, eruditorumq;
hominum censura cohibenda.

Si igitur omnino uolunt in templis
picturas collocare, esset grauitas quæ-
dam adhibenda, ut dictum est, nimius
ille spendor & ornatus picturarum, im-
primisq; nimium elegantes formæ tol-
lerentur, personæ profanæ ualde exiles
pingerentur. Ante omnia autem uelim
lôgius a suggestu eas collocari, ac omni-
no ab ijs locis, ad quæ homines, cum sit
concio, maxime conuersi sunt, obiecta
enim, ut dicitur mouent sensus. Vi-
dendum igitur esset, ne, dum auditores
ex auditu prædicationis fidem hau-
ere deberent, per lucentia aliqua obie-

ta

ta mentes eorum ad alias cogitationes, easq; fortassis non satis pias abstraherentur, atq; ita tum infrugifera auditoribus concio fieret, tū etiam mentes eorum inhonestis cogitationibus contaminarentur. Rectius sane agerent diuites & potentes si templum bono doctore potius quam pulchra preciosaq; pictura exornarent.

Hæc de decoro etiam in hac parte dicere uolui, non quod negem picturas habere uel in templo uel extra templū Adiphoron esse, sed quod imaginum abusum, qui iam denuo crescere incipit graui reprehensione dignissimum esse iudico.

Sint & loca in templis aliquatenus mulierum & uirorum seiuncta. Item quandoquidem id iam consuetudine receptum est, ut potentiores habeant loca honestiora & ædificio ab alijs seiuncta, uidendum esset, ne ea ipsorum licentia nimium cresceret, ac illi soli omnia in templis occuparent, extrusis ferme, uel certe longius amotis tenuioribus. Struunt enim illi sibi propemodum ueluti palatia quædam, in quibus
uel

uel sta
sint: q
est, sæp
nis tem
non ha
ste cor
Pertine
in temp
tius, qu
in loco
& cryp
scelerib
rum &
Co
pertine
sertim i
quæ ei
etiam, q
tum ha
tatem
Quare
quædar
tas speci
tem qu
diuersit
scandal
Est

uel stare, uel sedere, uel etiam iacere pos-
sint: quæ tamen ipsa loca, quod peius
est, sæpe uacua & conclusa sub concio-
nis tempus sunt, cum interea pauperes
non habeant locum, ubi uel stantes re-
cte concionatorem exaudire possint.
Pertinet etiam ad decorum, ut omnia
in templis in frequentia hominum po-
tius, quam solitudine peragantur. Item
in loco patulo potius, quam in angulis
& cryptis, sacrificulorum libidinibus &
sceleribus percommotis, more papista-
rum & gentilium.

Conformitas quoque ad Decorum
pertinere uidetur. Decet enim, ut, præ-
sertim in grauibus negotijs, cum res ali-
quæ eiusdem ueluti speciei sunt similia
etiam, quasi accidentia, ac ueluti uesti-
tum habeant: Et contra uarietas leui-
tatem quandam præ se ferre uidetur.
Quare & in ministerio conformitas
quædam requiritur: Ibi enim diuersi-
tas speciei externæ non tantum leuita-
tem quandam, sed & quasi religionis
diuersitatem præ se fert, atque ita etiam
scandalizare imperitiores uidetur.

Est autem conformitas quædam
Y simili-

similitudo inter se partium, aut etiam rerum prorsus disiunctarum: Quæ in Ecclesia consideranda est, in tribus collationibus. Primum enim conformitas aut in maioribus, aut in minoribus rebus requiritur, quæ in maioribus, id est in doctrina, Sacramentisq;, ea plane est necessaria, nec est ullo modo Adia phorô. Si enim non esset una fides, unum baptismum, unus mediator apud omnes Ecclesias, necessario aliqui in errore essent. In minoribus, ut ceremonijs non perinde est necessaria, imo in minimis rituum circumstantijs etiã prorsus impossibilis. Sed tamen in mediocribus ceremonijs etiã uere Adia phoris aliquatenus cõformitas est sectanda, tum ob decorum, tum ob tollendum imbecillium scãdalum, tum etiam, quia haud dubie in omni re una est aliqua optima rei idæa, quanquã uerum est, quod, cum non omnes uel homines, uel loca, uel tempora optimam illam idæam recipiunt, tum aliqua minus absoluta eis potest esse aptior.

Secundo spectatur cõformitas in pluribus ueris Ecclesijs inter se collatis. Postremo & in eiusdẽ Ecclesiæ diuersis temporibus

poribus
aliqua
formit
eiusdẽ
Baptis
tamen
clesia s
impiet
cũ ritus
genera
causa, n

Ca
in diue
nibus p
alijs, du
sumpta
coro d
tius ag
in rebu
alijs fir
longe p
eademe
dam Ec
sent, su
in diuer
do iam
plures i
uimo

poribus & actionibus. Quamquam autem
aliquatenus & pluriū Ecclesiarū con-
formitas optāda est, quandoquidē ōnes
eiusdē Christi sunt, eandem fidē, idem
Baptisma, & eundē mediatorē habent,
tamen magis curandū id est, ut una Ec-
clesia sibi met cōstet, donec id fieri sine
impietate, & notabili dāno potest. Nā
cū ritus incipiunt in aliquos abusus de-
generare, omnino, exposita auditoribus
causa, mutandi sunt.

Causæ autem, cur una Ecclesia sibi
in diuersis temporibus, iteratisq; actio-
nibus potius conformis esse debet, q̄m cū
alijs, duæ sunt, quarum altera a decoro
sumpta, quia, ut Cicero de proprio do-
coro disputat, hoc singulis diligen-
tius agendum est, ut sibi met constent
in rebus, sane non uitiosis, quam ut
alijs similes sint. Altera est, quod
longe plures offenderentur, si in una,
eademq; Ecclesia, ueluti politia quæ-
dam Ecclesiastica, cui ipsi assuefacti es-
sent, subinde mutaretur, quam quod
in diuersis Ecclesijs aliqua dissimilitu-
do iam aliquamdiu durauit. Nam &
plures imbecilles eiusdem Ecclesiæ do-
mi ma

mi manent, quam peregre uagantur,
& uehementius suarum caeremoniarū
conseruationem, quam peregrinarum
importationem, flagitant. Magis igitur
hoc agendum est, ut singulae Ecclesiae
sibimet constent, conformesq; in bonis
ritibus sint, quam diuersae, idq; in rebus
etiam minoribus.

Obseruandum tamen ante omnia
in hac tota disputatione, primum non
esse necessariam rituum conformitatem,
deinde & nimis exactam esse impossi-
bilem. Gregorius Papa in registro
docet, neq; fuisse suo tempore in Eccle-
sia conformitatem, neq; necessariam esse,
sed id agendum esse, ut unaquaque
Ecclesia sibi deligat quam aptissimas
caeremonias. Quin & hodierna die in
papatu magna est difformitas, singuli
propemodum episcopatus, & singuli
monachorum ordines suas, diuersasq;
caeremonias habent, diuersas Missas, &
breuiaria, differt Branduburgense bre-
uiarium a Magdeb: &c.

Deniq; omnia sint in templo ac mi-
nisterio seria, grauias, frugalia nihil ioco-
sum, petulans, leue aut ridiculum sit. Sed
omnia

omnia
profes
Angelo

coro, ia

AT

quae de

sunt. I

sterij oc

centia d

nia qu

mouer

Ad aec

nae cur

di pote

ca, sche

Oe

parente

tatem,

officia

stituun

Sch

primis

schola

q; porro

dis, tu &

tutes, u

solet. C

omnia sic fiant, tanquam a pio animo profecta, & in oculis Dei, & sanctorum Angelorum agantur. Hactenus de decoro, iam de ædificatione.

AD ædificationem porro hæc ipsa, quæ decet & ordine fiunt, referri possunt. Neque enim grauitas diuini ministerij ociosam quandam theatricamque decentiam & ordinem requirit, sed simul omnia quoque ad ædificationem, id est, promouendam ueram pietatem, uult spectare.

Ad ædificationem quoque spectat disciplinæ cura. Porro disciplina iam recte diuidi potest, in Oeconomica seu domestica, scholastica, Ecclesiastica, & politica.

Oeconomica seu domestica est, qua parentes liberos & reliquos familiam ad pietatem, bonos mores, & communia uitæ officia, domestica cura industriaque instituunt, & assuefaciunt.

Scholastica quoque institutio uel imprimis ad disciplinam pertinet. Nam in schola flos iuuentutis Ecclesiæ educatur, quæ porro coet, cum maturuit, cum alijs modis, tum & exemplo in alios uel uitia, uel uirtutes, uel pietatem uel impietatem spargere solet. Quare imprimis serua, cum aliqui

Y 3   omnis

omnis iuuetutis esse deberet, tū praeipu
e eius, quæ literis mancipatur: quē enim,
ut Horatius inquit, recēs testa odorē se
mel imbibit, eum diu seruat. Curandū
autem, ut non tantum in literis, sed &
in bonis moribus, ac ante omnia in ue
ra pietate recte in scholis iuuetus, infor
metur. Recte enim ille inquit, qui in li
teris proficit, & in moribus deficit, ille
plus deficit, quam proficit.

Ad hoc autem, ut iuuentus recte in
Schola instituatur, non solum bonus
ordo scholæ, seu leges, sed & personæ
idoneæ necessariae sunt, quæ magna cu
ra magistratum, & pastorum conqui
ri, retineriq; deberent. Ac si in ulla alia
re, tum in hac omnium minime, sum
ptibus parcendum esset.

Porro Ecclesiastica disciplina in
his comprehendi potest, iuuentutem
subinde de Catechismo examinare. Je
iunia aliqua, seu temperatiā præscribe
re. Certis diebus cogere adesse sacrae cō
cioni. Item, ultra certū tempus nō absti
nere a communione. Itē, excommuni
catione, alijsq; moderatis, & nō supersti
tiosis cēsuris cogere cum alios homines
ad ho

ad ho
primi
id seri
ritus a
Item
tum
magif
enda s
P
iam ni
quant
non ta
sed eti
periu
ptus r
acrius
ges fur
par est
famili
cionat
imprim
Ecclesi
neru
munic
adiuu
Sed
poten

ad honestam & sobriam uitam, tū im-
primis Ecclesiæ ministros, & omnino
id serio agere, ne homines libertate spi-
ritus ad libertatem carnis abuterentur.
Item admonere tum patresfamilias,
tum & Ludimagistros, tum etiam
magistratus ipsos, unumquemq; de tu-
enda sua disciplina.

Postremo, magistratus disciplina
iam nimis angusta est, olim latius ali-
quanto patuit. Ea sic exercenda esset, ut
non tantum punirentur furta & cædes,
sed etiam libidines, item blasphemix,
periuria, luxus, epicureismus & contem-
ptus religionis, aliaq; uitia aliquanto
acrius castigarentur: Reuocare item le-
ges sumptuarias eos oporteret. Adhæc
par est, ut magistratus adiuuet tū patres
familias, tum ludimagistros, tū & con-
cionatores, in retinenda sua disciplina,
imprimis uero iuuet seruare pastores
Ecclesiasticam disciplinam, præcipueq;
neruum illum disciplinæ, nempe Excō-
municationem in pio usu, sicut olim
adiuuerunt in impio.

Sed multi hoc cōcedere nō uolūt, ne
potentia Euangelistarum sit eis nimis
X 4   grauis,

gravis, ipsi enim uolūt Euāgelio domi-
nari, & non uolunt Euangelij iugum
pati. Atq; ita uere stulti homines, dum
uitia fugiunt, in contraria ruunt. Sicut
olim papisticis spiritualibus, non aliter
ac dijs quibusdam, se subiecerunt, eosq;
ferme adorarunt, ita iam se non satis li-
beros putant, nisi Euangelium & Euan-
gelistas pedibus conculcent, eisq;, ue-
luti mancipijs suis imperent. Sed ul-
ciscetur profecto adhuc Deus horribili-
ter hunc ministerij contemptum & pro-
restituta Christiana libertate ingratitu-
dinem.

Pertinet etiam ad ædificationem,
ut, ubi non sunt multi, qui latine intel-
ligunt, omnia potius uulgari, quam
latino sermone in templis peragantur.
Item, ut cantilenæ sic canantur, ut in-
telligi possint sententiæ, quo cor ipsum
efficacius pijs dictis, cum musica con-
iunctis, moueatur, & non tantum au-
res inani titillatione deliniantur, ut iam
nimium fit, præsertim apud papistas.

Sæpe autem accidit, ut ea quæ sua
natura uel licita sunt, uel etiam aliqua-
tenus pia, tamen ob circumstantias ali-
aliquas,

aliquas
tiam P
mihi li
omnia
ficant.
pium e
infirm
tur aliq
onem o
non su
utroq;
proxim

Hi
uatis A
asticis,
agédū
tatem
quos, d
ipforu
indulg
quærat
impios
Christi

Su
bent ef
uerbi D

aliquas fiant illicita, in quam sententiam Paulus 1. Cor. 10, inquit. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt, omnia mihi licent, sed non omnia aedificant. Exemplo suo testari libertatem pium est, sed cum est occasio scandali infirmorum, fit impiū. Quatenus igitur aliqua uel destruunt, uel aedificationem quantumuis parum impediunt, non sunt adiaphora, sed diuinitus utroque praecepto de dilectione Dei & proximi prohibita.

Hinc fit, ut saepe, praesertim in priuatis Adiaphoris non tantum Ecclesiasticis, sed etiam politicis aliquid uel agendum uel omittendum sit, etiam contra libertatem Christianam ob imbecillos aliquos, de quibus spes est, quorum tamen ipsorum non carnalis commoditas tali indulgentia, sed spiritualis profectus quaeratur. Nam propter pertinaces impios nihil penitus contra libertatem Christianam faciendum est.

Summa, omnes caeremoniae sic debent esse ordinatae, ut praedicationem uerbi Dei in praecipuo scopo, nempe in

Y 5

excitant

excitanda in animis uera pietate, tanquam *ὑπεριτιμὰ* quædam iuuent, & nullo modo impediant.

Cauendum autem est, ne suos fines ista Adiaphora transeant, ac pro immediatis Dei cultibus habeantur. Nam in nullius hominis potestate est aliquos Dei cultus, sine mandato Dei institueri, quare talia Adiaphora fierent idolatriæ, ut in papatu abstinere a certis cibis certo tempore, cessare die Dominica, gestare cucullam. Item, ne extracausum scandali incipiant obligare conscientias, atque ita laqueos iniiciant conscientijs. Item, ne seruiant abusibus præsentibus, aut breui secuturis. Item ne significant, nos approbare aliquos abusos, aut quoquo modo tandem ad destructionem, & labefactionem piarum mentium tendant. Omnia enim, quæ sunt Adiaphora, eatenus sunt Adiaphora, quatenus illis prioribus finibus seruiunt. Cum uero illos transgrediuntur, non sunt iam Adiaphora, sed impietates & abominationes omnibus modis fugiendæ.

Se

SEC
PI

HA
ro
fu

seu sac
obtrud
præced
forman

Q
Christi
phora,
quia pe
a Deo p
postea
circum

De ca
un

O
E
q
tamen
ter has
quia n

SECUNDA PARS DE
præsentibus comenticijs Adia-
aphoris.

HActenus breuiter uerorū Adia-
phorū rationem ac formam expo-
suimus, iam, quoniam quædam
ψευδαδιάφορα Ecclesiæ Christi ab impijs
obtruduntur, uolumus ea breuiter ad
præcedentem ueram Adiaphorum
formam exigere & examinare.

Quæ iam pro Adiaaphoris Ecclesiæ
Christi proponuntur, non sunt Adia-
phora, uel ob aliquas circumstātiās, uel
quia per se suaq; natura sunt impia, &
a Deo prohibita. De sua natura impijs
postea dicetur, iam dicam de alijs, quæ
circumstantiarum ratione impia sunt.

De causis efficientibus præsentis
um pseudadiaphorum.

OMnia quæ iam proponuntur re-
cte institutis Ecclesijs, etiam si ali-
quando fuissent pia Adiaaphora,
tamen iam non sunt Adiaaphora, prop-
ter hæc sequentes rationes. Prima,
quia non habent causam efficientem
Adia.

Adiaphororum, quam superius dixi,
esse triplicem, generale Dei mandatum,
liberā eamq; piam tum Ecclesiæ, tū mi-
nistrorum uoluntatem. Primum di-
cam de posterioribus duabus, postea de
prima.

Primum, non instituuntur præsen-
tia Adiaphora ex libera uoluntate a
ministris, consentiente Ecclesia, sed in-
uitæ per uim, multiplicesq; fraudes ob-
truduntur, in qua re uiolatur Ecclesiæ
libertas, quæ diuinitus iubetur stare in
libertate, in qua a Christo collocata est,
& non fieri serua hominum.

Adhæc imponuntur isti ritus, non
a quouis uulgari homuncione, sed ab
ijs personis, quas Spiritus S. iam olim
prædixit singulariter Christo aduersa-
turas esse, præmonuitq; pios, ne eis in
religione obedirēt eosq; ueluti excom-
municauit, nempe ab Antichristo, seu
meretrice Babilonia, & a bestia mere-
tricem illam gestante. Nam ualde im-
pudens mendacium est, quod Torgæ,
Emdæ in Frisia, & alibi propositum est
pijs concionatoribus, præsentis mutati-
ones non institui propter Interim, sicut
in ædito

in æd
rū A
hoc c
Lyp
tatio
N
coha
quid
am S
agita
nare
Anti
ræ P
ad p
stea,
in m
am M
faciu
muta
rum
faciu
uend
hoc n
præc
Anti
na m
eius l

inædito Germanico ternione ex ipso-
rū Adiaphoristarū scriptis mendaciū
hoc confutatum est, quin & a principio
Lypfici Interim positum est, illas mu-
tationes instituti, ut C.M. mos geratur.

Non est autem dubium, quin hæc
cohærentia sit uerissima. Primum, quic-
quid facit Antichristus, facit in grati-
am Satanae, cuius est uicarius & a quo
agitatur. Deinde, quicquid faciunt Mo-
narchæ in religione, faciunt in gratiam
Antichristi, & eius sedis. Vt etiam lite-
ræ Papæ ad Episcopos, Episcoporum
ad principes, & Ecclesias testantur. Po-
stea, quicquid faciunt principes & aulæ
in mutationibus istis, faciunt in grati-
am Monarcharum. Quarto, quicquid
faciunt seniores Theologi pro hisce
mutationibus, faciunt in gratiam aula-
rum & principum. Postremo, quicquid
faciunt iuniores Theologi ad promo-
uendum, aut certe non impediendum
hoc malum, faciunt in gratiã suorum
præceptorum, igitur omnes seruiunt
Antichristo, & Diabolo, ac cū illa mag-
na meretrice scortantur, & de poculo
eius bibunt, ut in Apocalipsi de extre-
mis tem

mis temporibus non temere propheta-
tum est. Et, ut iam non esset aliquod
nouum mandatum Antichristi, de in-
staurandis istis ipsis impietatum fun-
damentis, tamen perpetuum eius man-
datum & uoluntas nota est, cui impia
uoluntati tota Ecclesia Christi, & sin-
guli *pij* repugnare deberent.

Et si igitur Ecclesia debet semper
pro sua libertate, in qua a Christo col-
locata est, pugnare, cum quicunq; de-
mum ei uult ferre leges, tamen iam
multo magis quam unquam alias, cum
ei isti summi, & a Spiritu S. iam olim
prædicti & damnati aduersarij Christi,
iugum imponere, & impias leges ferre
præsumunt.

Sæpe scriptura dicit, Deum esse ze-
lotem, & coniunctionem Christi cum
Ecclesia coniugio comparat. Sicut igi-
tur nihil ægrius accidere potest sponso,
quam si uideat suam sponsam aliqui-
bus, uel minimis signis indicare, se mag-
nifacere eius riualem, uelleq; ei in ali-
quibus morem gerere. Ita haud dubie
summe displicet Christo, Ecclesiæ spon-
so, eam in ullis, uel minimis religionis
momen-

momentis Antichristo & bestia, in qua ipse equitat, morem gerere.

Nec est curandum, quod quidam subinde repetunt, Ecclesiam semper fuisse in aliqua seruitute, nam etsi semper in politica seruitute fuit, nunquam tamen se ad impiorum religiones attemperavit, nec Deus uoluit eam spiritualem seruitutem subire. Sed potius constanter tueri suam libertatem, & non fieri seruam hominum, cum sit precioso sanguine Christi redempta.

Quare cum iam isti ritus inuita Ecclesiae obtrudantur, idque a summis, reuelatisque hostibus Christi, nullo modo eos accipere licet, nec sunt amplius Adiaphora, sed impia Antichristi & Antiochi mandata.

DEBET etiam adesse in Ecclesia & in instituentibus Adiaphora, pius animus, uerbo Dei rectus, idque propositum habens, ut sic gloriam Dei, uerum cultum, piarumque mentium aedificationem promoueant. Iam contra qui haec instituunt, partim faciunt id metu & cupiditate pacis mundi, non Christi, ut ipsimet testantur, cum toties repetit, ne forte

forte ueniant Romani, & tollant, &c.
Item faciunt humana sapientia, confit-
sto tamen pietatis zelo & studio. Vo-
lunt enim duobus dominis seruire, &
confessionem fugere, idq; pessima con-
scientia, quod ipsimet sæpe fatentur,
Quidam etiam faciunt ob ingentia
munera & canonicatus, quæ profecto
eis non ex deuotione dantur, & tamen
dari eis munera, canonicatus & præ-
posituras certo constat.

Quidam hæc agunt studio grati-
ficandi bestię & meretrici, ut a princi-
pio noui Interim ponitur. Demum
multorum ea est uoluntas, ut per istas
mutationes uelint facere inclinationē
ad omnes abusus pontificios, quod ip-
sime Theologi fatentur in epistola ad
Hamburgenses. Item in somnio de se-
nestra & missa Papistica.

HACTENVS ostensum est, præ-
sentia Adiaphora non habere duas po-
steriores efficientes causas, id est, libe-
ram & piam Ecclesię ac instituentium
uoluntatem, iam de prima causa, id est,
generali Dei mandato dicemus. Secun-
do non instituuntur istę cæremonię
ex man-

ex man
Adiap
mand
restitu
seruie
litæ su
pietati
us circ
idolatri
minar
am ip
rum, &
& alio
bus im
etiam
statu
zelum
materi
latriar
N
sunt a
rent ab
perent
tem de
ges, qu
latriar
Item, &

ex mandato Dei, in genere pia & utilia
Adiaphora præcipientis, sed contra
mandatum eius. Nam Deus non uult
restitui cæremonias, quæ diu impietati
seruierunt, & semel ob impietatem abo-
litæ sunt. Irascitur non solum ipsi im-
pietati uehementer, sed & omnibus ei-
us circumstantijs, dicit solum ipsum ob
idolatrias, quæ in eo exercentur, conta-
minari, pollui, & immundum esse. Eti-
am ipsas opes & omnia bona idolatra-
rum, ut Ierichuntis & Amalekitarum,
& aliorum, tanquam in ipsis etiam re-
bus impietas hæreat, execratur. Moises
etiam ipsum aurum uituli aurei dete-
statur & perdit. Adeo feruens odium &
zelum habet Deus, etiam contra ipsas
materias & alias circumstantias ido-
latriæ.

Nostri profecto Adiaphoristæ, qui
sunt animi Maioris, non ita abhorre-
rent ab auro aurei uituli, quin sibi cu-
perent aliquam pinguisissimam eius par-
tem donari. Laudantur a Spiritu S. re-
ges, qui ex templo Baal, alijsq; locis ido-
latrariarum cloacas & latrinas fecerunt.
Item, qui statuas idolatricas exusserunt
Z & per

& perdidērunt, quantumuis precioſæ
materiæ fuerint, & qui omnino omnes
etiā circumſtantias idolatriæ dili-
gentiſſime aut aboleuerunt, aut obſeu-
rarunt,

Porro, quod quidam dicunt, ſe re-
ſtituere eas cæremonias, quæ, quia inde
a primis patribus uſitata fuerint, (cu-
ius tamé generis pauciſſima proferunt,
cum de papifticis ritibus loquuntur)
ideo penitus ad Antichriſtū nō pertine-
āt, nihil plane eos excuſat. Nā res poſtq̄
idolatriæ ſeruiūt, ſunt idolatricæ, & nō
placēt Deo, uultq; eas Deus abijci. Ser-
pens æneus erat a Deo inſtitutus, idq;
per Moifen tantum Prophetam, poſt-
quam tamen idolatriæ ſeruiuit, non
fuit amplius Dei ſerpens, aut Moifi, ſed
idolatrarum & Diaboli, laudaturq;
Ezekias, qui eum contriuerit.

Quare, etiā ſi fuiſſent aliqua cære-
monia in papatu, quæ inde a primis
patribus in Eccleſia extitiſſent, tamen
cum ita ſint, fuerintq; iam longo tem-
pore penitus contaminatæ idolatria,
& abuſibus papifticis, non ſunt ampli-
us patrum cæremonia, ſed Antichriſti,
pieq;

pieq; a
Dei uo

Eg
iſta abo
arum &
ſius Sp
tuere ig
Spiritu
contra

Q
inuitæ
rudan
pietate
tu, par
ſtudio
partim
doctri
rum &
ſario ſ
a pijs a

De ef

H
nec pi

pieq; abolentur, & impie iam, contraq;
Dei uoluntatem restituantur.

Ego profecto non dubito, quin
ista abolitio papatus, eiusq; caremoni-
arum & abominationum sit plane ip-
sius Spiritus S. singulare opus. Resti-
tuere igitur ea ex humana sapietia, quæ
Spiritus S. semel abiecit, est plane facere
contra Spiritum S. & mandatum Dei.

Quare, cum præsentia Adiaphora
inuitæ Ecclesiæ, ab hostibus Christi ob-
trudantur, idq; non pio animo ueram
pietatem promouendi, sed partim me-
tu, partim humana sapientia, partim
studio gratificandi impijs Tyrannis,
partim etiam animo euertendi ueram
doctrinam, adhæc contra Dei manda-
tum & uoluntatem restituantur, neces-
sario sunt impia, & nullo modo sunt
a pijs accipienda.

De effectibus præsentium pseu-
dadiaphororum.

HAtenus de prima ratione dictum
est, cur præsentia pseudadiapho-
ra non sint amplius Adiaphora,
nec pie accipi possint, quia scilicet non

Z 2

habent

habent ueras causas efficientes, iam de
secunda ratione, Christo fauente, di-
cetur. Secunda igitur ratio est, quia nō
habent finales Adiaphororum causas,
imo habent eis contrarios effectus. Fi-
nales causas Adiaphororū superi⁹ ex
Paulo ostēdimus debere esse, ut omnia
ordine, decēter & ad ædificatiōē fiant,

Quod ordini non seruiant.

Primum istæ præsentis adiapho-
ricæ mutationes ordinem efficere non
possunt. Nam cum semper mutati-
ones & in politijs, & in Ecclesijs
(quin & in omnibus rebus, iuxta illud,
omnis mutatio periculosa) turbationis
causa fuerint, etiam cum uolentibus &
consentientibus subditis uel auditori-
bus factæ sunt, idq; in aliam non mul-
tum dissimilem formam, iam multo
magis perturbationes efficient, cum in
rebus religionis, & ad conscientiam
pertinentibus, inuitis plane, gementi-
busq; pijs fiunt, idq; in statum plane
contrariū, Transformatur enim Ecclesia
Christi in formā Ecclesiæ Antichristi,
a quā

a qua ab
adeo ipse
rent, ut p

Ve
disputa
am uero
clamare
plurimi
conscie
per paru
uestem.
sem Ec
bus, ue
& Achi
re pios
qui no
nolueru
subrog
secutæ
me dico
ordinis
quotid
minus
næ con
uerbale
Su
narum

a qua abominabili forma omnes pii, atque adeo ipse spiritus S. uehementer abhorrent, ut paulo ante dictum est.

Verum ne hæc tantum ratione disputasse uideri possimus, experientiam uero fortasse rationibus nostris reclamare, cogitemus tantum (ut de alijs plurimis Ecclesijs nihil dicam, in quibus conscientia & externa forma Ecclesiae per paruas mutationes, ut per albam uestem, misere turbatae sunt) Torgensem Ecclesiam, unde Morus adiuuantibus, uel potius instigantibus Balaamis & Achitophelibus exturbauit duos uere pios & constantes concionatores, qui nouis istis mutationibus assentiri noluerunt. Eo lupo in pastoris locum subrogato quales turbæ et miseriae consecutæ sint, multis notius est, quam ut me dicere necesse sit. Ibi quam pulchri ordinis causa sint adiaphoristæ, possunt quotidie, si uolunt, spectare, sed quominus doleant se id fecisse, faciunt bonæ consolationes domini, non tantum uerbales, sed etiam reales.

Sunt igitur mutationes causæ magnarum miseriarum, cum fiunt uel tranquillissimæ

q̄llisimis temporib⁹, multo magis nūc
miserabilis perturbationis causa erunt,
cum iam Ecclesiæ CHRISTI om-
nibus mille Satanæ artibus & eius fili-
orum intus & foris oppugnentur.

Quin & ipsimet Adiaphoristæ in
præfatione nouæ ordinationis, & in
alijs scriptis affirmant, quod ex præsen-
tibus adiaphororū mutationibus *wet-
den viel zerrüttung folgen / vnd die
Pfarhern werden vnrugig gemacht.*
Quare detestandi sunt adiaphorista-
rum clamores, qui nomine ordinis sua
Ἰεῦδα ἀδιὰφορα commendant, coarguun-
tur enim ratione, experientia, & propria
confessione. Turbant enim nobis Ec-
clesias optime ordinatas, ac proprias
ordinationes, quas tam multas iam ali-
quot annis scripserunt, turpiter defor-
mant, & euertunt. Hactenus de ordine
iam de Decentia,

Quod non deceant.

Secundo, ista noua Adiaphora non
sunt causa decetiae in Ecclesia Chri-
sti. Qui enim deceret Ecclesiæ Chri-
sti grauitatem dignitatemq; theatra
& ma-

& mag
cessari
stituit
cum u
um ul
pulchr
afino
ridicu
cus pri
naliur
diaph
lant.

A
Eccles
quod
conde
pulus
Sicut
scorti
plane
quam
ating
pij ex
nugis
impie
& pol
cuius

& magica gesticulatio in Missa, quæ necessario cum reliquis missæ partibus restituitur. Item circuire cœmeterium cum uexillis instar Baccharum furentium ululando. Depositio crucis in sepulchrum. Item introductio statuæ in asino equitantis & aliæ similes plane ridiculæ nugæ, quas quidam apostaticus princeps nō immerito ludo Bacchanalium comparauit, quasq; & ipsi Adiphoristæ ludicra quædam appellant.

Atq; hæc nunc tanto minus decent Ecclesiam, quod seruiuerunt idolatriæ, quod sunt a nobis explosa & penitus condemnata ac abiecta, quodq; ea populus extreme execratur & detestatur. Sicut enim furis, latronis, carnificis aut scorti ipsam etiam uestem, quanquam plane innocentem, detestamur, nec quisquam honestus homo eam libenter uel attingit tantum: Ita etiam omnes uere pij ex animo abhorret ab istis papisticis nugis, q̄ in papatu extremo abusui & impietati seruiuerunt, ijsq; cōtaminatæ & pollutæ sunt. Nec est tantū delicati cuiusdam palati istud fastidium, sed re-

uera Spiritus S. detestatur ita illas abo-
minationibus pollutas caremonias.

Quare istæ nugæ Antichristi in Ec-
clesiam reductæ, dedecorant & ridicu-
los efficiunt ministros nostrarum Ec-
clesiarum & totum ministerium, ut au-
ditores & contemnere & odisse incipi-
ant tum ministros & totum ministeri-
um, tum & ipsa Sacramenta ac uerbū.
Neq; enim est cuiusq; destinguere, ut
inquit Aristoteles: Quare incipiunt
imperiti homines ob unam partem ri-
dicularum caremoniarum, etiam de
reliquis summis, diuinitusq; institutis
Ecclesie actionib; leuiter sentire. Sum-
ma, etiam si nihil præterea esset indeco-
rum in istis papisticis ritibus, tamen
tantum illud ipsum restituere ea, quæ
semel propter impium abusum penitus
abieceris & contempseris, ualde non
solum dedecet, sed plane impium est.

Proinde papistici ritus restituti pla-
ne indecori erunt nostris Ecclesijs. Pri-
mum, quia pleriq; sua natura inepti
sunt, Secundo, quia contemnuntur &
odio habentur ab omnibus pijs pro-
pterea, quod tã diu multiplicibus abo-
minatio-

minat
Sicut
bus sc
strem
deco
re, qua
nitus
Eccles
honest
lis, a
pomp
Qu
etiã ac
dam
sponc
riam
Nam
gloria
est) co
& nec
possi
tam
orber
tibus
um e
isse a
sua co

minationibus Antichristi seruiuerunt :
Sicut superius diximus , omnes a uesti-
bus scorti aut carnificis abhorrere , Po-
stremo , quia leuitatis est & summe in-
decorum ea recipere & in precio habe-
re, quæ antea ualde contempseris & pe-
nitus abieceris. Tam igitur dedecebunt
Ecclesiam Christi, quam si aliquam
honestissimam matronam alligatis no-
lis, aut aliqua usitata scorti nota in
pompa traduceres.

Quod aut cōformitatem (q̄ in 1. parte
etiā ad decorū pertinere diximus) qui-
dam uehementer prædicant, ad id re-
spondemus, primum, nec esse necessa-
riam cæremoniarum conformitatem,
Nam in earum conformitate nec Dei
gloria, nec nostra salus (quod notum
est) consistit : Sed potius opinio cultus
& necessitatis obseruationis. Nec etiam
possibilem, qui enim possibile est in
tam distantibus a se mutuo locis per
orbem terrarum, & in tam diuersis gen-
tibus & cœtibus conformitatem rituum
efficere : Deinde asserimus non fu-
isse annis 600. post Christum in Eccle-
sia conformitatem, ut Gregorius mag-

Z 5 nus in

nus in Epistola quadam ad Augustinū
Episcopum Cantuariensem testatur.
Quin ne ante 30. quidem annos fuit in
Ecclesia conformitas rituum, nam ali-
as cæremonias Romana Ecclesia, alias
Græca, & alias Orientaliores habuerūt,
& habent, quin & in papisticis Ecclesi-
is fuit magna diuersitas, alia est missa
Ambrosiana & alia Romana. Item alia
ratio officij (ut uocant) aliarumq; cæ-
remoniarum fuit apud alios mona-
chorum ordines, quin & singuli Epi-
scopatus habuerunt suas proprias or-
dinationes.

Quare nec necessaria, nec utilis, nec
possibilis est omnium cæremoniarum
conformitas in omnibus Ecclesijs, nec
unquam a Christo nato in Ecclesia fu-
it. Hoc uero tempore per Adiaphora, &
ista tam uaria Interim non conformi-
tas, sed summa difformitas ac tristis per-
turbatio tum politiarum, tum Ecclesi-
arum, ac deniq; conscientiarum excita-
tur, ut ipsa experientia clamat.

Differui in prima parte de confor-
mitate aliquanto prolixius, ubi ostendi
conformitatem magis in eo sitam esse,
ut su-

ut su-
simile
atq; a
men-
quibu
dixim
& sibi
forme

S
Ecclesi
aliquo
tionib
omne
sunt E
comm
ria In
confa
gener
breue
mata
sa id
sum f
terun
Sed c
le sit
fiarun
unicu

ut singulæ Ecclesiæ sibi met consent
similesq; sint, quam ut se subinde alijs
atq; alijs conforment, in præcipuis ta-
men summisq; religionis capitibus, in
quibus conformitatem necessariam esse
diximus, sunt omnes nostræ Ecclesiæ
& sibi mutuo & antiquissimis illis con-
formes.

Si efficienda esset conformitas in
Ecclesijs, tum id efficere oporteret per
aliquod eruditum & firmum, tum ra-
tionibus, tum autoritate scriptum, cui
omnes sani necessario assentirentur, ut
sunt Biblia, Postillæ D. M. Luth. Loci
communes, & similes libri. Ista tam ua-
ria Interim, clam a paucis aliquibus
confarinata, plena ambiguitatibus &
generalitatibus, in quibus tantum sunt
breues sententiolæ nullis rationibus fir-
mata, adhæc per vim in Ecclesias intru-
sa id nequaquam efficient, quæ ob hoc ip-
sum suspecta sunt, nec diuturna esse po-
terunt, quod uiolentia promoueantur.
Sed consideremus obsecro, qui possibi-
le sit conformitatem multarum Eccle-
siarum per Adiaphora efficere, cum ne
unicus quidem pastor secum esse con-
formis

formis

formis poterit. In suggesto uituperabit
acerrime ritus papisticis abusibus inuo-
lutos & contaminatos, postea ubi des-
cenderit ipsemet eos ritus peraget, & ita
contra semetipsum, ueluti impœniten-
tem concionabitur, suæq; doctrinæ cõ-
traria faciet. Item qui poterit esse con-
formitas & unitas, si pastores ea repræ-
henderint & extenuabunt, quæ Aulæ &
gubernatores sãcte & inuiolabiliter ob-
seruari uolent & præcipient:

Adiaph. sibi met non satis constãt nec
cõformes sunt, iã de conscientia querun-
tur, accusant præsentis mutationes di-
cunt esse tristem seruitutem, multas per-
turbationes Ecclesiæ, excitaturam, pios
langueducturam impios confirmaturam:
iam contra inde disciplinam, or-
dinem, conformitatem pacem mundi
& plane aurea sæcula pollicentur. Iam
negant se quicquam de istis mutationi-
bus scire, nihil se mutasse, iam mag-
nifice gloriantur, & plane triumphãt,
quod sua diuina sapientia sibi pacem
& tranquillitatem parent. Si igitur sibi
met conformes non sunt, quomodo
illi in orbe terrarum conformitatem
effici-

efficie
nio sci
consta
N
diaph
gratia
uellent
Ecclesi
clesiæ,
scire, in
in Mis
missa p
& eius
cui alia
Impijs
um est
Q
forma
tichrist
nium
quidan
nomin
eiq; uer
rectam
sentes r
seruiam
sed etia

efficient: lege eorum scripta hoc bien-
nio scripta, inuenies prorsus eos sibi nō
constare.

Nec tamen est uerum fieri istas A-
diaphoricas mutationes conformitatis
gratia, si enim conformitatem efficere
uellent, oporteret eos conformare alias
Ecclesias alicui optime ordinatæ Ec-
clesiæ, ut Vitebergensi. Cupiam autem
scire, in quam Christi Ecclesia usquā
in Misnia festum corporis Christi, aut
missa papistica, ut in Lypsico Interim,
& eius extracto restituitur, retenta est,
cui aliæ Ecclesiæ in his conformantur:
Impijs se conformare teste Paulo impi-
um est.

Quare non confirmitas, sed trans-
formatio Ecclesiæ Christi in ritus An-
tichristi paratur, suntq; dignissimi om-
nium piorum odio Adiaphoristæ, &
quidam aulici parasylti, qui præstigijs
nominum Ecclesiam Christi decipere,
eiq; uenenatam radicem saccaro con-
tectam obtrudere conantur. Igitur præ-
sentes mutationes, cum non solum nō
seruiant bono ordini & conformitati,
sed etiam efficiant tristissimas perturba-
tiones,

tionēs, confuſiones & difformitates Ec-
cleſiarum, nullo modo pro pijs adia-
phorishabendæ aut accipiendæ ſunt.
Haſtenus de duabus primis finalibus
cauſis, nempe ordine & Decentia dictū
eſt, iam de ædificatione dicetur.

Poſtremo non ſunt cauſa ædifica-
tionis, quia nec ordinem nec decentiam
habent. Et, ut aliquid haberent elegans,
id tamen ocioſum & inane eſt, ma-
giſq; ocioſorum & prophanorum ho-
minum pompas, auſas & theatra, quam
Ecclēſiam Ieſu Chriſti decet, ubi ſeria
quædam, grauis, ſalutarisq; decentia
quæritur.

Porro diſciplinam quam tandem
habent papistica Adiaphora? Nihil
profecto proferri poteſt, quin id longe
melius ſit in noſtris Eccleſijs.

Excommunicationem aliquanto
magis exercuerunt, quam noſtræ Ecclē-
ſiæ exercent, ſed non recte, ſumme enim
ea ad quæſtum, & ſtabiliendam ſuam
tyrannidem abuſi ſunt. Non enim eos
excōmunicarunt, qui impœnitētes erāt,
nec ullis priuatis admonitionibus a tur-
pi uita reduci poterant, quos homines
proprie

proprie
cis & pu
ſpiritu
buiſſen
dinum
uiguit,
eos exce
bus, ne
obediē
uel in h
aut ipſo
bant. I
omniū
melius a
tate, tū
papiſtas
cura ſch
In
illud ſu
liſcunq;
ſtas q̄rit
tatur, &
laqueis
ducere a
ſeu eſſe p
abducer
ſimiles

proprie uult Christus haberi pro ethnici-
cis & publicanis: Seipfos enim alioqui
spirituales primū excommunicare de-
buisſent, in quib⁹ omnis Lerna turpitu-
dinum, & omnigenum ſclerum magis
uiguit, quam in ullis Sodomis. Tantū
eos excommunicabant, qui ſpirituali-
bus, non per omnia in iuſtis & iniuſtis
obediebant, q̄ eis debita non exoluebāt,
uel in humanas traditiones peccabant,
aut ipſos quoquo modo iniuria afficie-
bant. Iuuentus certe utriuſq; ſexus, quæ
omniū maxime diſciplina eget, longe
melius apud nos inſtituitur, tum in pie-
tate, tū in literis, tū in moribus, q̄ apud
papifſtas, apud quos plane abiecta fuit
cura ſcholarum, & Catechiſmi.

In diſciplina Eccleſiaſtica etiam
illud ſumme cauendum eſt, ne dū qua-
liſcunq; externarum actionum hone-
ſtas q̄ritur, interea ipſa uera pietas euer-
tatur, & animi impiarum ſuperſtitionū
laqueis capiantur. Diſciplina enim ad-
ducere ad Chriſtum debet homines,
ſeu eſſe pædagoga ad Chriſtum, & non
abducere, Vt Pharifæi, Monachi, &
ſimiles longe ſpecioſiorem habebant
externam

externam conuersationem, & ueluti
quandam disciplinæ speciem, quam
Christus cum suis Apostolis, & nostri
temporis etiam honestissimis homini-
bus: Sed *ijdem* habebant multiplices
impias ac superstitiosas opiniones in
animo, quod per illam suam externam
hypocrisim, magis quam disciplinam,
remissionem peccatorum, & æternam
salutem consequentur. Sic fortassis di-
ceret aliquis, in papatu enumerationem
omnium peccatorum profuisse ad ui-
tanda aliqua turpiora uitia, quod ea
non patrarint, ne cogerentur confiteri:
sed illa potius docuit flagitia, præter-
quam quod superstitio, & ille Satana
laqueus infinitos in infernum pertra-
xit. Quanquam ne id quidem fuit ue-
rum, delegerunt enim sibi tales confes-
sores, qui, cum similibus flagitijs essent
contaminati, non multum pudoris
incuriebant confitentibus.

Quare non tanti est facienda illa
hypocrisis externa, ut propterea animi
malis superstitionibus uinciendi sint,
Nam, ut dictum est, lex debet esse pæda-
gogus ad Christum & non a Christo.
Christus

Christu
sam illa
sanctita
uitia. C
trices pr
Illu
quin lo
maduer
habita
quam a
nihil nõ
auté ibi
non lice
& ipfimi
uirorú u
teria abo
Ieiu
causa eff
aut pisce
corpora
quantita
dicitur a
iunium
nia papi
superstit
runt, eti
dem deli

Christus magis reprehendit superstitio-
sam illam Phariseorum disciplinam &
sanctitatem, quam manifesta peccatorū
uitia. Quare inquit, publicani & mer-
trices præcedēt uos in regno cœlorum.

Illud profecto negari non potest,
quin longe seuerius sit apud nos ani-
maduersum in libidines, & maior cura
habita iudiciorum matrimonialium
quam apud papistas. Papistici officiales
nihil nō dispensant pro pecunia: Quæ
autē ibi disciplina esse potest, ubi nihil
non licet, modo pecuniā afferas: Quin
& ipsimet summi spirituales honestorū
uirorū uxores & filias ad supra & adul-
teria abducebant.

Ieiunia papistica itidem disciplinæ
causa esse non possunt, non enim caro
aut pisces frenant aut luxuriosa reddūt
corpora, sed in illis ipsis cibis nimia
quantitas, aut quæsitæ deliciae. Vere
dicitur apud papistas, quod unum iei-
unium tres helluationes requirat. Ieiu-
nia papistica, præterquam quod multas
superstitiosas opiniones secum adfe-
runt, etiā hoc efficiunt, ut diuites qui-
dem deliciētur, quærendo exquisita ci-

A a   borum

borum genera, pauperes autem, quibus alioqui male est, misere famæ cruciuntur. Quod experientia notius est, quâ ut nostra probatione egeat.

Canones decretorum non seruari per omnia a nobis in Ecclesiastica politia, atq; ita dissolui Ecclesiasticam disciplinam aduersarij quidam querunt. Verum nostri Ecclesiarum ministri habent tres canones, qui, ut Deo grati sunt, ita satis frenare eos ac cicurare queunt. Primus est paupertas, quæ eis tum instrumenta uoluptatum, tum etiam animum lasciuiendi subtrahit. Secundus Canon est coniugium, id est, uxor & liberi, qui, ut ille inquit, sunt magna tyrannis uiro, quiq; etiam ferocem animum mansuefacere possint. Habet profecto coniugium ualde multa honestæ & sanctæ disciplinæ exercitia, ut etiam Socrates dicebat se ab uxore patientiam discere. Videre est ubiq; etiam in uulgo, quam multo mitior & mansuetior sit coniugatus, quam cælebs. Postremus canon sunt laboriosæ functiones, q̄ tū labore frangūt hominē tū ocium procul amouēt, quo sublato

peri-

periere
tres can
nostros
pistici c
etiam ip

No
assidua
ligentec
tum uer
morum
in matu
bum De
non inu
cherrim
adiunga
pia qua
cōmuni
i9 simile
illi alios
partim i

Ob
gelicæ li
tos arrip
quanqua
tari Eua
bolo, &
est, qui f

periere cupidinis arcus. Iffi igitur soli
tres canones longe magis coercent
nostros spirituales, quam omnes illi pa-
pistici cum suis glossis papisticos, quod
etiam ipsa experientia testatur.

Nos habemus etiam Dei beneficio
assiduam prædicationem uerbi Dei, di-
ligentēq; pueritiæ Catechesin, per quā
tum uera animi pietas, tum & externa
morum honestas, tam in tenera, quam
in matura ætate efficitur. Nam uer-
bum Dei, teste Esaia, est illa pluuia, quæ
non inutiliter cadit, sed agros pul-
cherrimis fructibus large fœcundat. Huc
adiungatur confessio nostra, quæ est
pia quædam exploratio fidei & uitæ
cōmunicantiū, & instructio eorūde, cu-
i simile nihil habet papistica, qd enim
illi alios instruerent, qui omnis pietatis
partim ignari, partim hostes.

Obijciunt papistæ nostram Euan-
gelicæ libertatis prædicationem mul-
tos arripuisse ad libertatem carnis. Id
quanquam uerum est, tamen non salu-
tari Euangelij prædicationi, sed Dia-
bolo, & impiorum malitiæ tribuendū
est, qui sēper omnibus optimis Dei crea-

turis pessime abutuntur, sic & Christi,
& Apostolorum tempore factum est,
quemadmodum & Paulus queritur.

Quod si quis putat multitudinem
papisticarum caeremoniarum posse le-
nire & mansuefacere animos, ei denuo
uidendum est, ne, ut supra dictum est,
dum disciplinam externam quaerit, ani-
mi pietatem euertat. Verissime enim
ab Augustino dicitur, in multitudine
caeremoniarum periclitatur fides. Ab-
strahitur enim mens a ueris pietatis capi-
tib⁹, ac a merito Christi ad illam externam
tam multiplicem caeremoniarum speciem.

Sed coarguitur etiam huiusmodi
opinio ab ipsa experientia, pulchre
enim dicit Erasmus in similibus:
Quod, quemadmodum de loci aere
iudicare solemus ex colore & ualetudi-
ne incolarum, ita spiritalium turpitude
indiget, quantum multitudo caeremonia-
rum ad honestatem ac pietatem faciat.

Nihil igitur necesse est, nos papi-
sticas Caeremonias disciplinae gratia
restituere, quia nihil plane aedificant,
destruunt uero multipliciter, ut postea
indicabitur, & non aedificant.

Quod

Quod non ædificent.

Non faciunt etiam ad ædificationem istæ nouæ ordinationes ideo, quia mutant pias uulgares cantilenas in latinas, amouent in uniuersum omnes a Luthero, alijsq; recens compositas, ac pro illis ueteres latinas substituunt, uoluntq; omnia latine in templo peragi, qua ipsa renon minimam partem cultus diuini, & exercitij pietatis tollunt. Latina, quæ pro uulgaribus substituuntur, ut pia sint, tamen non intelliguntur a uulgo, inanis sonitus sunt, nec plane quicquam ædificant, Nec piam, sed supersticiosam deuotionem non intellecta faciunt. Atqui ob hanc causam uult Paulus notis linguis apud Corinthios omnia in Ecclesia peragi, ut scilicet Ecclesia ædificetur, negat enim ædificari pios per non intellectum sermonem. Quare nouæ istæ cæremonia & cantilenarum immutationes, quas iam audio Grimæ compositas esse, aliqui in Lypsico Interim mandata, nihil plane ad ædificationem faciunt, imo tollent & impediunt ædificationem.

nem. Non sunt igitur pla Adiaphora,
nec pie in Ecclesias recipi possunt.

Quod præsentia Pseudadia-
phora Ecclesiam Christi multipli-
citer destruant.

HActenus ostendimus non facere
ad ædificationem ista noua Adia-
phora, iam Deo iuuante osten-
demus etiam destruere Ecclesiam Chri-
sti, idq; multipliciter. Primum igitur
destruunt, quia multitudo cæremoni-
arum tollit Christianam uitam & mo-
rum honestatem, ut in papatu experi-
entia docuit. Putabant enim homines
in papatu, quod, si mane tantum unam
missam audisset, probe officio Christi-
ani hominis perfuncti essent, reliquum
diei possent iam uel libidinibus, uel hel-
luationibus, uel, quibuscunq; uellet fla-
gitijs, tribuere. Efficiunt, ut Christus in-
quit, irritum mandatum Dei propter
mandata hominũ. Abstrahunt homi-
nes a mandatis Dei ad nugas & manda-
ta hominum. In papatu habebatur ló-
ge maius nefas comedere carnes die
ueneris, aut in quadragesima, q̄ scortari
aut proximum decipere. Hoc

Hoc sane in omnibus rebus ueris-
simum est, quod pluribus intentus, mi-
nor est ad singula sensus. Quare, quan-
to plures cæremoniæ cumlantur, ad
easq; mens humana distrahitur, tanto
minus intenti sunt homines mandatis
Dei: Præsertim cum cæremoniæ qui-
dem in oculos incurrât, & homines eas
admirentur, uera autem animi pietas,
& uerbum Dei nõ perinde intelligatur,
adhæc etiam longe facilius sit cæremo-
nijs, externisq; gestib9 uacare, quam to-
to pectore mandatis diuinis parere.
Summa, efficiunt, ut homines labijs ho-
norent Deum, cor autem eorum pro-
cul sit, & frustra Deum mandatis ho-
minum colant.

Secundo destruunt ista noua Adi-
aphora, quia mutant pias uulgares lecti-
ones & cantilenas in latinas, omniaq;
in templo latine peragi uolunt, qua ra-
tione tum tollitur ædificatio, quæ ha-
beatur ex pijs lectionibus & cantilenis
in noto ac intellecto sermone, tum cer-
ta occasio superstitionibus & impietati
datur. Cum enim uulgus non intellex-
erit ea, quæ in templis leguntur & ca-
nuntur,

A a 4

nuntur,

nuntur, putabit illa ex opere operato Deo placere. Certe aut ignota contemnet, aut trahet in superstitionem. Ac plane multiplices laqueos conscientijs injicient, ut in papatu factum est.

Olim orationes, Gloria in excelsis, Euangelium, Epistola, Symbolum, Præfatio & oratio Dominica in Ecclesiæ celebratione cœnæ Domini ædificationis gratia lecta & cantata sunt, idq; lingua Romana, quam tunc intelligebant. Hoc enim, quod iam missa dicitur, fuit olim totius Ecclesiæ publica actio, sicut sunt iam nostrarum Ecclesiarum publicæ actiones: Quod omnes partes eius testantur, ut orationes in numero plurali propositæ, quas sacerdos quidem recitavit, populus autem ardentibus uotis ac fide consecutus est, adiecitq; Amen. Item admonitiones ad populū, Oremus, Dominus uobiscum, sursum corda, Item lectiones epistolarū & Euangeliorū, Item illæ tā crebræ cōuersiones ad populum idem coarguunt.

Postea uero cum & Romani suam linguam cœperunt mutare, item ea forma publicarum cæremoniarum ad ali-

as gen-

as gen-
ta est
obscu-
illarū
ædific-
se op-
placere
quibus
onem
putau-
tissim-
retur
q; ita
cerdo
sacri-
Missæ
fuit, q-
N
se alio
doctri-
homi-
tet eni-
sua be-
nem u-
one n-
stolus
nem,

operato
ontem
n. Ac
scientijs
t.
excelsis,
bolum,
Eccle-
ni ædi-
ca sunt,
unc in-
m missa
æ pub-
um Ec-
od om-
iones in
s, sacer-
autem
tus est,
ones ad
iscum,
larū &
e cōuer-
unt.
i suam
ea for-
ad ali-
as gen-

as gentes ignaras sermonis latini perla-
ta est, item Euangelium cœptum est
obscurari, quia non intellexerunt usum
illarum cātilenarum & lectionum esse
ædificationem Ecclesiæ, putauerunt es-
se op⁹ quoddam, quod sua natura Deo
placeret. Atq; adiecto canone, alijsq;
quibusdam impijs ab Ecclesia eam acti-
onem ad solos Sacerdotes transtulerūt,
putaueruntq; esse quoddam longe gra-
tissimum Deo sacrificium, quod mere-
retur uiuis & mortuis omnia bona. At-
q; ita pro Christo unico & perpetuo sa-
cerdote, novos sacerdotes, & pro unico
sacrificio Christi nouum sacrificium
Missæ substituerunt, quod quid aliud
fuit, quam Christum abnegare?

Nec est, quod adiaphoristæ dicant
se alicubi adscripsisse, oportere simul
doctrinam retineri, qua admoneantur
homines de usu cæremoniarum. Opor-
tet enim cæremonias tales condi, quæ
sua bonitate etiam iuuent prædicatio-
nem uerbi, & non quas sine intermissi-
one necesse sit uerbo Dei castigari. Apo-
stolus iubet omnia fieri ad ædificatio-
nem, non solas conciones. Verbo Dei

A a 5

qui

quidē cæremoniæ regēdæ sunt, ne ædifi-
cationi obfint. Sed corruptelæ, quæ
perpetuo sine abrogatione tollerari de-
bent, nequaquã ferendæ sunt, eo quod
destructioni non ædificationi seruiant.
Item, cæremoniæ tales esse debent, in
quibus quam minimum detur occasi-
onis ullis abusibus, nescimus enim, quã
diu simus bonos Doctores habituri.
Imo, si ita perrexerint adiaphoristæ re-
formare Ecclesiam Christi, ut Torgæ
cœperunt, ut scilicet pro pijs & con-
stantib⁹ concionatoribus nobis Moros
& aulicos adulatores substituunt, breui
nullum pium Doctorem in templis
habebimus.

Sed redeo ad destructionem, quæ
ex mutatione sermonis, & uulgarium
cantilenarum oritur. Paulus 1. Co-
rinth. 14. cum prauam Corinthiorum
consuetudinem ignotis linguis in tem-
plis utentium prolixè repræhendit, ad-
dit & hoc inter cætera in templo ea
agenda, quæ ædificant, ignotum autem
sermonem testatur non ædificare: Nec
sane mirum est non ædificare, ex audi-
tu enim teste Paulo fides est, non scili-
cet quo-

et quouis auditu, sed eo, qui intelligi
possit. Si enim ignotus sit sermo, quo-
modo, inquit, alter dicet amen, si qui-
dem nescit, quid petieris? Quin imo,
si uel tuba teste Paulo ignotum sonum
in castris daret, quis se armaret? Multi-
plicia igitur damna affert sermonis no-
ti in Ecclesia in ignotum mutatio.

Primum damnum, tollit exerciti-
um pietatis & incrementa fidei, quam
multis enim pio grauiq; cantu cor ad
ueram pietatem inter canendum inci-
tatur, emolliturq;, quam in multis spi-
ritus sanctus excitatur, ut ad patrem pro
nobis gemat. Itaq; non sine causa Pau-
lus monet, ut nos mutuo confirmemus
Psalmis & Hymnis. Quare & Eliseus
uult spiritum suum per pias cantilenas
excitari, cum tribus regibus uult Dei
consilium patefacere.

Secundum, impedit publicas Ec-
clesiæ preces, quomodo enim ad
præeuntis sacerdotis preces Ecclesia di-
cet amen, cum eas non intelligat, ut
Paulus testatur? Quantum autem
scelus sit publicas Ecclesiæ preces
turbari, cum oratio fidei sit unicum
nostrum.

nostrum auxilium & telum, quo nos defendimus, facile est animaduvertere,

Tertium damnum, cantilenæ uulgares consuetudine in Ecclesia retentæ, memoriter ediscuntur a plerisque, qui sæpe eas in priuatis locis canunt: Quæ ratione præsertim iuuenes & puellæ se a prauis cogitationibus abducunt, ad pietatem excitant, & Diabolum a se pellunt, ut in historia Saul legitur. Quin & multos in grauibz miserijs tales cantilenæ cogitatae consolantur.

Quartum, quoniam pulchro compendio doctrinam christianam complectuntur, ad hoc profunt, ut miserii homines sui christianismi doctrinam summam memoria contineant. Quæ de causa & Moses in Deuteronomio prolixam cantilenam docet filios Israel, ut sic memoria retineant, quæ sit uoluntas Dei, & uera doctrina: ob eandem rationem & multi Psalmi compositi sunt.

Quintum, Quam multis quæso impietatibus & superstitionibus occasionem præbebunt illæ ignotæ cantilenæ: Ea plane est ratio, homines igno-
ta aut

ta aut
nulli
ismun
admi
clesijs
ut aut
niæ ne
opini
suantu
Se
facien
nec oc
tu, cog
cupãt
taq; p
factur
um qu
s cant
uerbu
S
num,
narum
né, ut
corau
esse co
telligi
cordis

ta aut contemnunt, ut qui ea putent
nullius momenti esse, & ita in Epicure-
ismum degenerant, aut ea superstitiose
admirantur. Quare sic & in nostris Ec-
clesijs fiet (sicut & in papatu factum est)
ut aut contemnantur publicæ cæremoni-
æ nemoq; ad eas ueniat, aut falsæ eis
opinionēs cultuum & operis operati as-
suantur.

Sextum incommodum, quid aliud
facient iuuenes & puellæ in templo, do-
nec ociosi expectant concionē, nec can-
tu, cogitationeq; piarū cantilenarū oc-
cupātur, nisi ut se mutuo spectent, mul-
taq; parum pia cogitent: ut in papatu
factum est, omnibus certē ociosis tædi-
um quoddam obrepet pro eo, quod pi-
is cantilenis fuissent excitati, alacriusq;
uerbum Dei audiuisent.

Septimum, Efficiet ista oratio-
num, gratiarum actionum & cantile-
narum mutatio in ignotum sermo-
nē, ut homines labijs honorent Deum,
cor autē eorū procul sit. Quomodo ibi
esse cor potest, ubi, quid dicatur, nō in-
telligit: Et quidē talis labiorum & nō
cordis cultus totū papatum occupauit.
Porro

Porro de scandalo, quod sic pa-
pistas confirmabimus & nostros lan-
guefaciemus, nosq; ac nostram causam
condemnabimus, dum ea, pro qui-
bus tam diu tantas turbas mouimus,
tam turpiter abijcimus, nihil satis di-
ci potest, cum Christus testetur sati-
us esse omnia grauissima mala perpe-
ti, quam uel unicum pusillum scan-
dalizare.

Ingens & in eo est impietas, quod
eximia Spiritus sancti dona, tam pias
ædificationiq; aptissimas cantilenas tā
turpiter abijcimus, ac ueluti pedibus, in
contumeliam Dei, conculcamus.

Hinc considera, quæso te pie le-
ctor, quantum ex unica parte refor-
mationis nostrorum Adiaphoristarum
boni sequatur. Dominus erit & est
æternus Iudex, & repondet unicuiq; se-
cundum opera sua.

Tertio destruunt, quia, ut ipsimet
Adiaphoristæ adfirmant, tristi seruitu-
te Ecclesiam onerant: Atq; ita eam li-
bertate, qua a Christo donata est pri-
uant, neque enim per istas cæremonias
politica libertas tollitur, sed religionis.

Vbi

Vbi tri
& cultu
se læta
am ip
in cære
stianæ
ra plan

Q
tissima
patus,
pui ner
ligionis
posfibi
perstio
pietates
tentia
super E
piditat
suas ab

No
plodere
mentis
ditores
supersti
restitue
instrum
poterut

Vbi tristis seruitus est in Cæremonijs
& cultu Dei, ibi certe non potest es-
se læta Christi libertas. Referunt eti-
am ipsimet Adiaphoristæ libertatem
in cæremonijs ad tertiū & quartū chri-
stianæ libertatis gradū. Quare Adiapho-
ra plane uiolant libertatē christianam.

Quarto destruunt, quia dant cer-
tissimam occasionem restitutioni pa-
patus, nam cæremoniæ sunt præci-
pui nerui papatus, & in eis summa re-
ligionis apud papistas collocatur. Nec
possibile erit, positis fundamentis su-
perstitionum, ipsas superstitiones & im-
pietates arcere, præsertim in tanta po-
tentia Episcoporum (quibus regimen
super Ecclesiam traditur) & furiosa cu-
piditate papistarum restituendi omnes
suas abominationes.

Nostri Doctores uix potuerunt ex-
plodere abusus abolitis abusum funda-
mentis: Imo nondum omnes suos au-
ditores illis innatis abominationibus &
superstitionibus liberarunt. Cum uero
restituentur illarum impietatū sedes &
instrumenta, multo minus eis resistere
poterunt. Non est dubiū, quin infiniti
post

post illas abominaciones statim sint
scortaturi, ut scriptura sæpe de Israeli-
ris testatur, quod quam primum aliqua
idola aut idolatriarum fundamenta
uel occasiones restitutæ sūt, protinus
multi post eas scortati sint. Nihil enim
est læuius stulta multitudine, quæ uix
potest in officio retineri, cum omnes
occasiones impietatum cauentur, mul-
to uero minus retineri poterit, cum tam
multarum, ac nondum penitus ex ani-
mis omnium abolitarum impietatum
occasiones restituentur.

Ideoq; Deus ualde sollicitè præci-
pit suo populo in ueteri testamento, ut
omnes occasiones idolatriarum tollant
cæremonias idolatriarum aboleant,
templa diruant, idola exurant, nihil
commercij cum ipsis idolatris habeant
&c. Quod si quis prædicatione uerbi
ueller & posset adiunctis abusibus re-
sistere, tum is plus offenderet papistas,
quam eos per receptionem illarum cæ-
remoniarum placauit. Adeo, ut, quo-
quo demum se adiaphoristæ uerterint,
nusquam sint inuenturi salutarem præ-
sentium mutationum exitum.

Pro-

Pro-
dant o
& pios
geniui
disiun
ut dist
posim
unitari
pernici
mis est
lisimu
monū
mistas,

Iu-
dum o
mini a
is papi
re faciu
stros ab
locum
uibus
receptu
us, qu
cæremo
occasio
Iuu
papatu

Promouent etiam papatū, quia scin-
dunt concordia inter Ecclesias nostras,
& pios Doctores, q̄ Epistola Hambur-
gensium fieri & fore prædixit: Atq; ita
disiunctos nos imbecilliores efficiunt,
ut distracti a papistis facilius opprimi
possimus. Porro etsi semper turbatio
unitatis cū cuiusuis cœtus, tū Ecclesiæ,
perniciosa est, tamen hoc tēpore in pri-
mis est exitialis, cū alioqui hic imbecil-
lissimus cœtus a multis miriadibus dæ-
monū undiquaq; per Papistas, Interi-
mistas, Iudas, & alios impios infestetur.

Iuuant quoq; papatus restitutionē,
dum omnes pios, cordatos, & zelo Do-
mini ardentis uiros a ministerio istis su-
is papisticis reformationibus abhorre-
re faciunt: Atq; ita simul multos mini-
stros ab Ecclesijs in exiliū pellunt, sicq;
locum papisticis lupis, aut alioqui le-
uibus hominibus facillime papatum
recepturis dant. Nihil igitur est certi-
us, quam per præsentis papisticarum
cæremoniarum restitutiones summam
occasionem dari restituendo papatui.

Iuuant & alia ratione restitutionem
papatus præsentis mutationes, nem-
pe quod

B b

pe quod

pe quod languesciunt pios & auditores & Doctores, confirmant & armant papistas & homines epicureos in politis, qui sui alicuius commodi causa, aut fauoris apud impios consequendi gratia, in perniciem pietatis toti incumbunt, & impietatem Adiaphoristarum autoritate promouent. Sed de hac ultima ratione postea alicubi prolixius dicetur.

Quinto destruunt, quia tum ministros, tum ministerium, & totam nostram religionem ridiculam faciunt, ludibrio exponunt, eiq; fidem derogant apud uulgus, quod iusto odio papatus, eiusq; caeremoniarum a Doctoribus imbutum est. Quare ob partem aliquam indecentium & abominationibus pollutarum caeremoniarum, quas in templo suo spectare cogentur, omnes caeremonias & ritus Ecclesiae, totamq; religionem odio contemptuq; uulgi onerabunt. Iudicabit enim necessario uulgus summam esse leuitatem ministrorum Ecclesiae, quod iam abrogant caeremonias papisticas, easq; extreme uituperant, iam uero easdem restituant. Atq; haec etiam

etiam
hac in
superi
S
tiones
Episco
simu
lupos
immit
ros, Il
torem
Caesar
queng
tra sed
est nec
si se sa
Se
per sua
hortar
retiner
Quod
mos qu
tes, fa
oportu
simas
lum re
Dei seu

etiam ad scandalum pertinent, Sed de
hac indecentia papisticorum rituum
superius dictum est,

Sexto destruunt præsentēs ordina-
tiones, quia dant potestatem papisticis
Episcopis supra Ecclesiam, quos certis-
simū est non ædificaturos, sed ueluti
lupos fame rabidos aut ursos in ouile
immissos, omnia laceraturos & perditu-
ros. Illi nobis nullum pium conciona-
torem ordinabunt, imo facient, sicut eis
Cæsarea cleri reformatio mandat, ne
quenquam ordinent, qui quicquam cō-
tra sedem Romanam sentiat. Sed nihil
est necesse diuinare de eorū uolūtate, ip-
si se satis tū factis tū scriptis declarant.

Septimo destruunt Adiaphoristæ
per sua adiaphora, quia non solum non
hortantur populum ad constantiam in
retinenda ueritate, eiusq; confessione.
Quod tãtos uiros omnino, ueluti sum-
mos quosdam duces in prima acie stan-
tes, facere ardentissime & grauisime
oportuisset: sed etiam per istas dulcis-
simas benedictiones soluunt popu-
lum religione, & liberant mandato
Dei seueriter præcipiente constantiam

Bb 2 in ue.

in ueritate eiusq; confessione. Ostendunt bene posse inueniri rationem, ut & Deo & ipsius hostibus satisficiamus, nempe, si accipiamus ista pseudadiaphora.

Qua fenestra aperta, cum alioqui omnes simus prona a labore ad libidinem, a cruce ad quietem, & incolumitatem carnis, magno impetu illac ruit uulgius, nemo uult ultimus esse. Nec cogitant postea, quid & quatenus sit adia phoron. Plane sicut, cum quis uel paruum foramen in aggeribus ualidis aquis oppositis aperit, tum uero tota aquarum moles eo inclinatur, uastum hiatus patefacit, & late ac longe campos ac rura deuastat.

Pulchre autem adia phoristæ furioso huic uulgi impetui subseruiunt, nolunt enim specificare (ut in epistola Hamburgensi rogantur) quid quando & quatenus pie accipi posse putent. Negant se uelle cuiquam præscribere, quid facere aut omittere debeat, ipsi tantum suum einfeltiges bedenkēn dicunt, per adia phora Christum cum Belial conciliandum esse. Aperiunt igitur primum

mum a
seueris
tate eu
ostend
nec po
rori, ue
ponun
quæda
ad pap
nia per
C
tam at
eum L
enim i
se Ant
conter
quare
salutis
liberat
cedere
do me
eis adi
existin
ritus &
tiocin
sensu
duntur

ostendi
em, ut
amus,
adadia
lioqui
libidi
plumi
ac ruit
e. Nec
nus sit
uis uel
alidis
o tota
astum
e cam
e furi
nt, no
pistola
uando
nt. Ne
e, quid
antum
icunt,
Belial
ur pri
mum

mum adiaphoristæ aggerem mandati
seuerissime constantiam in cœlesti ueri-
tate eiusq; confessione præcipientis, dū
ostendunt fenestram adiaphororum,
nec porro ullos cancellos illi uulgi fu-
rori, ueluti aquarum impetui, circum-
ponunt. Quare ueluti torrentium
quædam exundatio late ac longe ista
ad papatum inclinatio grassatur & om-
nia perdit,

Cogitat uulgus, Diabolus non est
tam ater, papatus non est tam malus, ut
eum Lutherus depinxit, alioqui certe
enim isti tanti uiri non conformarent
se Antichristo. Proinde si Lutherus fuit
contentiosior, fecitq; aliquid nimium,
quare nos pacis, tanti boni, & publicæ
salutis gratia non cederemus? Atq; ita
liberati religione & timore Dei, pergūt
cedere & concedere, ac omnia sine mo-
do mensuraq; immutare: Omnia sunt
eis adiaphora, omnia sibi deinde licere
existimant, accedit enim iam malus spi-
ritus & Dei contemptus. Quare ita ra-
tiocinando stultescunt, & in reprobum
sensum iusto Dei iudicio profus tra-
duntur.

Octauo destruunt, quia istis suis
frigidis, pessimisq; scriptis armant pa-
pistas & homines epicureos in piarum
Ecclesiarum politijs. Qui nusquam
non ostentant ea pijs & constantibus
Doctoribus cū hoc epiphonemate, uide
quid illi &c. num tu es eis doctior aut
sanctior: Atq; hac machina cōstat par-
tim oppugnatas, partim subrotas Eccle-
sias, tum in Germania tum in Vngaria.

Nunquam nostri Theologi duo
scribunt, quin papistæ & epicurei gu-
bernatores quatuor aut etiam octo in-
telligant. Verissimum enim est, quod
piæ memoriæ D. M. Luth. scribit, pa-
pistas nostras concessiones intelligere
large, largius, largissime, suas autem
strictè, strictius, strictissime. Id cum sci-
ant nostri theologi, tanto malo occasi-
onem dare non deberent.

Impij gubernatores alioqui totam
religionem contemnunt, ac, quo suos
porcos retinere possint, Christo se libe-
ratos cupiunt. Proinde, cum adiapho-
ristæ eis proponunt **Chorroch**/ statim
illi id telum arripiunt, ac uociferantur
tantum agi de ueste alba, uictisq; Apo-
stolis

stolis totum Christum ueste alba inuol-
lutum Romanæ cohorti illudendum,
flagellandum, crucifigendumq; pro-
pinant.

Nono destruunt, dum, quo adia-
phoris uiam aperiant, suis durissimis
inreparationibus protelant omnes con-
stantes Doctores, uociferando eos esse
duros, horridos, incultos, stoicos inhu-
manos, & tales, qui publicis calamita-
tibus non afficiantur, qui alios sua per-
tinacia uelint inducere in calamitates,
cum suo tantum periculo confiteri de-
berent, qui sint causa schismatis, impedi-
ant piorum inuocationem, colent eu-
licem, & deuorent camelum, qui sint
fortes usq; ad ancillæ uocem, uelint ex-
citare seditione, sint authores noui mo-
nachatus, & nescio quibus non acerbis-
simis conuitijs insectando, cum potius
eos in cruce iam pendentes sua paterna
adhortatione & consolatione animare
& confirmare deberent. Quare plerūq;
fit, ut etiam constantes concionatores,
partim periculis ab impijs circumuenti,
partim istis acerbissimis iaculis tanto-
rum uirorum protelati, inopes cōsilijs,

Bb 4

nescie

nesciant, quo se uertant, ac tandem impijs nihil non cedant.

Decimo uehementer destruit præsens conformatio & coniunctio Ecclesiarum, Doctorum & doctrinæ Christi cum Ecclesijs, Doctoribus & doctrina Antichristi. Cum enim hætenus tantopere contenderimus, & utriq; alteros condemnauerimus, nostraq; doctrina suæ lucis claritate & ueritate omnibus in domo Domini præluxerit, ostenderitq;, quid Deo uel gratum uel ingrati sit, piū aut impium: Iam hanc lucem cum papistarum tenebris coniungere, & sub modio abscondere, quid aliud erit, quam solem hunc e mundo tollere, ut omnes plane ignorent, ubi firmum solum sit, ac pes poni possit, ubi uero fouea, & exitiale præcipitium sit? Quid aliud erit, quam sempiternus horror & confusio miserarumq; conscientiarum tristissima perturbatio, Spiritus S. contristatio, & multarum animarum æterna perditio?

Quod præsentēs mutationes
multa scandala pariant.

Postre-

Postremo destruant, quia multipli-
citer istis suis actionibus tum Papi-
stas, tum euangelicos scandalizant.
Faventur ipsimet se per istas actiones
impios confirmare, ita ut triumphent,
pios uero languefacere & in dubitatio-
nem inducere, piasq; eorum mentes cō-
tristare: Hoc quid aliud est, quam scan-
dalizare? Quid aliud agit Diabolus om-
nibus suis mille artibus, nisi ut impios
in sua impietate confirmet, detq; eis oc-
casionem de uera Ecclesia ac de ipso
Christo triumphandi, ac nomen S. Do-
mini blasphemandi & contra, ut in-
pijs Spiritum S. contristet, eos in pie-
tate languidos reddat, ac tandem de
tota doctrina dubitare faciat? Quos
eiusq; perducit, illi iam orare non pos-
sunt, quare abstracti a Deo in potestate
Diaboli sunt.

Efficiunt autem id primū suæ ua-
cillationis & timiditatis exemplo, quā
ipsi non negant. Quid enim potest ma-
gis perterrefacere & languefacere mili-
tes, quam si uident duces ipsos trepidare
& tremere? Quare sua ista trepidatione
(quam per istam receptionem adia-

Bb 5

phoro-

phororum papisticorum, quæ antea pe-
nitus abiecerunt, & toties recipere recu-
sarunt, indicat) omnium piorum ani-
mos, quantumvis prius fortium, fran-
gunt. Scitum est dictum Chabriæ Du-
cis, qui aiebat, se malle pugnare cum ex-
ercitu leonum duce ceruo, quam cum
exercitu ceruorum duce leone;

Secundo efficiunt id, dum dispu-
tando sua adiaphora ex mœra timidita-
te instituta, tanquam ratione, pieq; sus-
cepta tuentur. Turbantur enim illis dis-
putationibus miseri homines, alioqui
cruce, impiorum sophistica, & tentatio-
nibus Diaboli satis turbati, ut nesciant,
quid sit uerū aut falsum, quid sequi aut
fugere debeant. Vident enim eosdem
illos iam incipere fucare, & pulcherri-
mis coloribus pingere papisticas abo-
minationes, q̄ eas antea acerrime repre-
henderunt. Quare dubitant porro, cui
credendum, aut non credendū sit, neq;
enim potest miserum uulgus, præsertim
in tentatione & cruce, dijudicare acuta
argumenta. Magis eos ὁ ἄριστος quam ὁ
λόγος τῶ λέγοντος πείθει, eū autē eos, quos
ipsi antea pietatis nomine mirati sunt,
tum di-

tum d
actis &
tota d
dio q
penit
Por
ones p
Dei lib
mo ne
tanti D
possum
pistica
fession
Laicus
re nih
in epio
unt &
sterem
adorat
mund
H
auden
ceptur
um co
igitur
ex loc
rentur

tum dicere, tum agere contraria prius
actis & dictis uident, perplexi hærent, de
tota doctrina dubitare incipiunt, & tæ-
dio quodam indignationeq; correpti,
penitus ueritatem abijciunt.

Postremo scandalizant per istas acti-
ones pios, quia eos religione & timore
Dei liberant, ut superius dictum est. Ne-
mo non ex uulgo cogitat, siquidem illi
tanti Doctores, tantis donis ornati, pie
possunt aliqua Antithristo cadere, pa-
pisticas cæremonias recipere & ita con-
fessionem omittere, multo melius ego
Laicus indoctus id facere possum. Qua-
re nihil non optima conscientia (id est,
in epicureismum degenerante) accipi-
unt & accipient, donec penitus chara-
cterem bestię acceperint, eius imaginẽ
adorauerint, & se scorti Babilonij im-
mundicie contaminauerint.

Hic impudenter quidam epicurei
audent affirmare id esse scandalum ac-
ceptum, & non datũ: Quod mendaci-
um coarguere perfacile est. Ponatur
igitur primum definitio dati scandali
ex locis communibus, postea explo-
rentur præsentia scandala, an ei defini-
tioni

tioni

tioni conueniant. Scandalum est aut
falsa doctrina, aut malum exemplum,
quod alijs nocet, uel quia licentiam in
ijs confirmat, uel quia alios ad imitati-
onem inuitat, uel quia deterret aliquos
ab Euangelio, uel quia præbet occasio-
nem maledicendi Christo & Ecclesiæ
Dei, uel quia ferit alia plura peccata.

Falsa iam doctrina proponitur, cū
articulus de sola fide abijcitur, & quæ-
runtur alia fraudulenta uerba, quo do-
ctrina Ecclesiæ Christi ad Episcoporum
Antichristi gustum attemperetur. Falsa
quoque doctrina est, cum in capite de
pœnitentia nihil de fide dicitur. Falsa
doctrina & hæc est, quod liceat Christi-
anis, & præsertim summis Doctoribus
seruire temporari: In eo scilicet sensu, in
quo iam ab Adiaphoristis accipitur,
nempe quod rebus quidem secundis li-
ceat eis fortiter accusare papistas, horri-
bilibusque fulminibus eos protelare, si
quis aliud Euangelium docuerit, ana-
thema sit, & omnes hortari ad summam
constantiam. Aduersis uero contra
blandiri eis, dicere se concordiam cupi-
dissimos esse, se paratos esse ad ceden-
dum, &

dum &
stianos
dicere
nibus
latur co
pium h
P
quod t
piorum
Antich
dendo
cum in
totam
emplu
cet, qu
in om
tionem
entia ip
ret plu
ne, qu
firmare
umphe
mini. I
bitatio
bent, q
ant. D
uersari

dum & accusare acerbissime eos Chri-
stianos, qui uolunt esse constantiores, &
dicere oportere pacem habere cum om-
nibus. Per quam doctrinam plane tol-
litur confessio, quare necessario est im-
pium hoc dogma.

Pessimum etiam exemplum est,
quod tanti uiri, cum deberent in prima
piorum acie stantes fortissime contra
Antichristianos confitendo & defen-
dendo ueritatem pugnare, trepidant,
cum impijs, extremis hostibus Christi,
totam religionem conciliant. Hoc ex-
emplum omnibus prædictis modis nocet,
quia licentiam abnegandi ueritatē
in omnibus confirmat, quia ad imira-
tionem omnes Christianos (ut experi-
entia ipsa indicat) inuitat, quia deter-
ret plurimos papistas a nostra religio-
ne, quos Adiaphoristæ fatentur se con-
firmare in sua sententia: Inde fit, ut tri-
umphent & blasphement nomen Do-
mini. Item cum languescant & in du-
bitationem inducant pios, causam præ-
bent, quare Epicurei & penitus impij fi-
ant. Deniq; quia, cum confirmant ad-
uersarios, ueluti telo eos armant, ut con-
tra nos

tra nos furiosius insaniant, & miseros
Christianos audacius iugulent.

Sed quid multis hic disputare est
neceſſe? uideamus unicum locum in lo-
cis Theologicis Philippi, ex quo clare
cognoscemus, num præſentia adiapho-
ra ſcandali cauſa ſint. Adſcribam au-
tem ipſum textum, ne calumnioſe eum
citare uidear: Poſtquam (inquit) do-
ctrina de ueris & falſis cultibus & de li-
bertatè iam propoſita eſt, concedendū
eſt exempli cauſa, ut inuſitates ritus abij-
ciantur. Nec pertinacia eorum laudanda
eſt, qui cum agnoſcant ueram do-
ctrinam eſſe, tamen acerbè flagitant
omnes ritus. Hæc pertinacia eſt multi-
plex ſcandalum, quia confirmat hoſtes
ueræ doctrinæ, & abducit imbecillio-
res in dubitationem, quia metuunt nō
probari uſum libertatis illis, qui doctri-
na uel autoritate antecellunt, & contri-
ſtatur Spiritus S, in imbecillioribus, cū
dolent ſe accuſari leuitatis.

Hic clare & uere affirmat Philippus,
quod retentio rituum papifticorum, eti-
am cum adefit pura diuini uerbi prædi-
catio, pariat multiplex ſcandalum. Id

ſi ue-

ſi uer-
taliun-
triplici-
gens &
Adiap-
Porro
cit, ſa-
gata a
ma qu-
lum G
magis
la, in
ſinitæ

Q
tum h
& utili-
propte-
malor-
trodue-
iſta præ-
bus pe-
onem,
alia in
Ob ha-
tias ita
tur, ut
uel eti-

si uerum est, quanto magis restitutio
talium rituum grauisima & plane mul-
tiplicia scandala pariet: Quare uere in-
gens & multiplex scandalum presentia
Adiaphora in Ecclesia Christi praebent.
Porro, si uerum est, quod Christus di-
cit, satius esse in profundum maris alli-
gata a sinaria mola abijci, id est, tristissi-
ma quaeq; perpeti, quam unicum pusil-
lum Christi scandalizare: Multo igitur
magis uitanda essent praesentia scanda-
la, in quibus non unus pusillus, sed in-
finita Ecclesiae scandalizantur.

Quare etiam si quae nunc non tan-
tum libera sua natura, uerum etiam pia
& utilia excogitari possent, tamen iam
propter tam multorum ac ingentium
malorum appendices in Ecclesiam in-
troducti non deberent, multo minus
ista praesentia pseudadiaphora, in qui-
bus perturbationem Ecclesiae, destructi-
onem, scandala, contumeliam Dei &
alia infinita mala inesse ostensum est.
Ob hasce enim impietatum circumsta-
ntias ita praesentia adiaphora immuta-
tur, ut, etiam si quae per se non mala,
uel etiam bona sint, tamen fiant extreme
impia;

impia: Sicut piū fuisse Elezarū 2. Machabeorum 6, comedere carnem de suis sacris, fuit enim ei diuinitus mandatum, sed tamen ob scandali & confessionis occasionem fuisse extreme impium. Cauebunt ergo omnes pijs, si sapient, ne tantorum scandalorum, tantæq; iræ Dei sese participes faciant.

Quod per præsentia Pseudadiaphora Christus multis & insignibus contumelijs afficiatur.

HAtenus probauimus per Adia-
phora multipliciter Ecclesiam
Christi destrui & scandalizari,
iam probabimus etiam Christum ip-
sum per ea multipliciter contumelia
affici.

Afficitur autem Christus contume-
lia per præsentia Adiaphoricas mutati-
ones, Primum, quia sponsa eius Eccle-
sia dedecoratur. Dedecoratur uero
sponsa Christi, dum quasi uestimentis
ac ornamentis Babilonij scorti indui-
tur, dūq; ei per istas conformationes ri-
tuum

tuum tanquam focia uel potius uillis
seruula adiungitur, atq; ita in publico
ostentatur. Iam cogitemus obsecro, si
adhuc unciam sani cerebri habemus,
quod, quemadmodū nos iudicaremus
nos ingenti ignominia affici, si nostra
sponsa sic insigni scorto adiūcta, eiusq;
uestibus ornata in publicum produce-
retur, ac ibi ostentaretur: Ita haud du-
bie longe magis Christus, tantus Do-
minus, iā ingenti ignominia afficitur,
dum eius sponsa tam turpiter dehone-
statur. Testatur enim scriptura Deum
summe Zelotypum esse. Sed quantope-
re papistici ritus Ecclesiam dedecorent,
superius prolixè dictum est.

Secundo, afficitur contumelia Chri-
stus, dum eius tam insigni aduersario,
nempe Antichristo imperium supra
Ecclesiam datur, cui aduersario suo ne
nos subijceremus, tā sollicitè in sacris li-
teris monuit. Dari autem imperium
Antichristo & eius Episcopis supra Ec-
clesiam notius est, tum ex Lypsico In-
terim, tum & ex alijs Adiphoricis In-
terim, quam ut me probare sit necesse.

Tertio, afficitur contumelia Chri-
stus,

C c

stus,

stus, dum quoquo modo membra eius
contristantur, languescunt, in dubitati-
onem inducuntur, & multiplici atro-
ciq; iniuria per praesentes actiones affici-
untur: Quae enim ipsis fiunt, sibi fieri
Christus iudicat, iuxta illud, amen dico
uobis, quod uni minimo horu fecistis,
mihi fecistis, idq; cu etia de corporali-
bus beneficijs & iniurijs dicat, multo cer-
te magis de spiritualibus uult intelligi.

Quarto insigni contumelia affici-
tur Deus iam, dum summi Doctores no
confitentur manifeste, non consolantur
Ecclesias, nec ad constantiam ani-
mant: Cum tamen ideo solum tanta
lumina, ueluti soles quidam, diuinitus
accensa sint, ut eorum confessio & con-
stantia, tum uoce, tum scriptis declarata
(ut uiuente Lutero factum est) late ac
longe per orbem terrarum luceat, atq;
ita Pater caelestis glorificetur.

Quinto afficitur ingenti contume-
lia Deus, dum summi Doctores, & tam
multae Ecclesiae non obscuram speciem
abnegationis praebent, sicut ipsimet fa-
tentur per praesentes actiones significati
inclinationem ad aduersarios. Et re-
uera

uera
festae
ratio
rim
tus,
quae
clesia
dem
xantu
periu
bono
S
ut di
listi, p
ne ab
coga
tus in
uigin
ipsum
turi
facere
argua
mur
ere, n
ere, c
incur
mur

ra eius
bitati
atro
affici
bi fieri
n dico
cistis,
orali
to cer
lligi,
affici
res nō
solan
n ani
tanta
initus
con
larata
ate ac
, atq;
tume
& tam
eciem
et fa
ficari
Et re
uera

uera negati non potest esse genus mani
festæ abnegationis in præsentibus mu
tationibus, nam totum Lipsicum Inte
rim sic scriptum est, ueluti si nostri cœ
tus, tanquam apostaticæ & hæreticæ
quædam turbæ ad S. Romanam Ec
clesiam retraherentur. Nusquam con
demnatur Antichristus, nusquam ta
xantur eius abominationes, imo ei im
perium supra Ecclesiam Christi, tanq̃
bono pastori in ouili ouium, traditur.

Si quispiam alium ita compellaret,
ut diceret, tu mihi furto centum abstu
listi, peto ea mihi a te bona pace restitu
ne alia uiolentiora remedia adhibere
cogar: Ac ille alter de furto compella
tus inciperet numerare iam decem, iam
uiginti, an non furti se astringeret, seq̃
ipsum condemnaret, ac speciem solu
turi exhiberet: quocunq; id animo
faceret? Ita opinor. Sic, cum iam
arguamur corruptæ religionis, iubea
mur eam in pristinum statum restitu
ere, nosq; incipimus eam in *ijs* restitu
ere, quæ maxime in oculos hominum
incurrunt, ut sunt ritus, an non uide
mur nosmet condemnare: an nō uide

C. c. 2   mur

mur' nostram religionem abnegare?
singamus tandem nobis somnia cogi-
tationum quantumuis speciosa.

Non solum nostros ritus, sed etiam
doctrinam attemperare & trāsformare
ad uoluntatem aduersariorum, de qui-
bus tantopere hastenus uociferati su-
mus, Si quis aliud Euangelium prædi-
cauerit, anathema sit, an non est ma-
nifesta abnegationis species? Item,
quod metum & pericula tantopere ex-
aggerant, & ob ea non ædunt debitam
confessionem, aliosq; ab ea partim auo-
cant, partim deterrent, plane abnegati-
onem arguit.

Quid autem aliud omnino est *τὸ
δύοτι* & causa efficiens, qua Cæsarem si-
bi placare uolunt, nisi hæc ipsa, ut scili-
cet significant se iam discedere ab illa
pristina pertinacia in impia religione,
seq; iam Augustanam confessionem
abijcere? Quare adhibeant sane adia-
phoristæ omnes suas artes & sua sophis-
mata, non tamen hoc euincant, quod
præsentes mutationes non claram ab-
negationis speciem habeant.

Sed illi dicunt suum animum ne-
qua

quaq
re a d
diu si
stes C
forte
terea
lituro
clarar
quide
dicar
pectu
tum
dum
anim
simu
uero
fenti
non
rann
religi
mare
quar
biliu
gitat
cutio
decl

quaquam eum esse, quod uelint defice-
re a doctrina, sed uelle se sic aliquam-
diu simulare, & tempori seruire, ut ho-
stes Christi & Ecclesiæ sibi placent, ne si
forte irasci perrexerint cœlum ruat. In-
terea C. moriturum & sic se iterum abo-
lituros omnia ista adiaphora. O præ-
claram sapientiam, quæ ne in politica
quidem uita locum habere deberet, ne
dicam in Ecclesiâ, ubi totum & apertum
pectus Christus flagitat, Sic illi tum C.
tum Christum ludificant, C. quidem,
dum clam dicunt, se nequaquam ea ex
animo facere, quæ faciunt sed tantum
simulare, ut eum decipiant. Christum
uero ludificant, dum ea, quæ in corde
sentiunt, metu Tyrannorum confiteri
non uolunt, imo contraria simulant.

Ecclesiâ subinde habet aliquos Ty-
rannos, qui eam affligunt, ad quorum
religiones si se subinde uellet confor-
mare, nunquam confiteretur, nec quic-
quam esset Christiana religione insta-
bilis. Christus hoc ipsum summe fla-
gitat, ut, cum illi tanti paroxysmi perse-
cutionum ueniunt, Ecclesiâ eius sponsa
declaret, num pluris faciat eos sponsi

fui riuales, qui corpus interficiunt, aut eum, qui etiam animam perdit, atque ita confitendo cœlestē patrem glorificet.

Hic refutanda est etiam illa falsissima sententia, Torgæ concionatoribus proposita, quod confessio in adia phoris non consistat, nam certe per sermonem & externos gestus significatur uoluntas, ut per imponere pauca granathuris in aram ethnicam, quod olim S. martyres facere noluerunt, Item inflectere corpus, quod olim tres pueri & S. martyres facere recusarunt, Adia phoron erat orare Danielē clausis aut apertis fenestris, sed confessio postulat, ut apertis oraret, quo indicaret se impio regis mandato non parere, atque ita suæ constantiæ exemplo alios quoque ad imitationem inuitaret.

Adia phoron erat Corinthios idolythorum carnes comedere aut non, ut ipsemet Paulus fatetur, sed tamē erat contra confessionem, atque ideo imbecillos scandalizabat. Adia phoron erat grandæuum Sacerdotem Eleazarum tempore Antiochi comedere carnes de suis sacris, imo erat ei diuinitus mandatum, &

tum, & tamen, quia uidebat tunc significaturum abnegationem, potius se interfici patitur, quam carnes de suis sacris comedar.

Adiaphoron erat Christum lauare manus, imo habebat rationem ciuilem & naturalem, Ciuile enim est lotis manibus potius, quam sordidis mensam accedere, & habet præterea rationem naturalem. Nam ut habet regimen Salernitanū, lumina reddit acuta. Sed tamen Christus id facere non uult, ut traditiones Phariseorum euertat & non confirmet. Verissimum igitur est confitere confessionem in adiaphoris, non enim uerbis tantum, sed etiam factis & gestibus externis confitemur & declaramus fidem cordis, neque a uerbis debent in cōfessione discrepare facta. Sed o impudentiam Adiaphoristarū, audent illi negare confessionem consistere in præsentibus mutationibus olim fuit nefarium scelus uel tribus granis thuris suam defectionem indicare, iam totam Ecclesiam Christi transformare ad abominaciones Antichristi nondū potest significare abnegationem.

Cc 4

Nec

Nec satis est, quod Adiaphoristæ sibi bonum propositum somniant in istis mutationibus. Vix enim quisquam unquam abnegavit Christum, quin apud semetipsum nescio quas plausibiles sui facti interpretationes fingeret, ut sic tum suam conscientiam, tum Deum deciperet. Nam oportet etiam respicere, quo animo nobis aduersarij talia proponant, item quo tum ipsi, tum & alij nostrum factum accipiant, quod clarissime ex 1. Cor. 10. probari potest, cum inquit, Quid igitur dico idolum aut idolothyton esse aliquid etc. quasi diceret, scio idolothyta comedere esse mere adiaphoron, sed oportet te respicere etiam, quid ipsi ethnici de suis sacris, & de tua comestione sentiant, item imbecilli fratres. Ob quas circumstantias spiritus S. eos de Dæmoniorum mensa participare affirmat.

Aduersarij totum suum cultum, uel certe præcipua capita suæ religionis in cæremonijs collocant, quas cum in nostris Ecclesijs in eorum gratiã restitimus, an non uidemur tum eis tum alijs eorum impijs cultibus assentiri? Nec dubitant

dubita-
tis reb-
quis co-
nosca-
esse co-

M
as, qui
nam r
cum u
non d
tus pa

S
Christi
ethnic
iunge
poner
aram,
pergi
tus: A
surras
la face
mo u
Tyrann
an no
ita. S
rosq
pæ an

dubitant, quin, quandoquidem in tantis rebus ipsis cesserimus, etiam in reliquis cessuri simus, nostrum errorem agnoscamus, eorumque religionem ueram esse confiteamur.

Miserum uulgus aspicit caeremonias, quia illae incurrunt in oculos, doctrinam non perinde cernit: Eas igitur cum uidet transformari in papatum, non dubitat iam, quin Doctores penitus papatum probent, seque condemnent.

Si, cum Tyranni iubebant olim Christianos christianismum deserere & ethnicismum amplecti, ac insuper iniungebant eis aliqua adiaphora, ut imponere aliquot grana thuris in aliquam aram, flectere corpus alicubi, pati se aspergi aqua lustrali, aut aliquos alios ritus: Aliquot Christiani inter se consurrassent, se uelle tantum adiaphora illa facere, ne interficiantur, a christianismo uero nequaquam deficere: Atque ita Tyranni mandata de ritibus effecissent, an non uiderentur abnegasse: plane ita. Sic cum nostri Adiaphoristae plerumque omnes ritus Interim, & ipsius Papae amplectantur, nec amplius reliqua

C c 5   clare

clare & cōstanter damnent, an nō uide-
tur abnegare nostrā religionem, quan-
tumuis, nescio quas, interpretationes
sui facti ipsimet sibi somnient.

Illa uero leuior propemodum ca-
uillatiuncula est, quam quæ sit respon-
sione digna, quod dicunt istas mutati-
ones non fieri propter papistas, quia
nosmet confiteamur papistas istis non
fore contentos. Nam cum creditor pe-
tit 10, & debitor dat septem, non potest
debitor dici non exponere eam pecuni-
am in gratiam creditoris, facit enim,
ut eum placet, & creditor si non est
contentus ea summa pro toto, conten-
tus est pro parte. Sic etiam papistæ si
non sunt contenti Adiaphoristarum
mutatione pro toto, at certe pro parte.
Cogitant enim bonum esse nos ipsos
aliquatenus papatū restituere, se porro
adiutos hoc nostro bono principio (q̄
plærunq; difficilimū esse solet) facilius
& reliqua obtētuos ac mutatuos esse.
Sed quid multis opus est? ipsimet adi-
aphoristæ fatētur suas mutationes dem
Interim gemess sein: Porro de Interim
testatur eius præfatio, cōcordare ipsum
cum

cum pa-
rica ad
nostrā

Q
Ecclesi-
ne sunt
scura de
tam sua
fentent
ipsimet
confess
atur, an
ceptum
to turp
liam D
quod
eam fac
scelus e
um per

Po
singula
monias
tus, S.
tertium
dia con
ea insta

5 uidē,
, quan
ationes
cum papatu. Ergo præsentēs adiapho-
ricæ actiones sunt restitutio papatus, &
nostræ religionis abnegatio.

Quare præsentēs transformationes
Ecclesiæ Christi in ritus Antichristi pla-
ne sunt genus abnegationis, & non ob-
scura defectio, etiam si adiaphoristæ to-
tam suam uitam in asserenda contraria
sententia absumerent. Quanquam &
ipsimet id fatentur, ut superius eorum
confessionem citauī. Hinc igitur uide-
atur, an sit in adiaphoris scandalum ac-
ceptum. Est autem hæc abnegatio tan-
to turpior, tantoq; magis in contume-
liam Dei, & perniciem ueritatis cedit,
quod tanti uiri ac integræ Ecclesiæ
eam faciunt, ac insuper nefarium hoc
scelus excusare, aliosq; ad hoc flagiti-
um pertrahere conantur.

Postremo afficiunt contumelia
singulari Spiritum S. restituendo cære-
monias & ritus Antichristi, quos Spiri-
tus, S. per D. Martinum Lutherum
tertium Eliam ineffabili Dei misericor-
dia condemnauit & aboleuit, qui enim
ea instaurât, quæ Spiritus Sanctus destru-
xit.

xix

xit, certe condemnant & contumelia
afficiunt Spi. S. Non potest sane quis,
quam negare, uehementer obscurari
hoc ingens Dei beneficium instauratae
religionis per praesentes mutationes, &
papisticorum rituum instauraciones.

Proinde praesentes Belial & Christi
conciliaciones plane multiplici ac mi-
nime uulgari contumelia Deum affici-
unt: Quod abominabile scelus, quam
ingens sit, ne Angelicae quidem mentes
concipere possunt. Ecclesia, quam Chri-
stus suo sanguine redemit ad hoc, ut
glorificet patrem coelestem, ac ad bona
opera condidit, quo suae carnali tran-
quillitati consulat, Deum contumelia
afficit: datq; occasionem impijs (ut ip-
sime Adiahoristae fatentur) ut trium-
phent, & sic nimirum Filium Dei tum
ipsi tum pater ipsorum Diabolus blas-
phemet & contumelia afficiat.

Quod in praesentibus pseudadia-
phoris multa sint sua na-
tura impia.

Probatum est haecenus praesentia
adiaphora non esse recipienda, quia
ratione.

rati
pia ne
rum
Iam C
inter a
esse pr
D
superi
Eccles
haber
plicit
omni
merab
dam p
natura
P
quod
lestis u
regim
ceditu
ut is, c
nobis
dicam
ticipes
igitur
tichrif
pra Ec

ratione alicuius circumstantiæ sint im-
pia nec uel efficientes uel finales uero-
rum adiaphororum causas habeant.
Iam Christo iuuante probabitur multa
inter adiaphora simpliciter sua natura
esse prorsus impia.

Dictum quidem & probatum est
superius, præsentia adiaphora destruere
Ecclesiam Christi, scandalizare pios,
habere speciem abnegationis & multi-
pliciter contumelia afficere Deum, quæ
omnia ex sese plane sunt impia: Enu-
merabimus tamen adhuc in specie quæ-
dam pseudadiaphora, quæ itidem sua
natura impia sunt.

Primum simpliciter impium est,
quod Antichristo, eiusque episcopis cœ-
lestis ueritatis manifestis persecutoribus
regimen supra Ecclesiam Christi con-
ceditur. Scriptura enim expresse mādāt,
ut is, qui aliud Euangelium attulerit,
nobis anathema sit, ei que ne aue quidem
dicamus, quod si ei aue dixerimus, par-
ticipes nos ipsius sceleris facturos. Est
igitur clare contra mandatum Dei, An-
tichristi episcopis ullam potestatem su-
pra Ecclesiam Christi tribuere, qui, qua-
les sint,

les sint, satis probe nouimus. Si enim nullum nobis penitus commercium cum ijs habere licet, multo minus nobis licebit Ecclesiam Christi eis ita turpiter subijcere.

Secundo plane impium est leges de tollenda libertate Christiana Ecclesiamq; in seruitutem Babilonicam reducenda condere. Fatentur autem ipsimet **Adiaphoristæ** præsentis mutationes afferre duram seruitutem, sed tamen propter uitandam persecutionem tolerandam, quæ, si impietate careret, nec Spiritum S. contristaret, dura pijs esse non posset, quantumuis molesta esset carni.

Tertio plane impium est, quod in **Lypico Interim** in articulo de pœnitentia de fide, prorsus siletur: Atq; ita salutaris doctrina de pœnitentia, pro qua tamdiu cum aduersarijs tamque uehementer pugnauimus, corrumpitur. Item quod post absolutionem ponitur uox ambigua ac late patens, **was dem anhengig ist** / per quam non est dubium, quin significetur Satisfactio, & indulgentiæ, quæ plane sunt impia, per ea enim

enim
ias ua
ducu
est in
more
est q
usu
dicun
tem m
rum,

C
matic
dinat
cram
forma
quam
as, qu
earum
nant,
fieri d
Eccle
modi
nis, S
it, &
ne im
Episco
ligant

Si enim
mercium
nus no
ita tur
st leges
Eccle
n redu
p simet
ationes
tamen
m tole
ret, nec
pijs el
esta el
quod in
pœni
tq; ita
ia, pro
amque
pitar.
onitur
s dem
t dubi
, & in
, per ea
enim

enim a Christi unica satisfactione ad il-
las uanissimas nugas conscientia ab-
ducuntur, & alioqui extrema impietas
est in doctrina de pœnitentia fidem
more papistico omitti. Item, impium
est q̄ eodem capite, cū multa dicant de
usu communionis, nusquam tamen
dicunt fidem afferendam esse, statuen-
tem nos accipere remissionem peccato-
rum, quod itidem papisticum est.

Quarto impium est, quod confir-
mationem, extremam unctionem & or-
dinationem non obscure tanquam Sa-
cramenta restituant, eaq; ad priorem
formam aliquatenus retrahunt, nec us-
quam uel impias papisticas cæremoni-
as, quas inde amouere, uel pias, quas in
earum locum substituere uelint, nomi-
nant. Id quanquam singulari sapientia
feri dicunt, tamen coram Deo proditæ
Ecclesiæ & ueræ pietatis rei sunt, eius-
modi enim sapientia ac prudentia car-
nis, Spiritui S. repugnat, ueritatē obru-
it, & Ecclesias euertit. Quin & hoc pla-
ne impium est, quod gratiam Dei ad
Episcopale illam confirmationem ala-
ligant.

Quare,

Quare, prout iam est furor papistarum, haud dubie, quam primū Ecclesiae adiaphora ista acceperint, episcopi suas ueteres abominationes istis ritibus annectent. Sic quoque haud dubie sub uoce confessionis uolent suam confessionem intelligere, & sub uoce consecrationis suam consecrationem, nempe canonem, alioqui enim usitato uerbo usi fuissent, ut uerbis Coenae, & per festum Corporis Christi suum festum, neque enim est in Lipsico Interim aliqua reprehensio abominationum coniunctarum adiuncta. Sunt & alia multa loca, tum in Lypfico Interim, tum in aliis nouis reformationibus, ubi occultae impietates latent, quas ego quidem iam exactius persequi non uolo, ne uidear cum eis sophisticè agere. Verum episcopi, ubi semel Ecclesiae ista adiaphora acceperint, abunde nobis illa mysteria reuelabunt, declarabunt & ampliabunt, ut iam aliqui faciunt.

Quinto, simpliciter impium est, praeter communionem aliud opus instituere in coena Domini, nusquam a Christo mandatum, ubi ludatur cum
Sacra

Sacra
Dei. M
eius ex
diuers
Mese
S
contra
quicqu
bilon
cimus
in Scr
farijs,
tam ab
ret, au
bemur
P
in istis
fition
qua ta
Et eo
cere n
iustifi
Sic en
Celen
nicht
nem d
orum

Sacramento extra & contra uerbum
Dei. Nam & in Lypfico Interim, & in
eius extracto ista duo tanquam plane
diuersa diuersis nominibus nominatur
Mess vnd Communion.

SEXTO simpliciter impium est &
contra Christi mandatum, quod nos
quicquam in religione in gratiam Ba-
bilonij scorti & bestia, quæ id gestat, fa-
cimus. Vult enim Christus nos ab istis
in Scriptura declaratis iam eius aduer-
sarijs, præsertim in religionis negotijs
tam abhorrere, quam ipse ab eis abhor-
ret, aut quam a Diabolo abhorrere de-
bemus.

Postremo plane impium est, quod
in istis nouis compositionibus propo-
sitionem Sola fide iustificamur, pro
qua tam diu pugnauimus, abijcimus:
Et eo rem reducimus, ut uideamur di-
cere nos præcipue quidem per Christū
iustificari, sed tamen etiam per opera.
Sic enim loquuntur expresse in quodā
Celeni scripto, *Gleich als weren wir
nicht fürnemlich gerecht vnd ange-
nem durch Christum* / quæ etiam ali-
orum scriptorū sententiæ summa esse
uidetur

D d

uidetur

uidetur. Nā in Lipsico quoq; Interim
nusquam est, nos sola fide iustificari, &
sunt interea multæ aliæ loquutiones,
non obscure ad papisticam sententiam
inclinantes.

Sed nolo prolixius de hac re cum
ipsis contendere. Volo probare magni
eos momenti res e nostra religione pa-
pistis donare: Quod haud dubie sine
ingenti impietate fieri non potest. Ipse-
met Filius Dei testatur se uenisse in mū-
dum, & tam multa pati, ut scriptura im-
pleatur, nec uel unicum iota de scriptu-
ra periturum. Largiri igitur hominem
impijs multa de nostra uerissima religi-
one, proculdubio cum ingenti impie-
tate coniunctum est. Sed iam loca ipsa
ex eorum scriptis citabo.

In primo bedencken sunt hæc. Die/
ses ist mein einfeltiges bedenckē/dar/
in vmb gemeiner einigkeit willen viel
nach gegeben/vnd achte/andere wer/
den nicht so gelinde rathen. In scripto
Begenfi sunt hæc, wir lassen viel strei/
tige / grosswichtige sachen fürüber
gehen. Item in quadam epistola est, uo-
lens multa largior. Ex quibus omnibus
apparet

appa
esse d
de rel
Dei h
impi
phor
cum
omn
plic
quia
mod
E
parte
uera
da, i
phor
cipi p
nales
bea
et
M

erim
ari. &
ones,
tiam
cum
agni
e pa
e sine
Ipsē
mū=
a im=
iptu=
inem
eligi=
mpie=
a ipsa
Die/
dar/
a viel
ner/
ripto
rei/
über
t,uo=
ibus
paret

apparet Adiahoristas ualde liberales esse de alieno, ac multa magnaq; largiri de religione Christi istis pertinacissimis Dei hostibus, quod non potest non esse impium. Sunt igitur præsentia adia-phora non tantum ratione alicuius circumstantiæ impia, cuiusmodi plæraq; omnia sunt, sed etiam nonnulla simpliciter sua natura sunt impia, quæ, quia diuinitus prohibita sunt, nullo modo pie accipi possunt.

Hactenus duæ priores huius operis partes expeditæ sunt. Prima, in qua, quæ uera adia-phora sint, declaratur. Secunda, in qua probauimus præsentia adia-phora nequaquam talia esse, nec pie accipi posse, quia neq; efficientes, nec finales piorum adia-phororum causas ha-

beant, quin potius contrarios effectus præstent, turbent, scandalizent, destruant Ecclesiam &

Deum multipliciter contumelia afficiant: Ad hæc &

multa sua natura impia sint.

D d 2

Tertia

TERTIA PARS, IN QVA
quædam argumenta Adiapho-
ristarum confutantur.

Reliqua est tertia huius scriptionis
pars, in qua necesse est argumenta
Adiaphoristarum confutare, qui-
bus illi suas adiaphoricas fraudes con-
tegere & ornare conantur. Quo labore
Christo iuuante absoluto, totum hoc
opus absoluerimus.

Sunt autem plæraq; eorum argu-
menta, ut de decentia, ordine, confor-
mitate, disciplina, scandalo accepto, &
alijs quibusdam in præcedentibus so-
luta, quare iam reliqua soluenda erunt.

Respondetur argumento, Ne
ueniant Romani & Cœ-
lum ruat.

Primum igitur dicamus de præci-
pua eorum argumento, quod re-
uera præcipuum & propemodum
unicum est, propter quod omnia faci-
unt. Verentur, ne ueniant Romani, &
tollant gentem & locum, id est, metu-
unt plus

unt plus homines quam Deum, eos qui
possunt tantum corpus interficere, quã
eum, qui potest corpus & animam in
æternũ exitium abijcere. Ad hoc argu-
mentum quinque modis respondeo.

Primus. Non certo eis constat uen-
turum hostem, si sic Ecclesiam Christi
non turbauerint. Sunt passim adhuc
imbecilliores politiæ, quæ, cum non-
dum characterem bestię acceperint,
nondum tamen sunt a Diabolo deuo-
rata. Scimus etiam cum his annis 30.
tum & prioribus temporibus atque adeo
inde a condito orbe sæpissime accidisse,
ut istiusmodi prægrandes nubes hor-
ribilẽ tempestatem minantes leuissimo
uento a pusillo grege Christi abactæ
sint. Talem autem euentum petere & ex-
pectare fidei munus est.

Secundus. Non constat cuiquam
per Adiaphora posse impediri Tyran-
nos, ne sæuiant contra Ecclesias. Satan
& eius seruus mundus non potest pla-
cari leuibus quibusdam, ut isti ea appel-
lant. Nec habent quicquam promissi a
monarchis Adiaphoristæ, & ut habe-
rent, quantũ eis fidendũ sit, experientia

D d 3 omnes,

omnes, non sine magnis *διδάκταις*, do-
cuit & docet. Ego profecto propter om-
nes eorum promissiones nolim unicū
Christi pusillum scandalizare.

Sed quid de potentum uoluntate
diuinamus? Satis ipsimet se declarant
tum factis tum scriptis, nempe quod ue-
lint totum Interim ad uerbum seruari.
Nisi quod tantus est hominū epicureismus,
ut petulanter uelint decipi, miserimūque
esse pati aliquid pro Christo iudicent.

Adhæc parum est christianum, ne
dicam Theologicum, credere quod of-
fendendo Deum & placando homines
pacem habere possimus. Nam Tyranni
sunt tantum ueluti uirgæ quædam in
manu Dei, teste ipso Deo apud Esaiam,
quare manus & nō uirga placāda esset.
Offendi autē Deū his actionibus superi-
us probatū est. Quod si possibile esset
placare uirgam inuita manu, ne nos ce-
deret, tum uero uerendū esset, ne manus
abiecta uirga malleum arriperet, quo
nos penitus comminueret.

Tertius modus. Longe satius esset
teste Christo, pati, ut alligata mola asi-
naria in medium Albis ab Hispanis
proijce

proijce
Christi
magis
deberet
fit) C
Ecclesi
ficam
abijce

N
disced
ret ali
conci
utrum
cesse e
tur po
aliqui
uel fu
largie
deben
ut par
rito u
ratur
mi de
docte
næ m
quam
mi pr

proijceremus, quam unicum paruulum
Christi scandalizarem, multo uero
magis hæc & quæuis grauisima pati
deberemus, quam tam infinitis (ut iam
fit) Christi paruulis offēdiculū darem?
Ecclesiam Satanae proderemus, & salui-
ficam confessionem ueritatis Christi
abijceremus.

Nec statim esset necesse pastorem
discedere a suo ouili, etiamsi non dona-
ret aliquot ouiculas lupis, Etiamsi alibi
concionatores nondum claudicant in
utrumq; latus, nondum tamen fuit ne-
cesse eos discedere a suis Ecclesijs. Patiā-
tur potius pastores una cum suis ouibus
aliquid a lupis, quam muti canes fiant,
uel fugiant, uel subinde aliquas oues
largiendo lupis eos placent. Cogitare
debent, sibi Christi oues commissas esse,
ut parētib⁹ liberi, magistratui ciues, ma-
rito uxor, & Christo Ecclesia. Huc refe-
ratur erudita disputatio nostri Ioachi-
mi de eligendo minori malo, qui pie &
docte probat omnia uel grauisima pœ-
næ mala minora esse, potiusq; eligenda,
quam leuisissima culpæ. Constantiā ani-
mi præstare in persecutionibus Eccle-

fiæ præcipua pars est glorificationis Dei. Sed de Adiaphoristarum argumento, Ecclesia deferenda non est, dicam aliquid in fine solutionis huius argumenti.

Hic illi nobis ueluti Aiacis clypeum opponunt conseruationem scholæ Wittebergensis, quod ex ea re ingens commodum accedat Ecclesiæ & Reip: quæ conseruari non posset, si doctores constanter nostram religionem tuerentur, nec in ulla eius parte impijs cedere uellent. Ad quod respondeo, agnosce re quidem me ingens bonum esse scientiam tum in Ecclesia, tum in politia, sed tamen sic, si cum charitate & sancta constantia coniuncta sit, id est, si gloriæ Dei & utilitati proximi seruire parata sit, siq; ea, quæ semel uera esse cognouit constanter amplectitur, & uel cū summo periculo tuetur. Nam ea cognitio, quæ uel suis tantum commodis & ambitioni seruit, uel parata est in omnes species se uertere, ueritatemq; ad potentum cupiditates attemperare potius, quam se in extrema pericula projicere, diabolica sapientia est, omnibusq; modis Ecclesiæ perniciosa. **Quin**

Quin etiam scientia non cōiuncta
istis tantis malis, si modo coram Deo
stultescere non uult, neq; fide regi, sed
ipsa regere & imperare, tum totis Ec-
clesijs tum singulis hominibus pernici-
osa est. Quid enim aliud Petrum sub-
mergit, & nos hoc tempore submergit,
& multos homines in æternum exiti-
um immergit, quam, quod non uolu-
it, & nos non uolumus sola fide solum
Christum respicere, sed etiam simul
humana sapientia uentos, mare, & un-
das circumspēctamus? Hæc est illa ue-
teris Adami impia sapientia, quam
tantopere Lutherus insectabatur, quam
q; ipse pulcherrimum Diaboli scortum
(uerissimo nomine) appellabat.

Proinde ualde uerendum est, ne
nobis tales scholastici inde prodeant,
qui metu periculi aut etiam spe com-
modi fucare papisticos abusus & chri-
stianam religionem ad potentum cu-
piditates inflectere discant. Putabunt
sat scio multi me hoc prauo quodam
affectu loqui, Sed uereor, ne olim cum
magno animi dolore, & graui Eccle-
siæ dāno me uerissima loquutū experi-

D d s antur.

antur. Nec enim tantum doctrinam,
sed simul etiam mores & consilia præ-
ceptorum solem⁹ imbibere, naturamq;
eorum sequi. Adhæc & uoces plero-
rumq; tales audiuntur, ut dicant, Lu-
therum fuisse nimium uehementem,
peccare potuisse, fuisse hominem, ce-
dendum iam esse, & tempori seruien-
dam. *Ja warlich S. Georgs geist
wird jzt das rechte mittel treffen.*
Audio, etiam quendam magnum illic
Midam, nouum istum D. confiteor,
dicere solere, papistas nimium coluisse
diuam uirginem, fecisse enim ex ea de-
am, Lutherum uero nimis parum eam
honorasse, quarendum esse ergo medi-
um aliquod. Item quidam senex theo-
logus, cum de cuiusdam magnæ ciuita-
tis pastore ante paucos menses delibera-
retur, dixisse fertur, oportere eis mitte-
re talem aliquem, qui se inflectere sciat.
Id est, arundinem quouis uëto agitã.
Proinde homines, qui pietatem nostrã
inuiolatam ad posteros conseruatam
cupiunt, deberent in hoc incumbere, ut
in Ecclesijs Lutherani (ut ita loquar)
theologi, & nõ Philosophici, id est, cõ-
stantes educarentur, Vehẽ

V
& gra
nuper
aliqua
stanti
theolo
ex astr
anno
nullu
peritu
stante
onibu
& dis
rei spe
postea
metu
Christ
ita ha
clesiar
penitu
M
tum a
schola
nem a
extren
am c
am c

Vehementer probo cuiusdam pij
& grauisimi concionatoris dictum, qui
nuper affirmabat se cupere nos habere
aliquanto minus doctos & tanto con-
stantiores theologos. Nihil necesse est
theologum tantopere eruditum esse, ut
ex astris futura diuinet, ac dicat hoc 48.
anno erit eclypsis lunæ 22. Aprilis, inde
nullum est dubium C. mense Augusto
periturum. Quare nolimus interea cō-
stanter reclamare istis nouis reformati-
onibus, sed uolumus omnia simulare
& dissimulare, & aduersarijs nullius nō
rei spem facere, ut nos missos faciant,
postea cum ille perierit, tum nos, sine
metu ac periculo martyrij, constantes
Christi confessores esse poterimus. Atq;
ita hac uere bacchantica hypothesi Ec-
clesiam Iesu Christi sic regere, ut eam
penitus euertant.

Melius profecto esset, non uno tan-
tum anno, sed multis nullam usquam
scholam esse, quam quod ita confessio-
nem abijciendo tum religionem nostrā
extreme labefactamus, tum & contrari-
am confirmamus. Adhæc & glori-
am cœlestis patris horribiliter uiola-
mus

mus, dum nimis obscure lucet lux nostra coram hominibus. Præclarum fuisset, & Christum sua auditoria, quæ sæpe tam frequentia habuit, retinere. Item Apostolos Hierosolimis suam scholam inconcussam seruare. Sed tamen maluerunt dissipari eam, quam in ulla parte impijs cedere, aut eorum traditiones confirmare.

Incolumitas scholæ Vittebergenfis nimis multarum Ecclesiarum ruina constitit. Ideo enim tantum pepercunt eis aduersarij, ut suis scriptis & uacillatione (quod fore facile tum ex ipsorum literis ad Carlouicium, Obernburgium & alios, item historia Pomeranum & ex colloquio animaduenterunt) adiuuarent alias Ecclesias labefactare, & pios languescere. Idq; profecto illi mutationes suadendo & passim promouendo diligenter fecerunt, nimirum eo summo studio tendunt, ut C. M. (sicut in Lipsico Interim de se profitentur) animaduertat eos uelle etiam in religione obediens esse, atq; ideo eos non molester.

Adhæc potuisset & alibi Deus nos
& nos

& nos
modo
habuit
tenti &
mus:
dixi.

Ver
quin,
hodie
fuisse
am de
nisi fu
ce anni
textit)
cumqu
promou
subdit
hoc no
logi fu
cõstan
prodij
te theo
mea ap
C
genfes
earum
bem t

& nostrum auditorium colligere, si modo commoda, quæ Vittebergæ habuimus, deferere, minoribus esse contenti & aliquamdiu exulare potuissimus: quod ego sæpe summis coram dixi.

Verum ego profecto non dubito, quin, si constantius egissent theologi, hodierna die schola Vittebergensis fuisset firmitior, quam est, nam, ut taceam de Dei benedictione (cui, si soli innixi fuissimus, protexisset nos, sicut hisce annis 30. contra furorem mundi protexit) neque principes neque episcopi circumquaque ita temere suum papatum promouere ausi fuissent, tanta fuisset subditorum constantia. Quin etiam hoc non dubito, quod, si nostri theologi fuissent constantes, omnesque ad constantiam hortati fuissent, Interim non prodijisset. Interim natum est ex timiditate theologorum Vittebergenium, quod ego in mea apologia ad scholam abunde probaui.

Certe non tanti mille Vittebergenses scholæ pijs esse debent, ut propter earum incolumitatem uelint pati orbem terrarum Euangelij luce priuari, quod

quod profecto iam magno impetu fit, dum non solum non hortantur pios ad constantiam, ut tantos uiros omnino facere oportuisset, sed etiam hortantur, ut faciāt mutationes, ac Antichristo cedant. Frangunt pios, confirmāt impios, ut ipsimet fatentur, quod dum agunt, manifeste non pro Ecclesia illa schola stat, sed pro impijs. Quare, si uero zelo gloriae Dei, salutis miserorum hominum, & retinendae puritatis in nostra religione argumentum hoc expendatur, & non inani quadam priusq; concepta opinione, inuenietur nihil eo esse leuius & uanius.

Quartus. Sunt quaedam tempora, & quaedam horae potestatis tenebrarū, ut ex tota Ecclesiae historia apparet, quibus & Diabolo permittitur aliquantum liberius furere contra Ecclesiam, & Christus uult suam Ecclesiam constanter confitendo pati. Tales paroxisimi, cum in his regionibus iam longo tempore non fuerint, non dubito, quin iam aduenerint. Video enim ubiq; bonos pati & Christum quasi de industria suos istis humanis praesidijs spoliasse,
& ue

& uel
probe
ter qu
de sic
maner
uir) p
quam
consta
at, & n
mibi i
Christ
talem
P
cum b
aliqua
Sed cū
optim
neno i
nos ar
ta relig
sicut &
tem fu
experie
magn
conter
nostra
mabit

& ueluti Satanae cribrandos dedisse, ut
probet eos, & exploret, quam constan-
ter quisque uelit ipsum confiteri. Proin-
de sic statuo, si quis in his regionibus
manens (praesertim in Ecclesia magnus
uir) possit iam inuenire rationem ali-
quam, qua & bonam conscientiam &
constantem confessionem retinere que-
at, & nihilominus crucem effugere, is
mihi ipso Dei filio sapientior fuerit: Na
Christus, qui tamen nihil temere fecit,
talem sapientiam inuenire non potuit.

Postremus. Nobis iam non est res
cum bonis & modestis hominibus, qui
aliquantulum cedendo leniri queant:
Sed cum Dei hostibus, qui, ut natura sint
optimi, tamen ita sunt Diabolico ue-
neno infecti, ut extremo odio contra
nos ardeant, nec possint nisi abiecta to-
ta religione placari, & sunt Thrasydifi,
sicut & Diabolus pater eorum, sequen-
tem fugiunt cedenti instant, ut etiam
experientia nos docuit, nam Lutherum
magnificerunt & timuerunt, nos iam
contemnunt & conculcant. Quare ista
nostra trepidatio & celsio tantum ani-
mabit, & iam animat eos, ut plura ma-
ioraque

ioraq; petant, hoc ego saepe coram Phi-
lippo, approbante eo, dixi: Quin & tri-
stis experientia nos hactenus edocere
posset, quam parum ista sapiens lenitas
Ecclesiae proficit, quam praedolore iam
commemorare non possum. Hactenus
de praecipuo, & ferme unico Adiapho-
ristarum argumento, Ne ueniant Ro-
mani, cui quidem, ut ego iudico, plus
satis hactenus responsum est. Eo uero
confutato iacent penitus Adiaphora.

De argumento, Ecclesia non est
deserenda.

Objiciunt subinde Adiaphoristae,
Ecclesiam non esse deserendam,
Sed quid sit Ecclesiam deserere
non satis exponunt, ludunt igitur nos,
ut solent, sophismate,

Deserere Ecclesiam non est ad tem-
pus propter aliquas iustas causas alicui
de cedere. Sed est uel impiam doctri-
nam pertinaciter amplecti, qua ratione
quiuis Christianus Ecclesiam deserere
potest, uel uero cum Doctores fiunt
muti canes, suoq; debito patrocinio
Ecclesias destituunt, aut cum pacis a lu-
pis con-

pis co-
giunt
Christi
loco
ceden
occaf
clesia
& exil
tatis a
risaica
Quod
usq; su
doctri
me &
mur)
uero n
traditi
rum u
tum u
seruiss
illuc f
tatem
aliticis
fession
confir
aliticar
pinger

pis consequendæ gratia aliquid eis lar-
giuntur, ad eorumq; rapinas conuiuēt.
Christus ex Nazareth uel aliquo alio
loco ob impiorum crudelitatem dis-
cedens, & cogitans quam primum per
occasionem reuerti, non deserit eam Ec-
clesiam, sed sua constanti confessione
& exilio eam ædificat, & in audita ueri-
tatis assertionem superstitionumq; Pha-
risaicarum damnatione confirmat.
Quod si, quo posset liberius tranquilli-
usq; suos cœtus congregare, uoluisset
doctrinam de iustificatione timidissi-
me & frigidissime, uel (ut iam loqui-
mur) modestissime docere, Phariseos
uero molliter tantum attingere, eorum
traditiones seruare, atq; ita manifesto-
rum ueritatis hostium gratiam ambire,
tum uero & Ecclesiam & ueritatem de-
seruisset. Sic Elias toties iam huc iam
illuc fugitans impiam Achabi crudeli-
tatem, non deserit suam Ecclesiam Ba-
aliticis lupis, sed eam sua constanti cō-
fessione & tristi exilio in uera sententia
confirmat. Quod si Elias uoluisset Ba-
aliticis aliquas cæremonias recipere, eas
pingere & excusare, Baalitis parcere &
Ec tantum

tantum in genere (ut Lyp. Theol. Epi-
stola ad cōcionatores Alb. Mar. habet)
abusus reprehendere, atq; ita tempori
seruire: quo hac sua modestia (ut iam
uocatur) regium furorem molliret, quo
sic, si non optimas, at aliquas saltem
Ecclesias haberet, tum uero ille & de-
seruisset & prodidisset Ecclesias Dei im-
pijs. Cogitassent enim pleriq; , en iste
summus uir in nostra Ecclesia uideatur
paci gratia in utrumq; lat⁹ claudicare,
ne offendat regem, id mihi profecto,
qui nulla ex parte ei cōparandus sum,
multo magis licet. Quare ita langue-
facti celsissent & concessissent, Ne ha-
buisset Ezabel multos duos stoicos &
horridos sui regni turbatores, quorum
sanguinem funderet, sicut iam nostrū
solum non multos martyres fert,

Sic Paulus cædens Epheso ob im-
piorum sæuitiam, accogitans porro
Ephesios uel coram uoce per occasio-
nem, uel absens scripto confirmare, nō
deserit Ecclesiam, sed sua constanti con-
fessione & afflictione eam confirmat.
Verum si publicæ tranquillitatis gratia
Ephesæ Dianæ uestes, ritus, imagines
& ali-

& alias ceremonias in Ecclesiam inducere, aut Pharisaicas obseruationes restitueret, & ad multa coniuere uoluisset, tum uero & eam & alias infinitas Ecclesias a se edificatas, & plane totam posteritatem deseruisset, uel potius prodidisset.

Sic Athanasius toties malens discedere a sua Ecclesia quam Arrianis aliquid concedere, aut in compositione causae, generalitatibus & ambiguitatibus uti (sicut iam in Lypfico Interim factum est) non deserit suam Ecclesiam, sed eam sua oratione, scriptis, constanti confessione, & tristi exilio, multiplici sua cruce confirmat, & usque in hodiernam diem Ecclesiam Christi docet & corroborat. Satius est fortunas, corpora, & coet⁹ piorum turbari, quam conscientias, & Spiritum Sanctum.

Spiritualis iste lupo, id est, Diabolus aut falsus Doctor, non prius deuorat ouem Christi, quam in animo ei assensa est, facilius autem assentitur ouis lupo, cum uidet proprium pastorem iam facere amicitiam cum lupo, & canes latrando eum non amplius accusare, quam, si uidisset & Pastorem

E e 2   storem

storem & canes serio lupo resistentes
aliquid pati.

Verissimum igitur est, quod illi
Ecclesias deserunt, qui uel impia dog-
mata pertinaciter sequuntur, uel cum
possint, aut etiam ex officio debeant
serio lupis resistere, muti canes fiunt,
aut præ metu cum lupis pacem faciunt.
Qui uero lupis etiam aliquas fenestras
& ianuas aperiant, ij ouile Domini pro-
dunt, etiam si omnes isti in medio gre-
gis Domini magnam casam haberent,
& nunquam inde recederent.

Econtra illi non deserunt Ecclesi-
am, sed Ecclesiæ adsunt, qui & pia dog-
mata sequuntur, & Ecclesiam ac religi-
onem tum orando, tum docendo, tum
exilium, paupertatem, ignominias, &
quæcunq; mala acciderint, patiendo,
tum & quacunq; alia ratione possunt,
defendunt, ab omnibusq; erroribus ac
errorum conspicuis occasionibus tuen-

tur, etiam si singulis annis ali-
quoties ab Ecclesia & ex
suis laribus usq; in me-
diâ Turciam in ex-
ilium pelle-
rentur.

Re

Resp
pte

I Am
non
se, si
ic obie
fession
um ch
torum
arum,
omnes
plum
perius
tiones
nes, ea
quod
stores
tione
etiam
tantop
unt &
Pseud
tum,
quæ D
præfer

Respondetur Argumento, Propter non necessaria pugnandum non esse.

Iam dicam de argumento, propter non necessaria pugnandum non esse, si modo necessaria retinemus. Huic obiectioni primum respondeo, confessionem esse necessariam cum omnium christianorum, tum in primis tantorum Doctorum & tantarum Ecclesiarum, idque præsertim hoc tempore, quo omnes in eos respiciunt, eorum exemplum imitaturi. Ostensum autem est superius præsentis adiaphorum mutationes plane esse quasdam abnegationes, easque tanto turpiores & nocetiores, quod eas integræ Ecclesiæ, & tanti Doctores cum ingenti damno & languescatione omnium piorum faciant. Necessario etiam amouenda ea sunt, quæ Ecclesiam tantopere, tamque multipliciter destrunt & scandalizant, ut superius de istis Pseudadiaphoris prolixius est declaratum. Necessario & ea tollenda sunt, quæ Deum contumelia afficiunt, sed præsentis mutationes Deum contume-

Re E e 3 lia af

lia afficere, superius uere probatum est, Neceffe est etiã corruptelis doctrinæ repugnare, quas iã in istis nouis Interim multiplices magnasq; esse superius clare ostensum est: Proinde necessario ex Ecclesia remouendæ sunt. Quare plane de necessarijs hoc tempore pugnatur, & nõ de iocularibus quibusdam, aut de alba ueste, sicut Adiaphoristæ impudenter sophisticantur.

Deinde quæro, quæ hæc audacia est, quod homines ausint aliquid de Ecclesiæ thesauris sibi a filio Dei donatis largiri hostibus Dei? Si quis ad Adiaphoristas prandentes ueniret, ablatifq; omnibus alijs ferculis & obsonijs diceret, se eis necessaria ad uitam sustentandam, nempe panẽ & potum, relinquere, quibus contenti esse deberent, & de reliquis non magnopere contenderent: Responderet ei, opinor cantharo in caput proiecto, quis te huc Cacodæmon adduxit, ut tu uelis mihi, quod tibi liber auferre aut relinquere? Ego uolo mihi mea relinquere, siue necessaria, siue utilia, siue demum iucunda sint.

Ita si illi de suis rebus carnalibus sentiunt

tiunt
ritua
Quo
tũ ca
nem
fissim
eiusm
tum
tam t
tia pr
nulli
ment
sit pu
pios
ualet
non
Re
A
C
quas
nostr
rumo
nam

tiunt, quare eodem modo etiam de spi-
ritualibus Ecclesiæ bonis non sentiūt.
Quo iure illi, ut cætera omittam, tan-
tū cantilenas uulgares Lutheri, ad om-
nem ædificationem profecto longe uti-
lissimas, ex Ecclesia remouent. Hæc &
eiusmodi dona a Filio Dei per Spiri-
tum S. suæ sponsæ Ecclesiæ donata nō
tam turpiter uentris & incertæ pacis gra-
tia proderè deberemus. Plane igitur
nullius momenti debet esse istud argu-
mentum (quod tantum de necessarijs
sit pugnandum) apud pios: Apud im-
pios enim epicureos merito plurimum
ualet, quia eis tota Religio quiddam
non necessarium esse uidetur.

Respondetur Argumento, in
Adiaphoris proximo ser-
uendum est.

Contendunt etiam Adiaphoristæ
in cæremonialibus seruiendum
esse proximo, accipiendas esse ali-
quas papisticas cæremonias, ut papistas
nostra lenitate, modestia, cæremonia-
rumq; similitudine ad nostram doctri-
nam inuitem⁹. Sic Paulū factū esse om-
nia om-

Ee 4

nia om-

nia omnibus, ut omnes Christo lucrifaceret, Nostra ista horriditate & ueluti inhumanitate, adhuc caeremoniarum dissimilitudine absterreri papistas a nostra doctrina.

Ad hoc respondemus, ut usitate & uerissime responderi solet, duplices esse homines a uera doctrina alienos, alios imbecillos quidem adhuc, dociles tamen & ueritatis cupidos, alios uero pertinaces & persecutores ueritatis. In gratiam pertinacium plane nihil cedendum & illi magis in suo furore confirmentur & aliquid de autoritate nostrae religionis decedat. Sed imbecilli tollerandi sunt, cauendumque est ne imprudenti libertatis Christianae usu eos offendamus, ac a nostra doctrina alienemus.

Sic Paulus omnia omnibus factus est, scilicet docilibus & non pertinacibus, ut omnes lucrifaceret Christo. Timotheum in gratiam piorum Iudeorum circumcidit, Titum in gratiam pseudoapostolorum circumcidere noluit, quin ne ad horam quidem eis cesset, ut ueritas incolumis remaneret. Pe
trus ue

trus
tiam
los d
zaba
epi
perfo
S
ror
aude
perie
am i
pho
adu
& u
Eco
& Sp
fian
ne fi
duca
ne d
bita
étrin
lant
ant,
quo
adh
qua
mo

trus uehementer peccabat, quod in gra-
tiam pertinacium Iudæorum imbecil-
los & tamen dociles ethnicos scandali-
zabat. Ii, quib⁹ nos iā cedim⁹, Tyrāni &
episcopi, sūt manifesti agnitæ ueritatis
persecutores & nō imbecilles & dociles.

Sed me hercules uehementer demi-
ror Adiaphoristas hoc argumentum
audere in medium adducere, cum & ex-
perientia clara uoce clamet, & ipsi eti-
am in suis scriptis fateantur, per Adia-
phoricas mutationes adeo confirmari
aduersarios, ut nusquam non iubilent
& ueluti de parta uictoria triumphent.
Econtra uero ideo pij extreme mœreant
& Spiritus S. in ijs contristetur, langu-
fiant ita, ut plane in nostra religio-
ne frigeant, in dubitationem adeo in-
ducantur, ut iam de tota nostra religio-
ne dubitent, atq; ita debilitati & in du-
bitationem inducti, quouis uento do-
ctrinæ facile in aliquos scopulos impel-
lantur, nec amplius inuocare Deū que-
ant. Proinde plane satis mirari nequeo,
quod hoc argumentum Adiaphoristæ
adhuc in medium adducere audeant,
quasi ipsi per sua Adiaphora pie proxi-
mo seruiant. **Ee s** **Es**

Est & alia quædam huius argumen-
ti interpretatio, quidam enim epicuri
de grege porci intelligunt, quod in cæ-
remonijs sint omnia simulanda & dis-
simulanda, ne pij propter Christum per-
sequutionem patiantur. Verum Paulus
loquitur non de corporis temporaria
salute, sed de animæ æterna, de scanda-
lo & ædificatione spiritualis hominis,
cui in Adiaphoris aliquando seruiendū
est. Sed quid cum istis ageres, qui om-
nia ad uentrem referunt: eiq; Deo soli
uictimas offerunt: Argumenta sum-
pta a disciplina, ordine, cōformitate &
unitate, quibus fucis istæ fraudes ornan-
tur, superius satis refutata sunt.

Hactenus Christo iuuante abunde
de Adiaphoris dictum est. Nam primū
ostendimus, quæ sint uera adiaphora, &
quod eorum causæ efficientes esse de-
beant mandatum Dei generale, libera
piaq; Ecclesiæ uoluntas & ministri, qui-
bus Ecclesia mandat. Causæ finales esse
debeant ordo, decencia & omnino ædi-
ficatio, non carnalis sed spiritualis.

Deinde ostendi præsentia Adiapho-
ra, quæ nunc Ecclesiæ Christi ab Adia-
phoristis

pho
neq;
re, q
cien
tur f
batu
ra c
non
tur,
Idq;
olin
natu
rio p
loni

roru
ben
fed e
tum
etia
ædi
mer
bau
non

fent
ut o

phoristis obtruduntur, neq; efficientes
neq; finales causas adiaphororū habe-
re, quin nec formalē aliqua. Causas effi-
cientes non habent, quia non accipiun-
tur secundum mandatū Dei, imo pro-
batum est instaurari iam ista Adiapho-
ra contra mandatū Dei. Item quia
non de uoluntate Ecclesiæ instauran-
tur, sed ei inuitæ per uim obtruduntur.
Idq; ab ijs personis, quas Spiritus S. iam
olim prædixit regnum Christi oppug-
naturas, utq; eis nō obtemperaremus se-
rio præmonuit, nepe a meretrice Babi-
lonia & bestia, in qua meretrix equitat.

Causas finales piorum Adiapho-
rorum non habent, imo contrarias ha-
bent, non tantum non seruiunt ordinī,
sed etiam turbant ordinem, non tan-
tum non condecorant Ecclesiam, sed
etiam dedecorant, non tantum non
ædificant, sed etiam destruunt uehe-
menter, ut in prioribus euidenter pro-
bauimus. Adhæc & contumelia Deum
non uno modo afficiunt.

Causam formalē quædam ex præ-
sentibus Adiaphoris non habent, quia,
ut ostensum est, aliqua sua natura sunt
impia,

impia, & seuerissime a Deo prohibita, etiamsi nullæ præterea malæ circumstantiæ eis adiunctæ essent, Postremo & omnia Adiaphoristarum argumenta confutauimus. Demonstratum enim est neq; metum tantum apud pios ualere debere, ut corporeæ securitatis gratia aliud in religione, in gratiam Antichristi & Tyrannorum mutare debeant. Neq; moueri nos debere argumento, quod de non necessarijs pugnandum non sit, agi enim de longe grauisimis rebus. Probatum itidem est non seruii fraternæ charitati & ædificationi per istas mutationes, sed destrui pios per præsentis actiones plane uehementissime.

Reliquum igitur est, ut agnita rei ueritate constantissime ei adhareamus, quid enim notitia prodest, si eam constanter sequi non uelis? Melior est uiator, qui, cum uel mediocriter iter norit, strenue pergit, quam alius, qui, ut optime norit, tamen uel ob ignauiam, uel ob timiditatem, aut etiam alias causas institutum cursum non tenet, sed uel iacet alicubi, uel etiam per deuia hac atq;
illæ

illac oberrat. Vt iam admodum parui
momenti sit quorundam eximia qui-
dem illa, sed tamen impotens scientia,
qui cum meliora uideant & nonnun-
quam etiam probent, tamen deteriora
ultro sequuntur, atq; adeo etiam alijs
suadent. Nec eos ignorantia ueri deci-
pit, sed timor, aut etiam alijs prauis affe-
ctus.

Vt uero agnitam ueritatem sequi
constanter possimus, opus erit nos uer-
bum Dei diligenter meditari, in quo il-
le tum pollicetur constantibus æternæ
uitæ præmia, tum inconstantibus æter-
na supplicia minatur, ut, Qui perseue-
rauerit usq; in finem, coronabitur: Qui
confessus fuerit me coram hominibus,
&c. Item, qui negauerit me coram ho-
minibus, negabo eum coram cœlesti
patre, &c. Similia in sacris literis extant
plurima.

In primis autem caueamus nobis
ab ista cogitatione, ne forte nobis sic
blandiamur, uolumus ad tempus cede-
re, donec C. moriatur, postea iterum
ad ueritatem redibimus. Horribiles
enim minæ talibus proponuntur, Amen
dico

dico uobis, non gustabunt de cibis meis. Item immittet eis Deus efficaciam illusionis, ut credant mendacio.

Quibus minis & fidissimis cœlestis patris admonitionibus præmoniti discamus plus timere Deū, qui potest corpus & animam perdere, quā homines, qui tantum corpus, cū Deus eis permittit, interficiūt. Discamus satius esse omnia corporis mala perpeti, quam unicū pusillum Christi scandalizare.

Verum non tantū nos uerbo Dei instruamus, ut ipsimet simus constantes, sed etiam, ut tum alios fratres nostros confirmare, tum & inconstantiam suadentes fortiter oppugnare, ac τοῖς οὐκ ὀρθοποδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶ ἐναγγελίῳ in faciem resistere, & os obstruere, ut Paulus loquitur, possimus.

Longe profecto grauius peccant nostri Adiaphoristæ, quam olim Petrus Gal. 1. peccabat. Ipse enim tantum facto, idq; breui in gratiam pertinacium uacillabat, nostri id faciunt etiam docendo, idq; amplius annū. Petrus peccabat magis in cæremonialibus, sed nostri etiam doctrinam corrumpi in Lipsicō Interim

Inter
pœn
& in
oster
simil
dent
dam
(qui
alia e
tu cr
pecca
stant
ritua
id est
mon
um f
sceler
Petru
nostr
confi
lang
ne p
hodi
pergu
Pa
stiana
piuni

Interim patiuntur, In capite enim de
pœnitētia fides penitus omittitur, item
& in alijs articulis, quod alibi prolixè
ostensum est. Ipse non suadebat alijs, ut
similia faciant, nostri uehementer sua-
dent. Ille faciebat incogitantia qua-
dam & non metu crucis, nostri uero
(qui optimi ex eis sunt, nam Iudarum
alia est ratio) quæ faciunt, tantum me-
tu crucis faciunt, nec ignorantia ueri
peccant, quod priora scripta eorum te-
stantur. Petrus haud dubie habebat spi-
ritualem finem, nostri habent carnalē,
id est, incertam spem pacis. Petrus ad-
monitus resipuit, nostri defendunt su-
um factum, & admonentes nullius non
sceleris atq; adeo schismatis insimulāt.
Petrus paucos quosdam scandalizauit,
nostri sua uacillatione impios quidem
confirmarunt & armarunt, pios uero
languefecerunt & debilitarunt & pla-
ne plurimas Ecclesias euerterunt. Idq;
hodierna adhuc die scientes serio facere
pergunt.

Proinde omnes pij, qui adhuc Chri-
stianam religionem incolumen esse cu-
piunt, plane in faciē Adiaphoristis resi-
stere

stere debent, unusquisq; suo loco. Nā profecto non recta incedunt ad ueritatem Euangelij, uel potius perdunt & produnt ueram religionem. Nec quicquam refert, quod sint magni uiri aut bene meriti, etiā si essent Petri aut Pauli aut angeli de cælo, tamen ei resistendum est. Idq; etiam tanto magis faciendum iam est, quanto maiores sunt, tanto enim plus eorum istæ pessimæ actiones obsunt.

Sed repetunt subinde Adiaphoristæ, quid igitur faciendū est, si in adiaphoris non est cedendum aduersarijs? Quomodo eos placabimus? nam, si non placauerimus, Ecclesiæ nostræ penitus euertetur, &c. Respondet Spiritus S. Subditus esto Domino, obedias ei, & expecta eum. Quoniam ostensum est ex uerbo Dei ista præsentia adiaphora multipliciter impia esse, & a Deo prohiberi, ideo reiectis istis impietatibus, subijciamus nos uoluntati diuinæ, parati ad obediendum ei in omnem euentum, in quem nos nostraq; omnia Deus perducere uolet. Expectemus tamen simul Domini misericordiam eum ardentē

dent
cem
lum
iustit
mun
da m
S
obed
gelu
qui h
Nos
sum
Deus
as fer
nos n
perfe
fide,
entia
onem
plane
strum
bella
ctis su
cit. C
uare a
qui p
dere a

o. Nā
uerita-
unt &
c quic-
iri aut
Pauli
sisten-
s faci-
s sunt,
ssimā

denter implorando, & patienter cru-
cem nostram ferendo, etiamsi pericu-
lum sit, ne fractus illabatur orbis. Fiat
iustitia inquit Augustinus, & pereat
mundus. Non sunt, teste Paulo, facien-
da mala, ut ueniant bona.

Si propter nostram erga Deum
obedientiam damnum accipiet Euan-
gelium & Ecclesia, uiderit ipse Deus,
qui hanc nobis obedientiam præcepit.
Nos certe habebimus iustam apud ip-
sum excusationem. Veruntamen ipse
Deus nouit adhuc sine nobis mille ui-
as seruandi Euangelium & Ecclesiam,
nos modo nostrum faciamus officium
perseuerantes in obedientia, timore,
fide, confessione, inuocatione, pati-
entia, ipsiq; committamus gubernati-
onem mundi & Ecclesiæ. Lutherus
plane Christiane monet, inquit, No-
strum est confiteri, & non diuinare
bella futura. Deus est mirabilis in san-
ctis suis, ipse deducit ad inferos, & redu-
cit. Qui sua sapientia sine Deo uult sal-
uare animam suam, ille perdet, eam, &
qui propter Dominum paratus est per-
dere animā, saluabit eā. Projiciam⁹ igi-

Ff

tur nos

tur nos in Dominū constanter confitēdo & patiēdo, ipsi erit curæ de nobis.

Vt autem tum nos ipsi constantes esse possimus, tum & suadentibus inclinationem resistere queamus, non satis est nostra uoluntas aut uerbi diuini cognitio, nam profecto illud animi robur, quod in talibus certaminibus a Christiano homine requiritur, singulare Dei donum est. Quare toto pectore inuocemus Patrem Domini nostri Iesu Christi, a quo omne bonum desursum uenit, quiq; & uelle & perficere dat, eumq; obsecremus, ut nos suo S. Spiritu regat, & confirmet, ut & cernere ea, quæ ad conseruationem ueritatis faciunt & constanter facere eadē, ad ipsius gloriam, miserorūq; hominum salutem possimus. A-
M E N.

AD
ILL
am in
gust
ch

C
i
a
ta mi
da esse
hoc t
quoni
prolix
sona
preser
lud m
cum p
Filiu
bent,
piscat
infant
alia te
tam ex